

RIIPPUVUUDEN HALLINTAA -

Puolisoiden verkkokeskustelua päihdeongelmasta

EMMA VANHANEN
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkimuksen laitos
Sosiaalityön pro gradu - tutkielma
Toukokuu 2009

VANHANEN, EMMA: Riippuvuuden hallintaa – Puolisoiden verkkokeskustelua päihdeongelmasta
Pro gradu -tutkielma, 85 s.
Sosiaalityö
Ohjaaja professori Kirsi Juhila
Toukokuu 2009

Tutkimus käsittelee päihdeongelmaisten puolisoiden verkon vertaiskeskusteluja. Tavoitteena on tarkastella, millaisia käsityksiä puolisoilla on ongelmasta ja sen ratkaisemisesta. Lisäksi tavoitteena on tarkastella, kuinka puoliset tuottavat tukea keskinäisissä keskusteluissaan.

Tutkimus kiinnittyy kielen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tutkimukseen. Näkökulma pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Tutkimuksessa analysoidaan verkon avoimen, anonyymin, eireaaliaikaisen ja tekstipohjaisen vertaistukipalstan keskusteluja diskurssianalyysin ja selonteko(account)-analyysin avulla.

Aineistoni keskusteluissa päihdeongelmaa jäsennetään perheen sisäisenä ongelmana. Päihdeongelmaisen puolison tilannetta käsitteellistetään 'riippuvuus sairautena'-kehyksessä. Päihdeongelmainen nimetään päihderiippuvaiseksi ja hänen puolisonsa läheisriippuvaiseksi. Päihdeongelmainen määrittyy alivastuulliseksi, kun hän toiminnallaan uhkaa omaa ja muiden hyvinvointia. Puoliso määrittyy ylivastuulliseksi, kun hän ottaa kantaakseen päihdeongelmaisen vastuun suojellakseen muiden perheenjäsenien hyvinvointia. Tällöin hän toiminnallaan estää päihdeongelmaista huomaamasta toimintansa seurauksia. Päihdeongelmaisen ja hänen puolisonsa vastuuttomuus nähdään kierteenä.

Päihdeongelmaisen puolison tilannetta tarkastellaan keskusteluissa ensisijaisesti muiden perheenjäsenien hyvinvoinnin turvaamisen näkökulmasta. Päihde- ja läheisriippuvuudesta toipumisessa korostetaan puolisoiden välistä riippumattomuutta. Päihdeongelmaisen puolison kuitenkin odotetaan jatkuvasti arvioivan päihdeongelmaisen toimintaa, jotta hän pystyisi turvaamaan muiden perheenjäsenien hyvinvoinnin. Hänen odotetaan vastuuttavan päihdeongelmaista vastuulliseen toimintaan. Jos hän ei onnistunut siinä, odotetaan hänen ottavan etäisyyttä päihdeongelmaiseen turvatakseen oma ja muiden perheenjäsenien hyvinvointi.

Vertaistuessa käytetään autettavan huolen ja syyllisyyden kuvauksia arvioinnin välineinä. Päihdeongelmaisen puolison huoli ja syyllisyys päihdeongelmaisesta katsotaan keskusteluissa ei-toivottavana ja siten läheisriippuvaisuudesta toipuminen jäsenyytensä näiden tunteiden hallintana ja vaimentamisena. Päihdeongelmaisen puolison huoli ja syyllisyys muita perheenjäseniä kohtaan katsotaan oikeutetuiksi ja siten häntä ohjataan käyttämään näitä tunteita tilanteen arvioinnin välineinä turvatakseen muiden perheenjäsenien hyvinvointi.

Muiden perheenjäsenien hyvinvoinnin asettaminen ensisijaiseksi ja ehdottomaksi määrittää sitä, millaisessa kehyksessä vertaiskeskusteluja tuotetaan. Vertaistuki on ohjeistavaa ja jopa syyttävää, kun keskustellaan muihin perheenjäseniin kohdistuvasta huolesta erityisesti, jos autettava ei tuota oman vastuun kuvausta tilanteesta. Vertaistuki liikkuu modernissa asiantuntijakehyksessä, jossa auttaja asettuu tietäjäksi ja autettava kohteeksi. Tämä on mielenkiintoista, koska yleisesti vertaistuen ajatellaan perustuvan postmoderniin kanssa-asiantuntijuuteen. Autettavan ja auttajan kanssa-asiantuntijuus näkyy keskusteluissa, joita ei määritä huoli muista perheenjäsenistä.

Avainsanat: Päihdeongelma, riippuvuus, vastuu, läheinen, verkko, vertaistuki, diskurssianalyysi, selonteko

VANHANEN, EMMA: The Control of the Dependency – The Spouses are talking about the Substance Abuse in Internet

Master's Thesis, p. 85.

Social Work

Supervisor Professor Kirsi Juhila

May 2009

The study focuses on the discussions of the spouses of the substance abusers in Internet. The aim is to examine what kind of understanding of the problem and its solution has the spouses of the substance abusers. In addition the aim is to observe how spouses give support in peer discussions. The study is based on the research of language and social interaction. The point of view attaches to social constructionism. There is applied discourse and account analysis to the discussions of the peers in the open, anonymous, non-synchronic and text based web forum.

According to the analysis the problem due to the substance abuse is dealt with the problem in the family. The situation is viewed in the frame of 'addiction as disease'. The substance abuser is called as drug dependent and his spouse as codependent. The substance abuser is defined as under responsible when he is threatened by his own welfare and also welfare of the rest of his family. The spouse is defined as over responsible when she takes care of the responsibilities of her husband to protect the welfare of the rest of the family. Then she prevents her spouse to become aware the consequences of his action. The irresponsibility of substance abuser and his spouse is seen as a spin.

The situation of the spouse of the substance abuser is considered primarily from the point of view of the rest of the family. Her first and unconditional aim is to protect the welfare of the rest of the family. The recovery from dependencies is emphasized the independency between the spouses. However the spouse of the substance abuser is expected to assess all the time the action of the substance abuser, in order to she could ensure the welfare of the other family members. It is expected that she looks after that the substance abuser will change his action to responsible. If she does not succeed, she is expected to make distance from the substance abuser to ensure her own and the other family members's welfare.

In the peer support it is used the description of worry and guilty as the tool of assessment. The worry and guilty of the spouse from substance abuser is considered as unwanted and so the recovery from codependency is outlined as control or reduce of those emotions. The worry and guilty of the spouse from the rest of the family are considered justified and so those emotions are advised to use as assessment tools to make ensure welfare of the rest of the family.

The prioritizing of the welfare of the other family members first and unconditional defines the frame where the peer discussion is produced. The peer support is instructionable and blamable when there was discussed the worry from the other family members. It is especially so if the supportable does not give any description of the own responsibility. The peer support is given in modern expert frame where the supporter is the authority and the supportable is the object. It is interesting because commonly it has been thought that the peer support is based on the postmodernic fellow-expertising. The fellow-expertising is seen in the discussions where the worry about the other family members is not involved.

Keywords: substance abuse, addiction, responsibility, family members, Internet, peer support, discourse analysis, account analysis

Tiivistelmä / Summary

Kuva- ja taulukkoluetelo

1 JOHDANTO	1
2 NÄKYMIÄ PÄIHDEONGELMAISEN PUOLISON VERTAISTUKEEN VERKOSSA	3
2.1 Päihdeongelmaisen puolison ongelmallinen tilanne.....	3
2.1.1 Päihdeongelma lähiyhteisön ongelmana.....	3
2.1.2 Päihdeongelmaisen puolison kokemuksia.....	4
2.1.3 Näkökulmia päihdeongelmaisen puolison tilanteeseen.....	5
2.1.4 Tukipaikkoja päihdeongelmaisen puolisolle.....	9
2.2 Vertaiset auttamassa.....	10
2.2.1 Vertaistuen ideologiaa.....	10
2.2.2 Vertaistuki kokemuksen jakamisen areenana.....	11
2.2.3 Vertaistuen paikka.....	12
2.3 Verkossa.....	13
2.3.1 Verkko paikkana.....	13
2.3.2 Verkon vuorovaikutuspaikat.....	14
2.3.3 Vuorovaikutus verkossa.....	15
3 KESKUSTELUJEN TUTKIMINEN	17
3.1 Tutkimusaineisto ja - tavoite.....	17
3.1.1 Tutkimusaineistona verkon vertaiskeskustelut.....	17
3.1.2 Tutkimuskysymys.....	18
3.2 Tutkimusmenetelmät ja –aineiston rajaus.....	20
3.2.1 Selonteot todellisuutta luomassa.....	20
3.2.2 Vastuun diskurssit kiinnittyvät paikkaan.....	21
3.2.3 Oikeutus, syytös, puolustus ja neuvonanto selontekoina.....	22
3.2.4 Huoli ja syyllisyys johdattavat selontekojen analyysiin.....	24
3.2.5 Tutkimusaineiston rajaus.....	25
4 VASTUULLISUUDEN RAKENTUMINEN	27
4.1 Vastuuttomuudesta vastuullisuuteen.....	27
4.1.1 Aikuisen vastuu perheessä.....	27
4.1.2 Päihdeongelmaisen vastuuttomuus.....	28
4.1.3 Päihdeongelmaisen vastuuttomuuden vaikutukset puolisoon.....	29
4.1.4 Päihdeongelmaisen puolison vastuut ja vastuuttomuudet.....	32
4.1.5 Kohti vastuullisuutta.....	34
4.2 Keskusteluja päihdeongelmaisen puolison vastuista.....	38
4.2.1 Selonteot vastuiden priorisoinneista.....	39
4.2.2 Selonteot läheisriippuvuuden tiedostamisesta.....	44
4.2.3 Selonteot läheisriippuvuudesta toipumisesta tunteiden hallintana.....	48
4.2.4 Selonteot ketjunomistajan huoleen ja syyllisyyteen.....	52

5 VASTUULLISTA TOIMINTAA.....	54
5. 1 Auttamisen paikannusta vertaistukipalstalla.....	54
5. 2 Huolenpitoa ja riippuvuutta perheessä.....	56
5.2.1 Vastuu paikantamassa ongelmaa	57
5.2.2 Paikan muutos ongelman ratkaisuna.....	58
5.2.3 Auttaminen perheenjäsenten välisissä suhteissa.....	60
5.2.4 Kulttuuriset mallitarinat riippuvuudesta odotuksia luomassa.....	62
5.2.5 Läheisriippuvuusmallitarinoiden puolesta ja vastaan	64
5. 3 Vertaiset tunteiden tulkkeina ja rajaajina.....	67
5.3.1 Huolen ja syyllisyyden ilmaisut arvioinnin välineinä.....	67
5.3.2 Auttamissuhteet vertaistuessa	69
5.3.3 Vertaistukipalstan imua vai ulostyöntöä?	70
5.3.4 Hyväksyttävän ja tuomittavan rajaaminen.....	72
5.3.5 Vertaistukiryhmän paikan lunastus.....	74
5.3.6 Yksilön vai yhteisön vastuu?	75
5. 4 Verkon vertaistuen tutkiminen.....	76
5.4.1 Verkon vertaistuki kontekstin merkitys keskusteluihin.....	76
5.4.2 Vertaiskeskustelujen yksityisyys julkisessa.....	78
Lähteet.....	80

Kuva- ja taulukkuuettelo

Kuva 1 Selviytymiskeinot.....	8
Kuva 2 Päihdeongelmaisen puolison toiminnan ja erilaisten odotusten välinen suhde.....	63
Taulukko 1. Selontekoluokkien suhde vastuuseen ja toimintaan.....	23
Taulukko 2. Viestien sijoittuminen viestiketjuihin.....	26
Taulukko 3. Päihdeongelmaisen puolison toiminnan arviointi.....	53

1 JOHDANTO

Pro gradu – tutkielmani aihe lähti kiinnostuksestani verkon vertaistukeen. Olin kiinnostunut, kuinka tukea antava keskustelu on mahdollista verkossa. Etsin verkosta vertaiskeskustelupalstaa, jonka keskusteluissa näkyisi vuorovaikutuksellisuutta ja empatiaa. Mielestäni ehtoni toteutuivat päihdeongelmaisten läheisille tarkoitetulla keskustelupalstalla.

Vertaistuen ytimenä katson olevan samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten keskinäisen kohtaamisen. Vertaistuessa ja yleensä auttamisessa on merkityksellistä se, mistä puhutaan ja miten puhutaan. Tuki on sidoksissa keskustelujen sisältöön, millaista tietoa tarjotaan ongelmasta ja sen ratkaisusta. Tuki on myös sidoksissa siihen, millaisella tyyllillä tätä sisältöä tuotetaan. Tästä syystä olinkin mielissäni, kun päihdeongelmaan liittyvä vertaistukipalsta löytyi ja soveltui aineistokseni. Tutkimuksessani yhdistyy siten päihdeongelman ja vertaistuen tutkimus.

Päihdeongelma on merkittävä ja laaja ongelma, joka näkyy kaduilla, työpaikoilla ja kodeissa. Staakesin Juomatapa 2000- tutkimuksen mukaan noin joka kymmenes 16-69 -vuotias suomalainen arvioi, että yhdellä tai useammalla heidän perheenjäsenistään on alkoholinkäytöstä johtuvia ongelmia (Raitasalo 2004, 13). Päihdeongelma tuottaa usein murhetta päihdeongelmaiselle, mutta myös hänen läheisilleen.

Päihdeongelmaisten läheisille tarkoitetulla keskustelupalstalla hahmotetaan ongelmaa ja sen ratkaisua. Keskusteluissa ongelma laajenee yksilöllisistä yhteisöllisiin merkityksiin. Viime aikoina monet sosiaalialan tutkijat (esim. Juhila 2006; 2008 & Julkunen 2006) ovat väittäneet uusliberalististen näkemysten kasvaneen julkisen vallan tuottamissa auttamisorganisaatioissa. On kiinnostavaa tarkastella, mihin itse ongelmien kanssa kamppailevat ihmiset paikantavat ongelman ja sen ratkaisun ytimen. Lisäksi on mielenkiintoista, kuinka läheiset asettautuvat erilaisiin rooleihin suhteessa päihdeongelmaan. Keskusteluissa voidaan tarkastella auttamista päihdeongelmaisen lähiyhteisössä, mutta myös keskustelijoiden keskinäistä auttamista, vertaistukea.

Vertaistukiryhmien yleistyminen ajoitetaan 1990-luvun lama-aikaan. Eräänä selityksenä on, että yhteiskunnan hyvinvointipalvelujen murentuminen sai aikaan vertaistuen tarpeen lisääntymisen. Toisaalta vertaistuen ideologinen pohja yhdistetään postmodernismiin, jossa paikallisuus ja yhteisöllisyys nähdään spontaanina ja pirstaleisena sekä asiantuntijuudessa korostetaan kansa-asiantuntijuutta. Päihdeongelman hoidossa on vertaistuella aina ollut vahva rooli. Esimerkiksi päihdeongelmaisille tarkoitettu AA:n vertaistuki on saavuttanut laajan suosion. Sen rinnalle on syntynyt

päihdeongelmaisten läheisille tarkoitettu Al-Anon. Lisäksi monien ammatillisten päihdekuntoutuslaitoksien toiminta perustuu vertaisuutta hyväksi käyttävään yhteisöllisyyteen.

Verkko vertaistuen kontekstina on mielenkiintoinen. Vuorovaikutuksen siirtyminen verkkoon on mahdollistunut tietokoneiden yleistymisen ja internet yhteyksien nopeutumisen myötä. Verkko jakaa mielipiteitä. Osassa yhteiskunnallista keskustelua verkkomaailma erotetaan omaksi maailmaksi, jossa ihmisten kohtaaminen perustuu erilaisiin sääntöihin ja identiteetteihin toisin kuin kohdatessa kasvokkain. Pelkona on, että verkko hämärtää ihmisten todellisuudentajua aiheuttaen häiriökäyttäytymistä ja pahoinvointia. Toisaalta verkon katsotaan mahdollistavan ihmisten kohtaamista, koska verkossa kohtaaminen ei ole aikaan ja paikkaan sidottua. Verkossa maantieteelliset etäisyydet eivät ole merkityksellisiä. Verkkokeskusteluissa on myös mielenkiintoista tarkastella, kuinka vuorovaikutus rakentuu non-verbaalissa viestinnässä.

Tutkimuskohteenani ovat verkon vertaistukipalstan keskustelut. Tutkimuksen teoreettisessa osiossa luvussa 2 taustoitan lyhyesti kontekstia, jossa keskusteluja käydään. Tarkastelen päihdeongelmaa puolison näkökulmasta, vertaistukea ja verkkoa vuorovaikutuspaikkana. Näiden jälkeen luvussa 3 kerron tutkimuksen toteuttamisesta. Ensin kuvailen tarkemmin tutkimusaineistoani ja johdatan täsmennettyyn tutkimuskysymykseeni. Tämän jälkeen esittelen tutkimusorientaationi, joka nojaa sosiaaliseen konstruktionismiin. Lisäksi esittelen tarkemmin tutkimusmenetelmiäni eli diskurssianalyysiä ja selonteko (account)-analyysiä ja sitä, kuinka käytännössä toteutin analyysini. Luvussa 4 esitän analyysini tulokset. Viimeisessä luvussa 5 peilaan tuloksiani ensin päihdeongelman merkitykseen perheessä. Tämän jälkeen suhteutan tuloksiani vertaistuen näkökulmaan. Lopulta pohdin verkkokeskustelun merkitystä tutkimuksessa ensin tulosten tarkastelun ja sitten aineiston eettisen käytön näkökulmasta.

2 NÄKYMIÄ PÄIHDEONGELMAISEN PUOLISON VERTAISTUKEEN VERKOSSA

Tässä tutkimuksen taustoituluvussa käsittelen ensin päihdeongelmaisen puolison tilannetta. Tarkastelen, kuinka päihdeongelma vaikuttaa läheisiin ja läheiset päihdeongelmaan. Lisäksi esittelen nykypäivän yleisimpiä näkökulmia, joiden avulla päihdeongelmaisen puolison tilannetta hahmotetaan. Toisessa alaluvussa esittelen lyhyesti vertaistuen ideologista pohjaa ja paikkaa auttamisessa. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen verkkoa paikkana ja sen vaikutusta vuorovaikutukseen.

2.1 Päihdeongelmaisen puolison ongelmallinen tilanne

2.1.1 Päihdeongelma lähiyhteisön ongelmana

Päihdeongelma näkyy yksilön, lähiyhteisön ja yhteiskunnan tasolla henkisenä ja fyysisenä pahoinvointina ja turvattomuutena. Päihteidenkäytön ongelmallistuessa lähiympäristö usein ensimmäisenä havahtuu ja alkaa epäillä, että läheisellä on päihdeongelma. Päihdeongelman määrittäminen mielleltäänkin usein monin tavoin häilyväksi ja vaikeaksi. Siihen sisältyy vaiheita, jolloin ongelman olemassaoloa jopa välillä epäillään. (Wiseman 1991, 17-35; Itäpuisto 2001, 48-53.)

Läheiset vaikuttavat päihteidenkäyttöön ja päihteidenkäyttö vaikuttaa läheisiin. Katson, että läheisistä usein juuri päihdeongelmaisen puoliso on erityinen asema päihdeongelmaisen ihmisen auttamisessa ja tukemisessa, mutta samalla myös hän saattaa olla päihdeongelman suurin kärsijä ja uhri. Lisäksi päihdeongelmaisen puolison käyttäytymisellä on suuri vaikutus muiden päihdeongelmaisen läheisten kokemuksiin.

Lasinen lapsuus –kyselyt vuosina 1994 ja 2004 osoittavat, että noin joka kymmenes suomalainen on kokenut lapsuuskodissaan liiallista päihteidenkäyttöä. Koettuja haittoja olivat esimerkiksi turvattomuus, pelko, negatiiviset tunteet omaa itseään kohtaan ja heikko koulumenestys. (Peltoniemi 2005.) Päihdeongelmaisen vanhemman lapsien lapsuudenkokemukset ovat usein sidoksissa siihen, onko hänellä toinen vanhempi, jolla ei ole päihdeongelmaa ja kuinka tämä vanhempi käyttäytyy (Itäpuisto 2003, 36). Myös päihdeongelmaisen ikääntyvien vanhempien rooli ja kokemukset ovat sidoksissa siihen, millaiseen rooliin päihdeongelmaisen puoliso asettautuu parisuhteessaan.

Monet päihdeongelmaisten puoliset kokevat jäävänsä vähitellen sekä sukulaisten että ystävien luoman tukiverkon ulkopuolelle. Syiksi tähän Marja Holmila (2003a, 83) katsoo, että päihdeongelmaisen sukulaisten voi olla vaikea hyväksyä ongelmaa, ja tästä syystä he saattavat olla uskomatta puolison antamaa kuvaa. Puolison omat sukulaiset puolestaan taas saattavat usein tuomita päihdeongelmaisen liiankin jyrkästi ja painottavat liian suorasukaisia ratkaisuja. Lisäksi sukulaiset saattavat asua kaukana. Sosiaalisista kanssakäymistä sukulaisten ja ystävien kanssa voidaan vähentää myös, koska päihdeongelmaisen käyttäytyminen on ennakoimatonta ja puoliset joutuvat häpeämään häntä. (Mt., 83.)

2.1.2 Päihdeongelmaisen puolison kokemuksia

Päihdehaittojen yhteisöllisen ennaltaehkäisyprojektin, ns. Lahti- projektin, yhtenä tutkimuskohteena olivat läheisten kokemukset alkoholin haitoista. Haastattelututkimus toi esille, että alkoholin suurkulutus aiheuttaa läheisille monia vakavia ongelmia. Yli puolet haastatelluista mainitsi ongelmiksi väkivallan, riidat, jatkuvan pelon, perheen sisäisen kommunikaation heikkenemisen, stressin vuoksi horjuvan terveyden ja taloudelliset ongelmat. (Holmila 1997, 171.)

Haastatellut kertoivat tuntevansa pelkoa oman ja muiden turvallisuuden puolesta johtuen alkoholin käyttäjän väkivaltaisuudesta tai väkivallalla uhkailusta. Lisäksi pelättiin, että päihdeongelmaiselle tapahtuisi jotakin päihtyneenä tai jos oli selvin päin, että hän alkaisi käyttää taas päihteitä. Muita usein mainittuja tunteita olivat kiukku, viha, kärsimys, uupumus, häpeä ja syyllisyys. (Mt., 173-174.)

Holmila (1997, 173) kuvaa, kuinka tunteet haastateltavien kuvauksissa kietoutuivat yhteen. Kun läheiset kokivat kiukkuja ja vihaa päihdeongelmaista ja hänen päihteiden käyttönsä aiheuttamia seurauksia kohtaan, tunsivat he samalla syyllisyyttä ja häpeää. Syyllisyyttä koettiin monista asioista, kuten päihdeongelmaisen päihteidenkäytöstä ja siitä, ettei enää jaksaa päihteidenkäyttöä. Lisäksi syyllisyyttä koettiin siitä, että olisi tehnyt väärin päätöksiä ja, että muut, kuten lapset, joutuvat kärsimään. (Mt., 174.)

Kokemukset päihdeongelmasta eivät ole vain päihdeongelmaisen ja hänen läheistensä asia. Ongelman määrittely ja siihen suhtautuminen muokkaantuvat vuorovaikutuksessa ulkopuolisten ihmisten kanssa. Muiden asennoituminen ei usein auta asiaa, vaan lisää epävarmuutta, syyllisyyttä ja häpeää. (Itäpuisto 2003, 35.)

2.1.3 Näkökulmia päihdeongelmaisen puolison tilanteeseen

Nykypäivän yleisimmät näkökulmat tarkastella päihdeongelmaisen puolison tilannetta ovat läheisriippuvuus-, systeemiteoreettinen ja selviytymisnäkökulma. Näkökulmat ovat erilaisia tapoja hahmottaa ongelma ja sen ratkaisu. Ne perustuvat erilaisille lähtöoletuksille ja niiden määrittelyt eivät ole tarkkarajaisia, vaan niissä on eroavaisuutta eri kirjoittajien välillä. Tästä syystä käytänkin niistä käsitettä näkökulma (vrt. malli tai teoria), jolla haluan korostaa niiden merkitystä enemmänkin katseen suuntaajana. Esittelemäni näkökulmat ovat toistensa kanssa osittain päällekkäiset, osittain yhtenevät ja osittain myös ristiriitaiset. Jokainen näkökulma ottaa kantaa siihen, kuinka ongelma, sen ratkaisu ja puolisoisten väliset suhteet käsitteellistetään. Jokaisessa näkökulmassa on taustalla ajatus ongelman kehittymisestä, sen tiedostamisesta ja avun hakemisesta prosessina.

Tämän prosessimaisuuden Jacqueline P. Wiseman (1991, 5-9) kuvasi määrittelyuraksi tutkiessaan alkoholistien puolisoita. Määrittelyurassa alkoholiongelmaisen puoliso luo käsitystään päihdeongelmasta ja omasta roolistaan siinä. Wisemanin (1991, 5-9) mukaan määrittelyuran aikana alkoholiongelmaisen puoliso 1) ymmärtää, että hänen puolisonsa on alkoholisti ja 2) määrittelee alkoholistin syyt ja niiden vaikutukset selviytymisstrategioihin. Nämä 3) tuottavat puolisoisten parisuhteen ja puolison oman identiteetin muutokset. Holmila (2003a, 79) käyttää prosessista käsitettä suhdeura, jolla hän haluaa korostaa määrittelyn pitkäkestoisuutta ja sitä, että puoliso joutuu määrittämään omaa rooliaan suhteessa päihdeongelmaiseen.

Läheisriippuvuusnäkökulma

Läheisriippuvaisuudessa ihmisen katsotaan olevan pakonomaisen riippuvainen toisesta ihmisestä (Päihdelinkki, läheisriippuvuus). Läheisriippuvuuden ajatellaan syntyvän, kun ihminen elää jonkun jostakin pakonomaisesti riippuvaisen läheisyydessä, jolloin myös läheinen sairastuu sopeutuen epätoimivaan tilanteeseen (Hellsten 1995, 58). Käsite läheisriippuvuus on peräisin Al Anon- liikkeestä, joka perustettiin tarjoamaan tukea alkoholiongelmaisten perheenjäsenille. Liike hyväksyi toimintansa lähtökohdaksi AA-liikkeen Kaksitoista Askelta ja selitti perheiden tilannetta ja ongelmia määrittelemällä pakonomaiset riippuvuudet sairauksiksi. (Holmila 1997, 180-181.) Läheisriippuvuus sisältyy siis 'riippuvuus sairautena'-kehykseen. Läheisriippuvuusnäkökulmassa ei kuitenkaan kaikkien päihdeongelmaisten läheisiä pidetä läheisriippuvaisina, vaan osan katsotaan olevan ongelmallisessa tilanteessa, koska heillä ei ole muitakaan vaihtoehtoja tai he pelkäävät liikaa muuttaakseen tilannetta (Cutland 1998, 90).

Läheisriippuvuudessa ongelman ytimeksi katsotaan se, ettei läheisriippuvainen arvosta itseään riittävästi ja hänen on vaikea myöntää oma voimattomuutensa kumppanin päihteiden käytön suhteen. Läheisriippuvuuden katsotaan johtuvan huonosta itsetunnosta. Tästä syystä ihminen viehättyy erityisesti kokiessaan tullessaan tarpeelliseksi. Vastuullisuuden tuntemukset nähdään syiksi, jotka pitävät suhdetta kasassa. (Mt., 92-93.)

Liz Cutland (1998, 93) kutsuu ylivastuullisuudeksi läheisriippuvaisen toimintaa hänen pyrkiessään peittämään tai helpottamaan päihdeongelmaisen toiminnan haitallisia vaikutuksia. Läheisriippuvuusnäkökulmassa ongelmaksi katsotaan, että läheisriippuvainen syyttää itseään kyvyttömyydestään rakastaa kumppaniaan niin paljon, että tämä lopettaisi tai pystyisi edes kontrolloimaan juomistaan. Siten sekä itsesyytökset että puolison syytökset hyväksytään. (Cutland 1998, 92-93.)

Kun riippuvuutta pidetään perhesairautena, katsotaan että koko perhettä tulisi hoitaa. Läheisriippuvuudesta toipumisen ajatellaan voivan alkaa, kun sairas ottaa vastuun itsestään. Tämä itsestä vastuun ottaminen on avain oman itsensä rakastamiseen. Myös voimattomuuden myöntäminen toisen auttamisen suhteen on osa toipumista. Lisäksi päihteistä riippuvaisen tulisi ottaa enemmän vastuuta ja osallistua perhettä koskeviin päätöksiin. (Mt., 90-98.)

Viime aikoina on esitetty enenevässä määrin tieteellistä kritiikkiä läheisriippuvuuden käsitettä kohtaan. Erityisesti on kritisoitu käsitteen epämääräisyyttä ja sitä, ettei sitä ole empiirisesti pystytty todistamaan oikeaksi. (Krestan & Bepko 1991; Hands & Dear 1994; ref. Holmila 2001, 59.) Lisäksi läheisriippuvuusnäkökulmaa on kritisoitu siitä, että se tuomitsee päihdeongelmaisen läheiset eikä auta kehittämään selviytymismalleja (Gordon & Barrett 1993, 324; ref. Itäpuisto 2003, 45). Toisaalta on kuitenkin todettu, että monet läheisriippuvuusnäkökulmaan pohjautuvat vertaisryhmät, kuten Al-Anon, ovat edelleen tärkeä apu hyvin monille ihmisille. Romanin (1993) mukaan läheisriippuvuus-käsite onkin laaja ja epämääräinen, mutta rikas maallikkohypoteesi (Holmila 2001, 59).

Systemiteoreettinen näkökulma

Systemiteoreettisessa tarkastelussa perhe käsitetään kokonaisuudeksi, jossa yhden perheenjäsenen ongelmien syy ei paikannu yksilöön vaan on osa kokonaisuutta. Teoria perustuu ajatukseen, että systeemi pyrkii hakeutumaan tasapainoon muutoksissa. Mielenkiinnon kohteena on, kuinka paikalliset muutokset vaikuttavat systeemin eri osiin ja kokonaisuuteen. Tarkastelun kohteena on yksilöiden välinen vuorovaikutus eli se, kuinka päihteitä liiallisesti käyttävä perheenjäsen vaikuttaa muihin

perheenjäseniin, mutta myös se, kuinka muut perheenjäsenet vaikuttavat päihdeongelmaiseen. (Holmila 1993, 428; Vetere 1998, 113.)

Perhesysteemissä tapahtuvat muutokset jaotellaan kolmeen eri tasoon: 1) muutokset oireessa, 2) muutokset perhesuhteissa ja 3) muutokset uskomuksissa ja käsityksissä. Päihdeongelmassa esimerkiksi ensimmäinen taso on muutokset päihteiden käytössä. Toinen taso on muutokset perheenjäsenien suhteissa, jotka voidaan paikantaa perheenjäsenien keskinäisten emotionaalisten etäisyyksien muutoksina. Kolmas taso on muutokset jonkin perheenjäsenen liiallista päihteiden käyttöä koskevissa käsityksissä. (Vetere 1998, 119-125.)

Perhesysteemistä mallia on kritisoitu siitä, että kun perhettä tarkastellaan kokonaisuutena, jäävät yksilölliset kokemukset vähälle huomiolle ja samalla myös vastuu systeemin toimivuudesta jakautuu kaikille sen osatekijöille. Tällöin esimerkiksi syyllisyyden jonkun perheenjäsenen ongelmallisesta toiminnasta, kuten liiallisesta päihteiden käytöstä tai väkivallasta, ajatellaan jakautuvan koko perheeseen. (Vetere 1998, 114.) Lisäksi on kritisoitu näkemystä, että ongelmallinen toiminta, kuten jonkun perheenjäsenen liiallinen päihteiden käyttö, johtuisi perhesysteemin tasapainon ylläpitämisestä, jolla se korjaisi jotain toista ongelmaa (Orford 1998, 130-131).

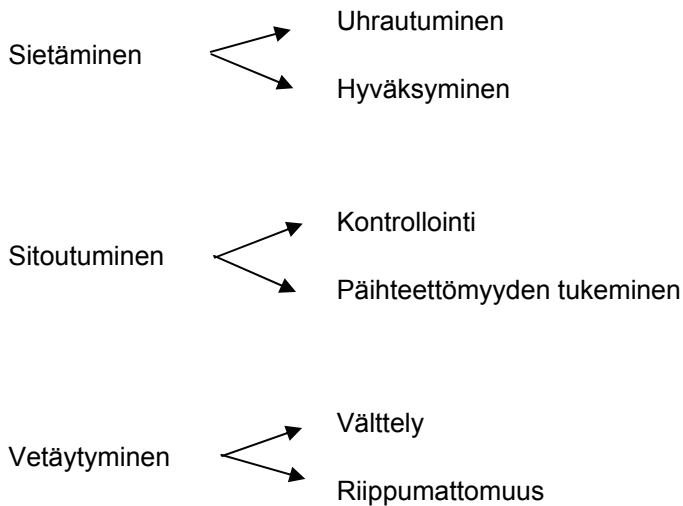
Selviytymisnäkökulma

Selviytymisnäkökulma perustuu oletukseen, että 1) päihdeongelma on stressaavaa sekä päihdeongelmaiselle että hänen läheisilleen, 2) päihdeongelmaisen läheinen on aluksi kokematon ja tietämätön päihdeongelmasta ja sen seurauksista, minkä johdosta 3) läheinen joutuu taistelemaan ymmärtääkseen, mitä päihdeongelma ja sen seuraukset ovat ja kuinka niistä selvittää (Orford 1998, 128). Kun läheisriippuvuudessa päihdeongelmaisen läheisen tila käsitteellistetään sairaudeksi, niin selviytymisnäkökulmassa katsotaan läheisten olevan normaaleja ihmisiä, jotka ovat vaikeassa perhetilanteessa (mt., 132).

Selviytymisessä voidaan hahmottaa kolme ulottuvuutta: ongelmalähtöinen, emotionaalinen ja kognitiivinen. Ongelmalähtöinen selviytyminen tarkoittaa sitä, että stressaavaa tilannetta pyritään muuttamaan suoraan joko omaa käyttäytymistä tai ympäristöön liittyviä tekijöitä muuttamalla. Näitä keinoja käytetään todennäköisemmin, jos koetaan, että tilanteeseen pystyy vaikuttamaan. (Holmila 2003b, 98.) Emotionaalisessa selviytymisessä omia tunteita ja ajatuksia muokataan sellaisiksi, että tilanteen aiheuttama stressi olisi mahdollisimman pieni (Raitasalo 2003, 65). Kognitiivisessa selviytymisessä vaikuttaa se, miten ongelma määritellään. Määrittelyyn puolestaan vaikuttavat yhteiskun-

nalliset käsitykset ja kulttuurisissa vallitsevat ajattelutavat. Ihmisen tehtävänä on näiden käsityksien soveltaminen omaan elämään. (Holmila 2003b, 98.)

Jim Orford kumppaneineen (1998, 1799-1801) jakoivat päihdeongelmaisten läheisten selviytymiskeinot sietämiseen, sitoutumiseen ja vetäytymiseen. Kuvassa 1 on esitetty Orfordin ja kumppanien (1998, 1799-1801) luokittelu erilaisista selviytymiskeinoista.

Kuva 1. Päihdeongelmaisten läheisten selviytymiskeinot.

Sietämisessä aktiivisia selviytymiskeinoja ovat uhrautuminen ja hyväksyminen. Uhrautumisessa annetaan esimerkiksi rahaa päihteidenkäyttöön ja vähätellään omia tarpeita. Hyväksymisessä puolustellaan, peitellään ja normalisoidaan päihteidenkäyttöä ja sen seurauksia. (Orford ym. 1998, 1799-1801.) Sietäminen perustuu Orfordin (1998, 139) mukaan päihdeongelmaisen läheisen itsesyytöksiin ja päihdeongelmaisen puolusteluun. Orford (1998, 142-148) pitää ongelmana sitä, että päihdeongelmaisen puoliso helposti valitsee sietämisen selviytymiskeinokseen, koska puoliso tuntee rakkautta, lojaalisuutta ja vastuuntuntoa päihdeongelmaista kohtaan. Tästä syystä Orfordin (1998, 142-148) mukaan syyllisyyttä pitäisi vältellä ja perheenjäsenten välistä riippumattomuutta vahvistaa.

Sitoutumiseen kuuluu erilaiset tavat kontrolloida toisen päihteidenkäyttöä sekä päihteidenkäytön vähentämisen tukeminen. Sitoutumisessa läheinen tekee tunteensa ja odotuksensa selviksi päihdeongelmaiselle. Keskustelutyylejä ovat anominen, syyttäminen ja negatiivisten tunteiden näyttäminen. Vetäytymisessä ovat selviytymiskeinoina välttely ja riippumattomuus. Välttelystä vältellään päihteidenkäyttäjää mahdollisimman paljon tai jätetään hänet. Riippumattomuuskeinossa nostetaan

omat tai muun perheen tarpeet ensisijaisiksi ja keskitytään omiin harrastuksiin. (Orford ym. 1998, 1799-1801.)

2.1.4 Tukipaikkoja päihdeongelmaisen puolisolle

Päihdeongelmaisen puoliso voi tarvita monenlaista tukea. Tässä tarkastelen tukimuotoja, jotka kohdistuvat päihdeongelman ja siinä puolison roolin tarkastelun kautta tarjottuun tukeen. Siten olen jättänyt tarkastelun ulkopuolelle tukipaikat, jotka tarjoavat tukea päihdeongelman tuottamien seurausten hoitamiseen ja ratkaisemiseen. Näillä tarkoitan paikkoja, jotka tarjoavat tukea esimerkiksi päihdeongelmaisen mahdollisen väkivaltaisuuden aiheuttamiin ongelmiin tai stressaavan tilanteen aiheuttamaan psyykkiseen oireiluun.

A-klinikka ja Al-Anon ovat ehkä tunnetuimmat paikat, joista päihdeongelmaisen puoliset voivat saada tukea. A-klinikkasäätiö tarjoaa hoito- ja kuntoutuspalveluita päihde- ja riippuvuusongelmista kärsiville ja heidän läheisilleen A-klinikoilla, nuorisoasemilla, katkaisuasemilla, kuntoutuskeskuksissa ja tukiasuntotoiminnan avulla. A-klinikkasäätiö myös ylläpitää verkossa Päihdelinkki-sivustoa, jossa on esimerkiksi erilaisista riippuvuuksista kärsiville omia vertaiskeskustelupalstoja (ks. lisää Päihdelinkistä luvusta *3.1.1 Tutkimusaineistona verkon vertaiskeskustelut*).

Al-Anon-ryhmät on alkoholiongelmaisten läheisille tarkoitettua vertaistukea. Ryhmien toiminta perustuu AA-ryhmien käyttämään kahdentoista askeleen ohjelmaan, jossa alkoholismi nähdään koko perheen henkisenä, mielenterveydellisenä ja usein myös fyysisenä sairautena. (Al-Anon Vertaistukea alkoholistien läheisille.) Al-Anon perustuu ajatukseen, että läheiset eivät pysty hillitsemään päihdeongelmaisen juomista (Koski-Jännes 2004, 116-117). Toimintatapoina ovat fyysiset ryhmät eri paikkakunnilla sekä auttavat puhelimet (Al-Anon Vertaistukea alkoholistien läheisille).

Myllyhoitoyhdistyksen toiminta perustuu ns. Minnesota-hoitoon, jonka tavoitteena on pyrkiä yhdistämään kahdentoista askeleen ohjelmaa ja psykiatrisia hoitomenetelmiä (Nettimylly). Myllyhoitoyhdistys tarjoaa päihdeongelmaisen läheisille vertaistukiryhmiä, jotka kokoontuvat määrätyn ajan. Lisäksi Myllyhoitoyhdistys on perustanut verkkoon Nettimylly-projektin, jossa tarjotaan tietoa ja kokemuksia riippuvuuksista ja niistä selviämiseen. (Myllyhoito.) Lisäksi verkossa on myös muita vertaistukipalstoja päihdeongelmaisen puolisoille (esim. Verkkoklinikka).

Irti Huumeista ry on vuonna 1984 perustettu valtakunnallinen järjestö. Järjestön perusti joukko huumeiden käyttäjien vanhempia, jotka kokivat, ettei huumeongelmaa ollut tiedostettu riittävästi.

Järjestö tarjoaa tukea huumeiden käyttäjille ja heidän läheisilleen. Tukimuotoina ovat vertaistukiryhmät, joita toimii 19 eri paikkakunnalla, palveleva puhelin, perhetyönkeskukset ja verkko-oppimisympäristö. (Irti Huumeista ry.)

2.2 Vertaiset auttamassa

2.2.1 Vertaistuen ideologiaa

Vertaisryhmän keskeinen idea on saman kokeneiden ihmisten keskinäinen kohtaaminen. Samankaltaisessa elämäntilanteessa tai yhteiskunnallisessa asemassa olevat ihmiset haluavat jakaa keskenään elämäkokemuksiaan, tuntea yhteenkuuluvuutta sekä saada toisiltaan vertaistukea ja asiantietoa (Wilska- Seemer 2005, 256; Munnukka & Kiikala & Valkama 2005, 238-241, Mikkonen 1996, 224). Kokemusten ja tiedon jakamisen kautta ihmiset toivovat saavansa tukea oman identiteetin muotoiluun (Hyväri 2005, 223), tuntevansa voimaantumista ja yhteisöllisyyttä (Hiltunen 2005, 51-56; Munnukka & Kiikala & Valkama 2005, 238-241) sekä vaikuttavansa yhteiskunnallisesti (Mikkonen 1996, 224).

Susanna Hyväri (2005, 215) tekee eroa käsitteille vertaisryhmä ja vertaistukiryhmä siten, että vertaisryhmä on laajempi käsite kuin vertaistuki. Vertaistukiryhmällä hän katsoo olevan toisten auttamiseen ja tukemiseen tähtääviä vastavuoroisia suhteita, joissa vaikeita elämäntilanteita käsitellään yhdessä. Vertaisryhmä tarkoittaa myös sellaisia vertaistoiminnan muotoja, joissa tuki ja auttaminen eivät välttämättä ole yhteisöllisyyden keskiössä.

Vertaistukiryhmän toiminnasta käytetään myös käsitteitä oma-apuryhmä ja itseapuryhmä sekä keskinäisen tuen ryhmä (Nylund 1996, 193-195). Nylundin (2005,198) mukaan Suomessa käsitteet oma-apu ja omahoito eivät ole saaneet kannatusta, sillä ne viittaavat liiksi yksilölliseen itsensä hoitamiseen. Tässä tutkielmassa käytän vertaistuen käsitettä, jolla haluan korostaa, että pyrin tarkastelemaan aineistoa tuen näkökulmasta. Vertaistuen ytimen ajattelen olevan vuorovaikutuksellinen kohtaaminen, jossa keskusteluissa merkityksellistetään ongelmaa, rakennetaan erilaisia identiteettiä ja ratkaisuvaihtoehtoja (ks. Jokinen & Suoninen 2000, 8).

Vertaistukiryhmän toiminnan periaatteita ovat vapaaehtoisuus, vastavuoroisuus, samanarvoisuus, yhdessäolo ja holistinen lähestymistapa ihmisten kulttuurisiin, taloudellisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin (Nylund 1996, 194). Marianne Nylundin (1996, 201-202) mukaan osa ihmisistä hakeutuu vertaistu-

kiryhmiin kokiessaan, ettei ammattityöntekijöillä ei ole riittävästi resursseja tukea heitä. Toiset taas kyseenalaistavat ammattimaisia työtapoja, koska viranomaisten antamat ohjeet eivät aina tunnu mielekkäiltä (mt., 201-202). Osa ihmistä puolestaan toivoo pystyvänsä yhdistämään kokemustiedon ja ammattilaistiedon (Mikkonen 1996, 224).

Hyväri (2005, 216) katsoo, ettei vertaistukiryhmien merkittävä kasvu 1990-luvulla ole pelkästään taloudellisen laman seurausta, vaan myös osoitus siitä, että vertaistuki sopii hyvin postmoderniin ajatteluun. Postmoderni kyseenalaistaa monia modernin ajan käsityksiä auttamisen käytännöistä ja asiantuntijuudesta. Postmodernismin asiantuntijuuden luonne on vuorovaikutteista, jossa ammattilaisen tieteellinen tieto kohtaa maallikon kokemustiedon. (Peltomäki & Harjumäki & Husman, 2002, 86-91.)

2.2.2 Vertaistuki kokemuksen jakamisen areenana

Vertaisryhmätutkimuksissa korostuu usein kokemusten merkityksellisyys eli puhutaan kokemustiedosta (experiential knowledge). Kokemustieto syntyy elettyjen tapahtumien käsittelystä. Siten siinä ei ole kysymys puhtaasta kokemuksesta vaan jostain näkökulmasta tulkitusta kokemuksesta. (Hyväri 2005, 224.) Hyväri (2005, 225) korostaa, että vertaistukeen perustuvien suhteiden luominen edellyttää kokemusten jakamista ja vuorovaikutteista kohtaamista. Pelkkä kokemusten julkinen kertominen tai tunnustaminen ei vielä riitä. Kokemusten jakaminen tarkoittaa siis henkilökohtaisesti koetun luovuttamista myös toisten käyttöön. (Mt., 225.)

Nylundin (1999, 126) mukaan vertaistukiryhmässä yhteisen kokemuksen jakamisen kautta saadaan helpotusta vaikeaan tilanteeseen, voidaan puhua ennen puhumattomista asioista ”samaa kieltä” puhuvien kanssa ja täten purkaa ahdistusta. Usein ryhmäläisiä helpottaa tieto, etteivät he ole yksin vaikeassa tilanteessa tai yksin sairautensa kanssa. Ryhmissä opitaan puhumaan vaikeista asioista ja niissä on lupa surra ilman, että kuulijat ahdistuvat kuten saattaa käydä, kun keskustellaan sukulaisien ja ystävien kanssa. (Mt., 126.)

Liisa Hokkanen (2003, 267) varoittaa, että vertaisuuden vahva yhteenkuuluvuus voi tuottaa myös asioita, joita ei ole tavoiteltu. Voi syntyä riippuvuutta ryhmästä, mikä johtaa ryhmästä luovuttaessa uusiin sopeutumisvaikeuksiin. Lisäksi vaikka vertaisuus pitää sisällään jotain yhteistä ja jaettua, saatetaan asioita nimittää liian helposti vertaisuudeksi. Kun korostetaan ymmärtämin mehenkisyyttä ja yhteisen kokemusmaailman jakamista, ajaudutaan helposti homogeenisoivaan suhtautumiseen, jossa saman kokemuksen omaaminen peittää alleen sen ilmenemisen erityispiirteet. Voi

syntyä painetta yhdenmukaisiin todellisuustulkintoihin, jolloin toisten mahdollisuuksien näkeminen kapeutuu. (Mt., 267.)

2.2.3 Vertaistuen paikka

Suomessa vertaistukea on tutkinut erityisesti Marianne Nylund tarkastelunäkökulminaan vertaistuen käsitteellinen määrittely, toimintamuodot ja vertaistuen paikantuminen hyvinvointiyhteiskuntaan ja julkisiin palveluihin. Nylundin (1996, 195) mukaan vertaistukiryhmiä voidaan luokitella ongelmakeskeisesti tietyn oireryhmän (mm. fyysinen/psykkinen sairaus) tai elämäntilanteen (mm. omaishoitajuus, sosiaaliset ongelmat) mukaan. Jaottelun perusteena voivat olla myös ryhmän toimintaperiaatteet: sisäänpäin (mm. ns. 12-askeleen ryhmät) ja ulospäin (painostusryhmät) suuntautuneet ryhmät. Ne voidaan myös jaotella ammatillisten palvelujärjestelmien perusteella esim. sosiaali- ja terveysalan ryhmiksi. (Mt., 195.)

Vertaistukipalvelun tarjoajia voivat olla julkisen sektorin, kolmannen sektorin tai kaupallisen sektorin toimijat. Vertaistukiryhmät voivat toimia fyysisesti eri paikkakunnilla tai virtuaalisesti verkossa. Vertaistukiryhmiä, jotka tukevat läheisiä, on perustettu esimerkiksi erilaisista riippuvuuksista, fyysisistä ja psyykkisistä sairauksista kärsivien läheisille sekä läheisensä menettäneille.

Suomessa on jonkin verran tutkittu verkon vertaistukipalstoja. Tutkimuksissa on oltu kiinnostuneita keskustelujen teemoista ja kokemuksista. Tyypillisesti analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysiä (esim. Ollikainen 2004; Munnukka & Kiikala & Valkama 2005) ja jonkin verran myös diskurssianalyysiä (esim. Roine 2003). Näyttää siltä, että Suomessa on tutkittu hyvin vähän vertaistuen verkkokeskusteluja vuorovaikutuksen näkökulmasta. Esimerkiksi Jenni-Mari Räsänen (2006) on tutkinut keskusteluanalyysillä sosiaalityöntekijöiden verkkokeskustelua, mutta verkon vertaistuen rakentumista ei käsittääkseen ole tutkittu diskurssianalyttisellä otteella. Myös Joyce Lamerich ja Hedwig F.M. te Molder (2003, 469) ovat kiinnittäneet huomiota siihen, ettei kansainvälisestikään ole tutkittu verkon vertaistukiryhmien vuorovaikutusta diskursiivisesta näkökulmasta.

2.3 Verkossa

2.3.1 Verkko paikkana

Internet on digitaalinen tietoverkko, joka perustuu tietokoneiden välityksellä tapahtuvaan vuorovaikutteiseen viestintään, jolloin ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään ilman fyysistä kontaktia. Verkkoa voidaan analogisesti rinnastaa kaupunkiin: siellä voi tehdä ostoksia, keskustella toisten ihmisten kanssa, pelata pelejä, häiriköidä, asioida virastoissa, katsoa televisiota. (Aula & Matikainen & Villi 2006, 10.)

Internet luokitellaan yleisesti osaksi uutta mediaa eli ohjelmoitavia medioita. Internet toimii sekä joukkoviestinnän että ihmisten keskinäisen viestinnän välineenä. (Aula ym. 2006, 10-16.) Perinteisestä kirjoitetusta viestinnästä poiketen verkkokeskusteluun pystyy osallistumaan useita henkilöitä. (Herring 2001, 614.) Suhteessa perinteiseen mediaan, kuten sanomalehteen, radioon ja televisioon, uuden median merkittävyys liittyy enemmän sisällön levittämisen kuin tuottamisen tapoihin (Manovich 2001, 47-48).

Internetiä voidaan tarkastella teknologisenä välineenä, joka mahdollistaa dynaamisten vuorovaikutussuhteiden syntymisen. Internet eroaa vanhoista viestintävälineistä juuri kohtaamispaikalluonteensa vuoksi. Siellä voi välittää ja rakentaa erilaisia merkityksiä ja tulkintoja maailmasta. (Aula ym. 2006, 10-16.) Internetin luonteeseen sopii hyvin vertaisuuden periaate (mt. 2-16), koska se on kaikille avoin ja julkinen paikka, jossa sosiaalinen toiminta ja identiteetin luominen tapahtuu (Matikainen 2006b, 113).

Aulan ja kumppaneiden (2006, 16) mukaan verkkotutkimusta on vaivannut online/offline- ajattelu eli verkko ja verkon ulkopuolinen maailma nähdään toisistaan erillisinä, jopa vastakkaisina. Internetin yhteydessä on puhuttu kyberavaruudesta ja virtuaalisuudesta. Yleinen suomalainen asiasanasto (YSA) määrittää kyberavaruuden ympäristöksi, joka koostetaan sekä todesta että epätodesta sähköisestä informaatiosta. Rinnakkaistermiksi YSA määrittää virtuaalitodellisuuden, joka puolestaan korvaa termit keinotodellisuus, lumetodellisuus ja tekotodellisuus.

Yhdyn Aulan ja kumppaneiden (2006, 16-17) kritiikkiin siitä, että vaarana on, että internetiä tarkastellaan erillään jokapäiväisestä elämästä sen sijaan, että tarkasteltaisiin sitä, miten internet integroituu elämäämme. Tutkimuksellinen orientaationi internetiin siis on, että se on eräs tapa olla vuorovaikutuksessa ja toimia toisten ihmisten kanssa, joka on yhtä todellista tai epätodellista ja totuudel-

lista tai valheellista kuin muut viestintätavat. Katson, että vuorovaikutus internetin välityksellä luo omat mahdollisuutensa ja rajoitteensa viestinnälle.

Koska kyse on teknologisesta kohteesta, on keskeiseksi noussut esille teknologian ja sosiaalisen näkökulman ero ja suhde. Kyse on teknologian ja sosiaalisen vuorovaikutuksesta ja siitä millaiseksi teknologian käyttö osana yhteiskuntaa ja kulttuuria muovautuu ja millaisia kulttuurisia ilmiöitä verkko mahdollisesti synnyttää. Internet muuttaa ihmisten suhdetta paikkaan, paikallisuuteen ja aikaan. (Aula ym. 2006, 10-16.)

2.3.2 Verkon vuorovaikutuspaikat

Nelli Hankonen, Heidi Ristolainen ja Vilma Lehtinen (2007, 276-277) esittävät, että tietokonevälikästä viestintää pidetään virheellisesti yhä edelleen yhtenä ainoana medianana, vaikka viimeaikainen nopea teknologinen kehitys edellyttäisi kiinnittämään huomiota alateknologioiden eroihin ja näiden vaikutuksiin. Internetissä voi viestiä monissa erilaisissa foorumeissa, kuten sähköpostilla, chatissä, uutisryhmissä ja keskusteluryhmissä (Matikainen 2006a, 178). Näiden eri foorumien erilaisuutta ja siten niiden erilaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia vuorovaikutukseen voidaan tarkastella esimerkiksi seuraavilla ulottuvuuksilla: reaaliaikainen – ei-reaaliaikainen, tekstipohjainen – multimediaalinen, anonyymi - ei-anonyymi ja avoin - suljettu.

Reaaliaikaiset eli on-line foorumit toimivat nimensä mukaisesti reaaliajassa, jolloin kaikkien keskusteluun osallistujien tulee olla samaan aikaan läsnä ja keskustelu etenee koko ajan. Ei-reaaliaikaisissa eli off-line ryhmissä keskustelijoiden ei tarvitse olla samaan aikaan läsnä. Tämä vapauttaa keskustelijat osallistumaan keskusteluun haluamanaan ajankohtana (Savolainen 1999, 14) ja keskustelijoilla on aikaa pohtia viestin sisältöä (Herring 2001, 618). Keskustelun aikajänne saattaa olla pitkä; muutamasta päivästä jopa kuukausiin (Savolainen 1999, 14).

Tekstipohjaisella foorumilla viestintä perustuu kirjoitettuun tekstiin, kun multimediaalisella foorumilla voi olla ääntä, (liikkuvaa) kuvaa ja tekstiä. Tekstipohjaisessa viestinnässä keskustelijat eivät voi tunnistaa toisissaan monia sosiaalisen vuorovaikutuksen kontekstisidonnaisia vihjeitä, kuten kasvojen ilmeitä, eleitä, hymähtelyitä ja äänenpainoja. Nämä non-verbaaliset sosiaaliset vihjeet ovat usein keskeinen osa sosiaalista ja emotionaalista viestintää. (Hankonen ym. 2007, 278.) Tämä sosiaalisesti vähäisempi läsnäolo vaikeuttaa viestien tulkintaa (Matikainen 2006a, 178). Sillä on merkittävä vaikutus siihen, miten erilaisiin keskusteluaiheisiin ja keskustelukumppaneihin suhtaudutaan (Thurlow & Lengel & Tomic 2004, 18). Keskustelua on käyty esimerkiksi siitä, tuottaako tämä so-

siaalisten vihjeiden puute mahdollisesti esimerkiksi aggressiivisuutta viestintään (Matikainen 2006b, 118).

Teppo Turkin (1998, 37) mukaan internetissä on helppo tuntee anonymiteetin vuoksi sosiaalista tasavertaisuutta. Lisäksi anonyymina saattaa olla helpompi keskustella vaikeista, aroista ja häpeällisiksi koetuista asioista. Anonymiteetin yhteydessä on puhuttu myös mahdollisuuksista varastaa ja tekaista identiteettejä (Matikainen 2006b) sekä häiriköinnistä. Avoimissa foorumeissa saa kuka tahansa seurata ja osallistua keskusteluun. Suljetuissa foorumeissa keskustelua saa seurata ja siihen osallistua vain valikoidut ihmiset. Avoimuus tuottaa sen, että sinne on helppo osallistua, mutta toisaalta tämä aiheuttaa sen, että keskusteluja voi helpommin häiriköidä.

Keskusteluryhmiin osallistuminen voi olla aktiivista ja näkyvää eli viestien kirjoittamista ja lähettämistä tai passiivista ja näkymätöntä eli muiden lähettämien viestien lukemista. (Savolainen 1999, 13-14). Savolainen (1996, 50) on arvioinut, että ryhmissä, joissa viestejä lukee parisataa ihmistä vain viisi kirjoittaa säännöllisesti viestejä. Tosin arvio on yli kymmenen vuotta vanha, joten se ei välttämättä ole relevantti tänä päivänä internetin käytön räjähdysmäisen kasvun ja arkipäiväistymisen myötä. Näyttäisi kuitenkin pätevän oletus, että keskusteluryhmissä pikemminkin vaietaan kuin keskustellaan.

2.3.3 Vuorovaikutus verkossa

Ihmisten keskinäistä, tietokoneiden välityksellä tapahtuvaa vuorovaikutusta kutsutaan tietokonevälitteiseksi viestinnäksi (*computer-mediated communication, CMC*). Tietokonevälitteisestä vuorovaikutuksesta käytetään myös ilmaisuja vuorovaikutus verkossa ja verkkovuorovaikutus (Matikainen 2006a, 178). Sosiaalisen vuorovaikutuksen näkökulmasta on kiistelty erityisesti tekstipohjaisen verkkovuorovaikutuksen ja kasvokkaisen vuorovaikutuksen eroista. Perinteisesti verkkovuorovaikutusta on pidetty vähemmän sosiaalisena, mutta toisaalta myös tasa-arvoisempana, demokraattisempana ja vapaampana kuin kasvokkain kohdatessa (Watt & Lea & Spears 2002, 63). Verkkovuorovaikutusta on pidetty tehtäväkeskeisenä, persoonattomana ja antinormatiivisena johtuen sosiaalisesta vihjeettömyydestä ja vähäisemmästä sosiaalisesta läsnäolosta kuin kasvokkaisessa viestinnässä (Lamerichs & te Molder 2003, 452-453).

Sosiaalisen vihjeettömyyden ja vähäisemmän sosiaalisen läsnäolon on oletettu johtavan ihmisten suurempaan psykologiseen etäisyyteen, mikä taas johtaisi tehtäväkeskeiseen viestintään (Matikainen 2006a, 180-182). On olemassa kuitenkin todisteita siitä, että verkkokeskustelijat kompensoivat

puuttuvaa yleisöä ja vihjeiden vähäisyyttä kehittämällä uudenlaisia tapoja ilmaista itseään (Herring 2001, 614). Verkossa sosiaalisia vihjeitä haetaan viestien tyylistä, sisällöstä sekä lähestymistavasta ja –ajasta. Verkon tekstipohjaisessa viestinnässä käytetään monia keinoja sosiaalisten vihjeiden antamiseksi kuten erilaisia kasvonilmesymboleja (mt., 623). On kuitenkin huomattava, että nämä korvaavat keinot, joilla ilmaistaan sosiaalisia vihjeitä ovat keskustelijan kontrolloimia vihjeitä. Siten keskustelija pystyy säätelemään, mitä hän haluaa ilmaista itsestään ja omista tuntemuksistaan.

Kathleen Ferrera, Hans Brunner ja Greg Whittemore (1991, 10) tuovat esille tutkimuksessaan, että tekstipohjaisessa verkkokeskustelussa on piirteitä sekä puheesta että perinteisestä tekstiviestinnästä. Verkkoviestinnässä kielenkäyttö on vapaampaa kuin perinteisessä kirjoitetussa viestinnässä. Usein kirjoitetun kielen standardista poikkeaminen johtuu siitä, että kirjoittaja haluaa nopeuttaa viestintää käyttämällä lyhenteitä, jäljitellä puhetta tai ilmaista itseään luovasti (Herring 2001, 617).

Tietokonevälitteinen diskurssianalyysi (computer-mediated discourse) on noussut yhdeksi verkkovuorovaikutuksen tutkimuksen alalajiksi, jossa tutkimus keskittyy diskurssianalyysin avulla kieleen ja kielenkäyttöön verkossa (Herring 2001, 612). Diskursiivinen näkökulma sopii erityisen hyvin verkkoon, koska verkossa toiminta on ainakin vielä painokkaan tekstipohjaista. Lamerich ja te Molder (2003, 451) nostavat esille sen, kuinka verkkovuorovaikutuksessa olisi hedelmällistä tarkastella identiteettiä ja vuorovaikutusta diskursiivisesta näkökulmasta, koska vuorovaikutus ja viestintä on myös verkossa dynaamista ja tilanteisesti rakentuvaa. Heidän mukaansa kielellinen näkökulma tekee vasta tuloaan CMC-tutkimukseen, vaikka se muuten on ollut pitkään osa vuorovaikutuksen tutkimusta (mt., 470).

3 KESKUSTELUJEN TUTKIMINEN

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tavoitteet ja analyysitapani. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen tutkimusaineistoni verkon vertaistukikeskustelupalstan ja määrittelen tarkemmin tutkimuskysymykseni. Toisessa alaluvussa kuvaan tutkimusorientaatiotani sosiaalista konstruktionismia. Tämän jälkeen esittelen tarkemmin käyttämiäni analyysimenetelmiä diskurssianalyysiä ja selonteko (account)-analyysiä. Näiden yhteydessä pyrin kuvaamaan myös yksityiskohtaisesti analyysini etenemisen ja esioletukseni, joihin analyysissäni tekemäni valinnat ja rajaukset perustuvat.

3.1 Tutkimusaineisto ja - tavoite

3.1.1 Tutkimusaineistona verkon vertaiskeskustelut

Olen kerännyt aineistoni Päihdelinkin Kotikanava-verkkokeskustelupalstalta. Päihdelinkki on A-klinikkasäätiön ylläpitämä verkkosivusto päihteistä ja riippuvuuksista. Se on tarkoitettu päihteistä ja muista haitallisesti riippuvaisille, heidän läheisilleen, asiantuntijoille ja opiskelijoille. Päihdelinkki tavoittaa noin 40 000 kävijää kuukaudessa. Päihdelinkki-sivusto sisältää artikkeleja, neuvontaa, testejä ja vertaiskeskusteluja erilaisista riippuvuuksista. Vertaiskeskustelupalstoja on esimerkiksi huumeiden käyttäjille, alkoholinkäytön vähentäjille tai lopettajille, internetistä riippuvaisille ja peliriippuvaisille sekä heidän läheisilleen. Päihdelinkki kuvaa Kotikanava-keskustelupalstaa seuraavasti: *”Kotikanavalla keskustellaan asioista ja ongelmista, joihin törmäämme kotona päihteiden kanssa.”* (Päihdelinkki.)

Kotikanava on avoin, anonyymi, ei-reaaliaikainen ja tekstipohjainen verkkokeskustelupalstalta. Keskustelupalsta muodostuu viestiketjuista, joissa viestit järjestyvät kronologisesti. Viestiketjuissa käsitellään eri aiheita. Keskustelijat saavat kirjoittaa vanhoihin viestiketjuihin tai luoda uuden viestiketjun. Palstalla kirjoittamattomaksi säännöksi koin, että viestiketju rakentui jonkun kirjoittajan kokemusten ja ongelmien käsittelemiseksi. Tästä syystä olen nimennyt viestiketjun aloittajan ketjunomistajaksi ja muut kirjoittajat vastaajiksi. Siten olen tulkinnut ketjunomistajan viestit autettavan näkökulmasta ja vastaajien viestit auttajan näkökulmasta. Vaikka keskustelu rakentui minusta suhteellisen selkeästi autettavan ja tukijoiden vuoropuheluksi, oletan että yksittäinen ihminen voi kokea samanaikaisesti antavansa ja saavansa tukea. Tällä tarkoitan esimerkiksi sitä, että kun joku kirjoittaa, selkiinnyttää hän muille ja samalla itselleen omaa tilannettaan ja siten vahvistaa tietyn suuntaisen toiminnan mahdollisuutta muille, mutta myös itselle.

Keiden äänen sitten tavoitin aineistossani? Keskustelupalstan anonyymiyys tuottaa sen, ettei kirjoittajien alkuperää voi todentaa ja siten palstalle voi kirjoittaa kuka tahansa myös tahallaan tietojaan vääristäen. Aineistoni keskustelupalsta on tarkoitettu ihmisille, jotka kokevat läheisensä päihteiden käytön ongelmalliseksi. Aineistoni keskusteluissa vain muutama kertoi olevansa itse alkoholisti.

Aineistoni eräs merkittävimmistä puheenaiheista oli parisuhde ja sen osapuolet. Suurin osa kirjoittajista toi esille olevansa tai olleensa parisuhteessa päihdeongelmaisen kanssa. Käytän heistä nimitystä päihdeongelmaisen puoliso asuivatpa he parisuhteessa olevan puolisonsa kanssa yhdessä tai erikseen ja olivatpa naimisissa tai ei. Kuitenkin jokainen heistä on ollut tai on parisuhteessa ihmisen kanssa, jolla katsovat olevan ongelmallinen suhde päihteisiin. Siten uskon tavoittavani aineistossani päihdeongelmaisen puolison ääntä, vaikkakin myös muut äänet tuovat sävyjä keskusteluihin.

3.1.2 Tutkimuskysymys

Olen kiinnostunut siitä, kuinka aineistoni keskusteluissa tuotetaan vertaistukea. Ajattelen, että vertaistuki rakentuu keskustelujen sisällöstä ja muodosta. Autettavan kannalta on merkityksellistä, millaista tietoa ongelmasta ja sen ratkaisusta tarjotaan. Autettavan kannalta on myös merkityksellistä, millaisella tavalla tätä sisältöä tuotetaan. Keskustelujen muodon, puhetapojen tutkiminen tuo esille, kuinka keskustelijat suhtautuvat toisiinsa ja kuinka auttaminen syntyy vuorovaikutuksessa. Siten ajattelen keskustelujen sisällön ja muodon vaikuttavan siihen, kuinka vertaistuki koetaan ja millaisia vaikutuksia sillä on autettavaan ja auttamissuhteeseen.

Keskustelujen sisältöä voi lähteä paikantamaan yhden aineistoni viestin tekstiotteen avulla, missä keskustellaan parisuhteesta, jossa on päihdeongelma.

”...mieheni ohimennen kysyi: ”Saisitko hermoromahduksen, jos joisin 4 olutta...”
(ote viestistä 59) ¹⁾

Tekstiote kuvastaa miehen oletusta, että nainen ei hyväksy eikä kestä juomista. Hermoromahdus sanan käyttö voidaan ymmärtää siten, että mies epäilee naisen mahdollisesti ylireagoivan juomiseen. Jos juominen olisi miehestä yhtä ongelmallista kuin hän olettaa sen naiselle olevan, ei hän olettavasti kysyisi koko asiaa. Juominen näyttäytyy siten tekstissä naisen ongelmana, ei miehen, paitsi mahdollisesti naisen ylireagoinnin kautta.

Tekstiotteesta voidaan tarkastella myös muotoa. Nainen kuvaa miehen kysyneen lupaa juomiselle. Miksi mies kysyi lupaa juomiselle? Kysyminen voidaan ymmärtää vastuun siirtämiseksi vastaajalle.

1) ... kolme pistettä tarkoittaa, että viestissä on tekstiä ennen tai jälkeen pisteiden.

”...lupaa kysymällä aika moni ottaa sitä vastuuta pois itseltään. Ettei tarvitse ikään kuin tehdä ratkaisua, jos ei oikein tiedä...” (ote siteerauksesta viestissä 1) ²⁾

Vai liittykö se miehen alisteiseen asemaan suhteessa naiseen? Pyytäkö mies lupaa, koska tietää, että hänen tulee pyytää lupa?

”...Jos Alpolla ³⁾ olis vastuu kaikista omista jutuista, niin se tulis sitten olemaan tollasta huitomista...” (ote viestistä 1)

Tällöin ei ole kysymys vastuun siirtämisestä vastaajalle, koska ennen kysymystäkin vastuu on ollut vastaajalla. Vastuuton ei ole uhmannut rajojaan. Ennemmin kysymys voidaan silloin nähdä sovinnaisuutena toimia sääntöjen mukaisesti. Vai liittykö luvan kysyminen parisuhteessa yhdessä neuvottelemiseen?

”...Kai niissä "normaaleissakin" parisuhteissa keskustellaan menemisistä ja tulemisista liittyne sitten juomiseen tai ei...” (ote viestistä 1)

Jos mies ei olisi kysynyt lupaa, niin kuvastaisiko se, ettei miehellä ja naisella ole parisuhdetta?

”...Jos kummallakin olisi vastuu vaan omista tekemisistä eikä niistä neuvotella yhdessä niin se hän tarkoittaisi että mulla on kämpis eikä kumppani...” (ote viestistä 1)

Tutkimuksessani lähdän tarkastelemaan, kuinka aineistossani määritellään puolisoiden vastuullisuutta ja vastuuttomuutta parisuhteessa, jossa on päihdeongelma. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, kuinka päihdeongelma vaikuttaa parisuhteen osapuolien paikkoihin ja kuinka näitä paikkoja on mahdollista muuttaa. Päihdeongelmasta kärsivän parisuhteen vastuullisuuden ja vastuuttomuuden paikannus tapahtuu kahdella ulottuvuudella, suhteessa normaaliin parisuhteeseen ja yksin elämiseen sekä parisuhteen puolisoiden keskinäiseen suhteeseen. Tutkimuskysymyksenäni on:

Kuinka päihdeongelmaisten puoliset määrittävät verkon vertaiskeskusteluissa vastuullisuutta parisuhteessa, jossa on päihdeongelma?

Tutkimuskysymys kohdistaa tarkasteluni päihdeongelmaan puolisoiden näkökulmasta. Päihdeongelmaksi määritetty tässä tutkimuksessa kirjoittajien subjektiivinen käsitys päihdeongelmasta. Tutkimuskysymys määrittää analyyttiseksi pääkäsitteeksi vastuullisuuden. Tutkimuksessani pyrin tavoittamaan vastuullisuuskäsitysten sisältöjä, mutta myös muotoja eli sen, kuinka erilaisia käsityksiä tuotetaan vuorovaikutuksessa.

2) ote siteerauksesta tarkoittaa, että tekstiä ei ole kirjoittanut viestin kirjoittanut, vaan hän on siteerannut, jotain aiempaa viestiä.

3) Alpo on kirjoittajan käyttämä nimitys alkoholisti puolisoistaan.

Keskustelujen sisällön ja muodon ajattelen olevan sidoksissa toisiinsa asioiden merkityksellistämisen kautta. Merkityksellistämällä tarkoitan sitä, että se kuinka jonkin asian ymmärtää vaikuttaa tapaan, jolla sen esittää. Siten sekä muotoa että sisältöä tutkimalla päästään kiinni siihen, millaisia käsityksiä keskustelijoilla on ja samalla millaiseen auttamissuhteeseen keskustelijat asettuvat.

Sisällön ja muodon tutkiminen tuo esille päihdeongelmaisten puolisoitten käsityksiä päihdeongelmasta, perheestä ja parisuhteesta, sukupuolirooleista, auttamisesta perheessä ja vertaistuessa sekä näihin liittyviä arvoja ja asenteita. Erityisesti olen kiinnostunut siitä, millaisia käsityksiä puolisoilla on ongelmallisesta päihteidenkäytöstä ja omasta roolistaan siinä. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, millaista paikkaa vertaistukipalsta tarjoaa perheelle, jossa on päihdeongelma. Pysin myös tuottamaan ymmärrystä siitä kuinka aineistoni vertaistukipalsta asemoituu suhteessa valtakulttuuriin.

3.2 Tutkimusmenetelmät ja –aineiston rajaus

3.2.1 Selonteot todellisuutta luomassa

Tutkimukseni kiinnittyy kielen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tutkimukseen. Tutkimukseni nojaa sosiaalisen konstruktionismiin. Sosiaalisessa konstruktionismissa tarkastellaan, kuinka kielen ja muun toiminnan avulla rakennetaan todellisuutta (Jokinen 1999, 39-41.). Verkon tekstipohjaisella keskustelupalstalla vuorovaikutus jäsenyy keskusteluviestien tekstien ja symbolien avulla. Tekstipohjaista vuorovaikutusta on mielenkiintoista analysoida, koska tutkijalla ei jää paljoa sosiaalisia vihjeitä havainnoimatta, toisin kuin esimerkiksi puheen litteroinnissa jäävät pois äänen värit ja non-verbaaliviestintä.

Sosiaalisen konstruktionismin piiriin kuuluvassa diskurssianalyysissä nimitetään tarkastelun kohteeksi otettavia kuvauksia usein selonteoiksi (*accounts*). Tällä halutaan korostaa eroa sellaiseen lähestymistapaan, jossa aineistoa luetaan yksinkertaisesti kuvauksina siitä, millainen todellisuus on. (Suoninen 1999, 20.) Selonteot voidaan jakaa moneen erilaiseen tapaan rakentaa todellisuutta. Nämä erilaiset tavat ovat rinnakkaisia merkityssysteemeitä, joita voidaan kutsua diskursseiksi. (Juhila 1999, 67.)

Selonteot syntyvät vuorovaikutuksessa (Antaki 1994, 1). Keskustelun selontekojen rakentumisessa oletan vaikuttavan sen, millaisia käsityksiä keskustelijoilla on keskusteltavasta tilanteesta ja ihmisistä. Näihin käsityksiin vaikuttavat 1) kontekst(e)issa yleisesti vallitsevat ja ylipäänsä olemassa

olevat käsitykset ja diskurssit (Buttny 1993, 161) ja 2) keskustelun aikaisempien puheenvuorojen diskurssit, jolloin jokainen puheenvuoro avaa selonteon rakentumisen johonkin suuntaan painottaen joitakin diskursseja (Suoninen 1997, 166). Selonteot ja käsitykset todellisuudesta ovat siis vuorovaikutuksessa keskenään. Selonteot muotoilevat käsityksiä todellisuudesta ja selonteot puolestaan pohjautuvat käsityksiin todellisuudesta. Erilaiset diskurssit siten rakentavat, uusintavat tai uudistavat, käsityksiä todellisuudesta. (Suoninen 1999, 20-21).

3.2.2 Vastuun diskurssit kiinnittyvät paikkaan

Ensimmäisessä analyysissäni käytän analyyttisenä pääkäsitteenäni vastuullisuutta, joka esioletukseksi mukaan jäsentää hyvin päihdeongelmaa aineistoni keskusteluissa. Rajasin ensin aineistosta tekstit, joiden katsoin liittyvän vastuuseen. Ajattelen, että kun ihmiset keskustelevat vastuullisuudesta, tekevät he selontekoja tekemisistä ja tekemättä jättämisistä arvioiden niiden oikeellisuutta suhteessa moraal- ja tosiasiakäsityksiinsä. Tein huomioita siitä, millaisena vastuullisuus ja vastuuttomuus keskusteluissa määriteltiin ja ketkä olivat siinä toimijoita ja kohteita.

Aineistoa lukiessani huomasin, että päihdeongelmaisten puolisoitten keskustellessa keskenään vastuuttomuudesta ja vastuullisuudesta, keskittyivät he tarkastelemaan niiden merkityksiä perheessä. He erittelivät vastuuttomuuden merkityksiä eri perheenjäsenille. Aineistoni teksteissä hahmotin keskusteltavan kolmesta toimijasta ja kohteesta: päihdeongelmaisesta, hänen puolisoistaan ja muista perheenjäsenistä. Erottelin päihdeongelmaisen ja hänen puolisonsa vastuut omiin luokkiinsa. Tässä oli nähtävissä, että heillä oli myös yhteisiä vastuuta, jotka merkitsin ylös, mutta silti pidin puolisoitten vastuut erillään toisistaan. Tämän jälkeen pyrin hahmottamaan, mitkä ovat vastuut itseä, puolisoa ja muita perheenjäseniä kohtaan.

Keskusteluissa tarkasteltiin erityisesti päihdeongelmaisen puolison vastuuttomuutta ja sitä, kuinka hän pystyisi muuttamaan toimintaansa vastuullisemmaksi. Myös päihdeongelmaisen vastuuttomuus sidottiin hänen puolisonsa vastuuttomuuteen tai pikemminkin toisinpäin, kuinka päihdeongelmaisen vastuuton toiminta vaikuttaa puolisoon ja hänen tapaansa toimia. Tästä syystä keskityin analysoimaan, kuinka aineistoni keskusteluissa jäsenettiin vastuullisen ja vastuuttoman toiminnan merkityksiä perheenjäsenien keskinäisissä suhteissa. Tein havaintoja siitä, millaisia merkityksiä vastuullisuudesta ja vastuuttomuudesta annettiin eri osapuolille.

Koska keskusteluissa eri perheenjäsenien toiminnan nähtiin vaikuttavan toisiinsa, tarkastelin vastuuttomuutta eri perheenjäsenien välisissä suhteissa. Perheenjäsenien väliset suhteet kiinnittyivät heidän keskinäisiin paikkoihinsa. Se, miten keskustelijat määrittivät toimijoiden keskinäisiä paikkoja suhteessa toisiinsa, vaikutti heidän tapoihinsa määrittää vastuukysymyksiä.

Paikan ajattelen olevan toiminnallinen käsite. Etäisyyttä ja suuntaa vaihtamalla voidaan muuttaa paikkaa. Aineistossani tarkastelin sitä, kuinka keskusteluissa rakennettiin päihdeongelmaisen puolisov toimenpidediskursseja toiminnan muuttamisesta vastuuttomasta vastuulliseksi paikan muutoksina. Paikan katson olevan fyysinen, henkinen ja kulttuurinen käsite. Fyysinen paikka kuvaa konkreettista paikkaa. Henkinen paikka kuvaa omaa kokemusta ja käsitystä paikasta. Kulttuurinen paikka kuvaa yleisesti hyväksyttävien diskurssien tarjoamaa fyysistä ja henkistä paikkaa. Lisäksi paikannusta tapahtuu ajan suhteen; kuinka hahmotetaan erilaisia paikkoja menneisyydessä, nykyisyydessä ja mahdollisia tulevaisuuden paikkoja. Lopuksi vielä tarkistin esikarsintani vastuullisuusteemallisten viestien ulkopuolelle jääneet viestit varmistaakseni, etteivät ne myöskään analysointini jälkeen edelleenkaan mielestäni liittyneet vastuullisuuteen.

3.2.3 Oikeutus, syytös, puolustus ja neuvonanto selontekoina

Toisessa analyysissäni tarkastelen, kuinka käsityksiä vastuullisuudesta ja vastuuttomuudesta tuotettiin selonteissa. Tämä analyysitapa tavoittaa sen, kuinka keskusteluja tuotetaan vuorovaikutuksessa. Kun selonteko ottaa kantaa vastuullisuuteen (Buttny 1993, 16), erilaisia selontekoja analysoimalla päästään kiinni käsityksiin toiminnan oikeellisuudesta ja siitä kuka on vastuussa toiminnasta.

Erilaiset selonteot olen jakanut oikeutukseen, syytökseen, puolustukseen ja neuvonantoon. Oikeuttamisessa myönnetään vastuu toiminnasta, mutta kielletään sen ongelmallisuus (Scott & Lyman 1968, 46-47). Syytöksessä myönnetään toiminta ongelmalliseksi ja osoitetaan kuka on vastuussa toiminnasta (Hall & Slembrouck & Sarangi 2006, 34). Puolustuksessa myönnetään toiminta ongelmalliseksi, mutta kielletään täysi vastuu siihen (Scott & Lyman 1968, 46-47). Neuvonannolla osoitetaan toivottava toiminnan suunta ja vastuullinen toimija (Juhila 2000, 106). Nämä erilaiset selonteot olen tiivistänyt taulukkoon 1.

Taulukko 1. Selontekoluokkien suhde vastuuseen ja toimintaan. (+ = kyllä, - = ei)

	Oikeutus	Syytös	Puolustus	Neuvonanto
Arvioitava henkilö vastuussa	+	+/-	-	+
Arvioitavan toiminnan suunta	oikea	väärä	väärä	oikea

Kuinka sitten päädyin näihin selontekojen luokkiin? Jako pohjautuu Marvin B Scottin ja Stanford M. Lymanin (1968, 46) oletukseen, että selonteolla selittää ongelmallista toimintaa ja siten rakennetaan siltaa toiminnan ja odotusten välille. Scottin ja Lymanin (1968, 46) selonteon määritelmässä selontekovelvollisuus syntyy ongelmallisesta toiminnasta (ks. Buttny 1993, 14-16). Vertaistukipalsalla katson auttamisen olevan ihmisten vuorovaikutuksen keskiössä. Keskusteluissa konstruoidaan ongelmaa ja toimintaa, joilla ongelma voidaan ratkaista. Siten ajattelen vertaistuen olevan päämääräsuuntautunutta ja tästä syystä toiminnan ja odotusten välisen suhteen olevan merkityksellistä keskusteluissa. Selonteissa tarkastellaan mennyttä, nykyistä ja tulevaa toimintaa.

Scottin ja Lymanin (1968, 46-47) mukaan selonteot voidaan jakaa puolustukseksi ja oikeuttamiseksi. Charles Antaki (1994, 47) huomioi, että Scottin ja Lymanin (1968) selonteot kattavat vain ongelmallista toiminnasta vastuusta vapauttavan puolen. Tämä siitä syystä, että Scott ja Lyman (1968, 46) katsovat, että selontekojen tarkoituksena on ylläpitää sosiaalista järjestystä ehkäisten konflikteja. Omassa analyysissäni olen kiinnostunut kaikista selonteista, joilla arvioidaan toimintaa ja osoitetaan vastuullinen toimija. Tästä syystä olen ottanut myös yhdeksi selonteon luokaksi myös syytöksen (ks. Antaki 1993, 74), jossa toiminta määritetään ongelmalliseksi ja siitä vastuullinen toimija osoitetaan. Tämä voidaan siten ajatella olevan selonteon tapa, johon voidaan vastata esimerkiksi puolustuksella tai oikeutuksella.

Aikaisemmin mainitut selonteon luokat, puolustus, oikeutus ja syytös, selittävät perusteita toimijan ja toiminnan vastuullisuudesta arvioiden mennyttä tai nykyistä toimintaa suhteessa odotuksiin. Toisaalta vertaistuessa ovat ongelmallisen tilanteen arvioinnin lisäksi merkityksellisiä ne odotukset ja tavoitteet, joihin pyritään. Tästä syystä olen ottanut yhdeksi selonteon luokaksi neuvonannon. Neuvonannossa toiminta on tulevaisuusorientoitunutta, mikä osoittaa toimijalle oikean vastuullisen toiminnan suunnan. Neuvonanto pohjautuu oletukseen menneestä tai nykyisestä ongelmallisesta toiminnasta, mutta ei tuo sitä kuitenkaan eksplisiittisesti esille (Juhila 2000, 106).

Käytännössä erilaisten selontekoluokkien löytäminen ei välttämättä ole helppoa, eikä myöskään aina selvärajaista. Tämän luokittamisen vaikeuden voidaan ajatella johtuvan siitä, että vaikka on olemassa kulttuurisia oletuksia, on olemassa kuitenkin myös yksilöllisiä eroavaisuuksia tulkita tilanteita. Myös Juhila (2000, 107) tuo esille luokittamisen vaikeuden analysoidessaan lastensuojelutyössä neuvonantoa, kuinka toisinaan esimerkiksi kysymys voidaan ymmärtää neuvonantona.

Juhila (2000, 106) määrittää neuvon normatiiviseksi puheenvuoroksi, jossa osoitetaan toivottavan toiminnan suunta, joka poikkeaa nykyisestä tai aikaisemmasta toiminnasta. Omassa analyysissäni olen vastauksissa tulkinut neuvoiksi myös kuvailut omista käsityksistä ja kokemuksista sekä viittaukset ns. asiantuntijatietoon, vaikkei niitä olisikaan muotoiltu normatiiviseen muotoon. Tämä siitä syystä, että kun vertaistukipalstalla auttaminen on usein keskustelun keskiössä, voidaan auttajan asemassa olevan tieto/kokemus katsoa neuvonannoksi, vaikka sitä ei olisi muotoiltukaan neuvoksi. Uskon, että auttajan kuvailut on esitetty vähintään siksi, että ne helpottavat neuvottelua oikeanlaisesta toiminnasta.

Syytös ja puolustuskin ovat osittain käsitteellisesti päällekkäiset. Syytöksessä toiminta myönnetään ongelmalliseksi ja riippuen syytöksen kohteesta se joko vapauttaa arvioitavan henkilön vastuusta tai vastuuttaa hänet. Jos syytöksessä vastuu osoitetaan muualle kuin arvioitavalle henkilölle, toimii se vastuusta vapauttavana ja samalla siis puolustuksena arvioitavalle henkilölle (ks. taulukko 1.)

3.2.4 Huoli ja syyllisyys johdattavat selontekojen analyysiin

Aineistoa lukiessani huomasin, että keskustelut lähtivät liikkeelle ketjunomistajan huolen tai syyllisyyden ilmaisuista, joihin vastattiin lähes poikkeuksetta. Huolen ja syyllisyyden voidaan ajatella sitoutuneen käsityksiin vastuullisesta toiminnasta. Huoli liittyy siihen, että pelätään, ettei toimita vastuullisesti. Siten huoli liittyy mahdolliseen nykyhetken tai tulevaisuuden ei-toivottavaan toimintaan. Syyllisyys puolestaan liittyy siihen, että on jo toimittu vastuuttomasti. Syyllisyyteen liittyy se, että kokee itse olevansa vastuussa ei-toivottavasta toiminnasta. Huolipuhe⁴⁾ on myös sidoksissa vastuuseen, mutta se ei suoraan osoita vastuullista. Siten huolipuheessa vastuu toiminnasta saatetaan kohdistaa itseän tai johonkin muuhun henkilöön.

Koska huolen ja syyllisyyden ilmaukset tuntuivat määrittävän vastuukeskustelujen lähtötilannetta, lähdin niiden kautta tavoittamaan selonteontapoja. Analyysissäni olin erityisesti kiinnostunut siitä, kuinka ketjunomistajan puheeseen vastataan. Etsin aineistosta ensin ketjunomistajan huolen ja syyllisyyden kuvaukset. Tämän jälkeen tein huomioita, mistä ja kenestä ketjunomistaja kuvaa tuntevansa huolta tai syyllisyyttä. Sen jälkeen lähdin purkamaan näitä keskusteluja huolesta ja syyllisyydestä luokittamalla selonteot oikeutukseen, syytökseen, puolustukseen ja neuvonantoon.

4) Käytän myös käsitettä puhe kirjoitetuista viesteistä, jolla haluan korostaa tekstien vuorovaikutuksellista luonnetta. Siten käytän jatkossa teksti, viesti ja puhe synonyymeinä.

Kuten jo aikaisemmin mainitsin, aineistoni keskusteluissa mielestäni oli merkityksellistä se, kuinka niissä hahmotettiin eri perheenjäsenten välisiä suhteita. Myös luokitellessani selontekojen tapoja erilaisiin luokkiin, koin, että ne olivat sidoksissa siihen, keiden välisistä suhteesta oli kyse. Tästä syystä erottelin omiksi pinoikseen selonteot, joissa käsiteltiin päihdeongelmaisen puolison vastuita itsestä, päihdeongelmaisesta ja muista perheenjäsenistä. Tämä auttoi myös hahmottamaan sitä, kuinka aineistoni keskustelujen erilaiset diskurssit olivat vuorovaikutuksessa keskenään. Erilaiset diskurssit ja niihin liittyvät odotukset kilpailevat toistensa kanssa esimerkiksi siitä millainen toiminta on moraalisesti ja faktisesti oikeutetuinta. Tällä tarkoitan sitä, että keskusteluissa tehdään arviointia erilaisten diskurssien rakentamista arvoista ja asenteista sekä mahdollisista syy-seuraussuhteista.

Lisäksi aineistoni keskusteluissa hahmotettiin mielestäni ongelmaa ja sen ratkaisua prosessina, jonka halusin tavoittaa analyysissäni. Uskon, että se mihin tässä prosessissa ketjunomistaja itse ja tukijat paikansivat ketjunomistajan, vaikutti selonteontapoihin. Tästä syystä järjestin lopulta keskustelunpätkät ikään kuin prosessin mukaiseen kronologiseen järjestykseen.

3.2.5 Tutkimusaineiston rajaus

Ensin keräsin aineistoksi kaikki yhden viikon 1-6.4.2008 palstalle lähetetyt viestit, joita oli 366. Viikon aikana kirjoitettiin 25:een eri viestiketjuun. Aineistoa kertyi 100,5 sivua (Ariel, fonttikoko 10, riviväli 1). Aineistoni keskustelupalsta oli siis aktiivisessa toiminnassa. Halusin pienentää aineistoni kokoa, jotta pystyisin tekemään yksityiskohtaisempaa analyysiä. Tästä syystä rajasin aineistoni 100 ensimmäiseen viestiin, jolloin pystyin seuraamaan viikon ajalta yhdessätoista viestiketjussa käydyt keskustelut. Aineistoa kertyi 32,5 sivua (Ariel, fonttikoko 10, riviväli 1).

Sadassa viestissä on 25 eri nimimerkillistä kirjoittajaa ja kolme anonyyminä vieraana kirjoitettua viestiä. Nimimerkillisistä kirjoittajista vahvasti panostavia eli palstalle 50 tai enemmän viestiä kirjoittaneita on kirjoittajista 17, miedosti panostavia eli alle 50 viestiä kirjoittaneita on neljä ja nimimerkillisiä vierailijoita neljä. Nimimerkillistä kirjoittajista yksitoista kirjoitti sadassa viestissä vain kerran. Aktiivisin kirjoittaja kirjoitti 18 viestiä ja kaksi muuta kirjoittajaa kirjoitti myös yli kymmenen viestiä. Siten yksi kirjoittaja kirjoitti lähes joka viidennen analysoimani viestin. Aktiivisimmat viisi kirjoittajaa kirjoittivat yhteensä 57 viestiä, joka on yli puolet kaikista analysoiduista viesteistä. Taulukkoon 2 olen kuvannut analysoimani viestiketjut ja sen, kuinka eri viestit niihin sijoittuvat. Tummennetulla olen merkinnyt ketjunomistajien viestit.

Taulukko 2. Viestien sijoittuminen viestiketjuihin.

Viestiketju	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Viestin no	1	19	31	38	63	64	69	70	72	77	81
	2	20	32	39		65		71	73	78	82
	3	21	33	40		66			74	79	83
	4	22	34	41		67			75	80	84
	5	23	35	42		68			76		85
	6	24	36	43							86
	7	25	37	44							87
	8	26		45							88
	9	27		46							89
	10	28		47							90
	11	29		48							91
	12	30		49							92
	13			50							93
	14			51							94
	15			52							95
	16			53							96
	17			54							97
	18			55							98
				56							99
				57							100
				58							
				59							
				60							
				61							
				62							
viestien lkm	18	12	7	25	1	5	1	2	5	4	20

4 VASTUULLISUUDEN RAKENTUMINEN

Tässä tutkimuksen analyysiluvussa ensin tarkastelen vastuullisuus-käsitteen avulla, millaisia diskursseja päihdeongelmasta ja sen ratkaisusta aineistoni keskusteluissa tuotetaan. Tämän jälkeen toisessa alaluvussa tarkastelen, kuinka nämä diskurssit rakentuvat vuorovaikutuksessa ja samalla tarkastelen millaisia suhteita eri diskursseille keskusteluissa rakennetaan.

4.1 Vastuuttomuudesta vastuullisuuteen

Ensimmäisessä analyysissäni tarkastelen, millaisia käsityksiä on aineistoni keskusteluissa vastuullisuudesta perheessä, jossa on päihdeongelma. Erityisesti olen kiinnostunut, kuinka päihdeongelmaisen puolison vastuullisuus käsitteellistetään. Tätä lähdän etsimään tarkastelemalla ensin, kuinka aineistoni keskusteluissa määritellään aikuisen vastuut perheessä. Tämän jälkeen tarkastelen, kuinka päihdeongelman katsotaan vaikuttavan päihdeongelmaiseen ja hänen puolisonsa tapaan toimia. Lopulta tarkastelen, kuinka päihdeongelmaisen puolison oletetaan voivan vaikuttaa päihdeongelman tuottamaan vastuuttomuuteen perheessä. Tämä vaikuttaminen sitoutuu perheenjäsenten keskinäisten suhteiden paikan muutoksiin, joten käytän paikkaa vastuullisen ohessa toisena analyyttisenä käsitteenä (ks. luku 3.2.2 *Vastuun diskurssit kiinnittyvät paikkaan*)

4.1.1 Aikuisen vastuu perheessä

Aineistoni keskustelupalstan käsityksiä päihdeongelmaisen ja hänen puolisonsa vastuista voi lähestyä tarkastelemalla, millaisena palstalla näyttäytyy aikuisen vastuut. Keskusteluissa tuotiin esille, että aikuisilla on vapaus valita tapansa elää. Tätä vapautta rajoittaa vastuu niistä, joista aikuisen tulee huolehtia.

”...Ja muistutan vielä, että koira (tai muu eläin), kuten lapsikaan, ei voi valita perhettä, mihin joutuu elämään. Silloin meillä aikuisilla ihmisillä on vastuu pitää huolta siitä, ettei eläimiä tai pieniä ihmisiä kohdella epäasiallisesti. Aikuisella on kuitenkin valta ja vapaus valita elinympäristönsä. Joten sinä päätät kestätkö itse väkivaltaa, olipa se sitten fyysistä tai henkistä. Mutta sinä päätät myös, pitääkö koirasi kestää väkivaltaa...” (ote viestistä 93)

Vastuu on siten sellaisten päätösten tekemistä, joilla turvataan niiden hyvinvointi, joista on vastuussa. Aikuinen on vastuussa sekä itsestään että lapsista ja eläimistä, jotka ovat hänestä riippuvaisia. Jatkossa käytän lapsista ja eläimistä myös käsitettä muut perheenjäsenet. Keskustelupalstalla käydään rajanvetoa siitä, onko parisuhteessa elävä myös vastuussa puolisostaan.

”...Pidän itse nyt tämän kuun tipatonta linjaa. En tiedä oikeastaan miksi.. Ehkä osittain siksi, ettei mieheni voi vedota siihen, että MÄ juon. Vaikkakin eikös jokaisen ongelmat ole kuitenkin henkilökohtaisia?” (ote viestistä 59)

”... No onhan se henkilökohtainen asia, juoko vai eikö. Mutta parisuhteessa...⁵⁾ ...” (ote viestistä 61)

”Päihderiippuvaisen kannalta upeita on tietysti pystyä turvautumaan vain omaan sisimpäänsä ja elämään ilman päihteitä. Tapahtuu se sitten nykyisessä pari- tai uudessa suhteessa tai yksin eläen...” (ote viestistä 68)

Keskustelupalstalla kaksi diskurssia puolisoiden vastuista käy keskinäistä kamppailua. Toinen diskurssi painottaa aikuisen vapautta ja yksilöllisyyttä, jolloin parisuhteessa puoliset ovat vastuussa itsestään, mutta eivät toisistaan. Toisessa diskurssissa painotetaan puolisoiden keskinäistä vastuuta ja yhteisöllisyyttä, jolloin toisen ongelma on myös toisen ongelma.

Vastausta siihen, miten vastuuta hyvinvoinnista määritetään, voidaan lähteä hakemaan etsimällä käsityksiä sen vastakohtasta vastuuttomuudesta. Tarkastelen ensin keskustelupalstan käsityksiä päihdeongelmaisen ja sitten hänen puolisonsa vastuuttomuudesta ja sen tuottamasta vastuusta. Keskustelupalstalla roolit ovat vahvasti sukupuolittuneet. Päihdeongelmainen on aina mies ja hänen puolisonsa on nainen, jos sukupuoli on tekstissä määritelty. Jatkossa käytän miestä ja päihdeongelmaista sekä naista ja päihdeongelmaisen puolisoa synonyymeinä.

4.1.2 Päihdeongelmaisen vastuuttomuus

Päihteidenkäytön ongelmallisuus näkyy hallinnan puutteena. Puolisolla on pelko, ettei toinen pysty rajoittamaan päihteiden käyttöään.

”... Juominen on ollut välillä ihan hallinnassa, mutta viimeiset 3kk jatkuva... En ole lasiin sylkiä itsekään, mutta tolkun pidän kuitenkin...” (ote viestistä 72)

Päihdeongelmainen vaarantaa oman ja hänestä riippuvaisten hyvinvoinnin, koska ei hallitse päihteiden käyttöä. Puoliso saattaa pelätä jopa toisen hengen puolesta. Vastuuttomuus ilmenee myös työn laiminlyöntinä ja taloudellisen toimeentulon vaarantamisena. Päihdeongelmaisen vastuuttomuus hyvinvoinnista merkityksellistyy fyysisenä, henkisenä ja taloudellisena turvattomuutena.

”...hän ei saa ottaa koskaan viinaa. Ei hän sitä ottanutkaan muutamaan kuukauteen, ja tämä aika oli todella ihanaa, jotenkin niin turvallista...” (ote viestistä 77)

”... Pelkään ihan tosissani että hän juo itsensä hengiltä ...Takana on kakasi rattijuoppoutta (vihaan rattijuoppoja) lukematon määrä poissaoloja jaj myöhästymisiä töistä ja työstä hoitoon ohjaus loppui juuri...” (ote viestistä 72)⁶⁾

5) Olen merkinnyt tummennetulla kirjoittajan kirjoittamat kolme pistettä erottaakseni ne omasta merkinnästäni.

6) Aineistonäytteet ovat suoria lainauksia, joista en ole korjannut edes selkeitä kirjoitusvirheitä.

”...miehelle tuli puolen vuoden kuluttua ensimmäinen känniraivari...Kahden vuoden aikana kolme rankempaa kiukuttelua on kohdistunut minuun, muutama enemmän koiraani. Mies on juomisen seurauksena käynyt myös tiputuksessa parina kertana niin sairaalassa kuin viimeksi terveyskeskuksessa, jolloin lääkäri totesi maksa-arvojen olevan erittäin korkeat ...enemmän juodessa alkaa arvaamaton käytös kuten tänäänkin poissa ollessani...” (ote viestistä 81)

”... Meillä ei ole mitenkään liikaa rahaa. Tarpeeksi perustoimeentuloon ja siinä ne sitten olikin. Mutta koska parin tuopin jälkeen hänellä on "varaa" jatkaa vielä useampi päivä...” (ote viestistä 13)

Tätä hallinnanpuutetta kutsutaan päihderiippuvuudeksi tai –sairaudeksi tai alkoholismiksi. Tällöin ihminen ei pysty olemaan normaalin aikuisen tavoin vastuullinen omista teoistaan.

”...Voisiko joku alkoholisti valaista mua, että silloin kun viina vie, muistaako sitä että kotona on lapsia ja puoliso? Vai onko se "vailla huolta huomisesta" tila, jossa vastuuta ei vaan ole ole-massa?...” (ote viestistä 12)

Ihminen ei pysty vastaamaan teoistaan, jos on sairastunut päihderiippuvuuteen eikä tunnista omaa sairauttaan. Päihteidenkäyttö ohjaa tekemisiä.

”... Päihteissä oleva ihminen toimii päihteiden ehdoilla...” (ote viestistä 83)

Sairaus tuottaa sille ominaisen vastuuttomuuden logiikan. Vastuullisuus ja vastuuttomuus ei ole yksilöstä kiinni, vaan seurausta sairaudesta.

”...Ja vaikka miten ajateltais että alkoholistit on yksilöitä, niin suhteessa sairauteen ne on aika samanlaisia...” (ote viestistä 53)

4.1.3 Päihdeongelmaisen vastuuttomuuden vaikutukset puolisoon

Kun sitten ollaan tilanteessa, jossa parisuhteessa toinen on päihdeongelman vuoksi vastuuton, vaikuttaa se puolison tapoihin merkityksellistää asioita.

”... Kamala tunne. Onko se jäänyt johonkin ryypiskelemään vai onko jotain sattunut? Enemmän uskon...” (ote viestistä 21)

Tekstiote ”onko jotain sattunut?” kuvastaa huolta hyvinvoinnista. Pariskunnan oli tarkoitus viettää yhdessä aikaa, kunhan mies olisi ensin pikaisesti ulkoiluttanut koiran. Kun miestä ei kuulunut kotiin, se synnytti naisessa huolta. Tämä huoli liittyy parisuhteen puolisoitten keskinäiseen välittämiseen toisen hyvinvoinnista.

Tekstiote ”Onko se jäänyt ryypiskelemään...Enemmän uskon...” kuvaa luottamuksen puutetta miehen kyvykkyyteen olla vastuullinen, mikä liittyy päihdeongelmaan eli ei-normaalin aikuisen vas-

tuuttomuuteen. Naisen huoleen miehen hyvinvoinnista sekoittuu epäluottamus miehen kykyyn pitää huolta itsestään. Kun mies ei ole saapunut kotiin, kohdistui epäily juomiseen. Tekstiote ”kamala tunne” kumpuaa sekä huolesta että epäluottamuksesta, johon liittyy pettymys.

Parisuhteessa, jossa puolisoilla on päihdeongelma, huoli saattaa olla koko ajan läsnä tai huoli pulpahtaa helposti voimakkaasti pinnalle, kun vähänkin jotain poikkeavaa tapahtuu. Nainen herkistyy tarkkailemaan ympäristöä ja merkityksellistää kaikki pienet poikkeamat juuri päihteiden käyttöön liittyviksi.

”...Tuli mieleen että monet on täällä kirjoittaneet siitä miten hirveä huoli on miehestä...” (ote viestistä 10)

”... Tiettekö, eniten sattuu se, että olenko tosiaan näin tyhmä ja sinisilmäinen? Mutta mitä jos sittenkin on jotain sattunut?...” (ote viestistä 22)

”...Kysyikin sitten, että taisit luulla, että lähdin ryypylle. Tokaisin vaan, että pelkäsin, että koiralle on sattunut jotain. Ärsyttää. Niin se luottamus on mennyt...” (ote viestistä 28)

”... Alpo lähti eilen (sanoi ettei ole menossa juomaan), eikä ole tullut vielä takaisin. Mä heräsin yöllä 3.30 aikaan ja vanhat fiilikset nousi taas pintaan. Nyt osasin sentään rauhoittaa itseäni, vaikka ei sitä raivoa voinut estää tulemasta...” (ote viestistä 8)

Edellä oleva ote viestistä 8 kuvaa, kuinka mieheen juomiseen liittyvä huoli ja epäluottamus tuottavat naiselle raivoa. Mies vaarantaa elämänhallinnan ja nainen saa pelätä. Nainen ei pelkää ainoastaan päihdeongelmaisen puolisonsa puolesta vaan myös oman ja muiden turvallisuuden puolesta. Päihdeongelmainen saattaa olla pelottava.

”...onko sinun miehellä se hullunkiilto kännissä vai selvin päin? Meillä sitä näkyi kunnon sairaskohtauksessa raittiinakin aikana. Silloin se oli tosi tosi pelottavaa. Viddyli, huusi ja raivosi, silmissä nimenomaan se hullunkiilto, eikä mieheen saanut minkäänlaista yhteyttä...” (ote viestistä 52)

”... Mun miehellä on enemmän humalassa toi hullunkiilto...Tosiaan aika pelottavaa.. 😬” (ote viestistä 54)

Päihdeongelmaisen vastuuton toiminta voi aiheuttaa vihaa. Lisäksi päihdeongelmaisen vastuuttomuus aiheuttaa kateutta ja katkeruutta.

”... Taas yksi niitä voimattomuuden aamuja. Tekis mieli vedellä sitä pesäpallomailalla pitkin korvia ja oksentaa sen päälle ihan vaan koska se ihminen ällöttää niin paljon. Tekis mieli... ikinä en ole ketään lyönyt ja tuskin lyön. Selvennykseksi...” (ote viestistä 14)

”...No mitä minulle kuuluu... yksinäistä! Ja vähän katkeraa oloa, kateutta siitä, että toinen painaa menemään ja mä hoidan kotia ja lapsia...” (ote viestistä 1)

”...mä huomasin viime viikolla ajattelevani katkerana: ”No nii, jos se olis tehnyt kuten mä sanon, kaikki olisi toisin”. Eli syytän retkua ajoittain ajatuksissani omasta tilanteestaan...” (ote viestistä 5)

Kateuden ja katkeruuden tunne pohjautuu kokemukseen, että päihdeongelmainen vie puolison voimia ja aikaa enemmän kuin puoliso haluaisi lopulta antaa. Lisäksi päihdeongelman vaikutus itseen ja muihin läheisiin tuottaa pettymystä ja surua.

”... Tällä hetkellä tunnetila on suruvoittoinen. Ja kun toi 1,5 vee on vielä niin autuaan tietämättömän mistään, niin se tekee vielä surullisemmaksi...” (ote viestistä 12)

Päihdeongelmainen saattaa myös syyllistää puolisonsa päihteiden käytöstään.

”... Yritti kaikin tavoin saada mut sanomaan, että olen syyppää hänen juomiseensa...”(Ote viestistä 14)

”... Sitten alkoi kaikenmaailman syytökset ja uhkailut, joihin totuin jo yhdessä oloaikana jo...”(ote viestistä 71)

”... tuli viesti, jossa hän sekä syyllisti, että yritti anoa minua olemaan hänen ystävänsä kun hän niin kovin tarvitsee minua. Siihen viestiin vastasin. Vastasin hyvin ilkeästi.. En halua taas sotkea elämäni retkun takia juuri kun minulla menee paremmin. Tiedostan vain itse, että vaikka tunnepuolella olen hänestä päässyt yli, hän on silti heikko kohtani... Aina.” (ote viestistä 31)

”...Ensin kännissä uhoillaan ja hajotetaan henkisesti koko lähiympäristö ja sitten ehkä seuraavana päivänä kadutaan, jos jotain muistetaan...” (ote viestistä 81)

Mies voi onnistua syyllistämisyrittämissään, jolloin nainen kokee aiheuttaneensa miehen päihteiden käytön. Vaihtoehtoisesti mies voi katua, mikä osoittaa hänen itse kokevan syyllisyyttä. Nainen antaa anteeksi. Mutta koettuaan yhä uudelleen samankaltaisia tilanteita, epäluottamus ja katkeruus kasvavat, minkä myötä anteeksianto vaikeutuu.

”...pahoittelee. Anteeksi ei voi kuitenkaan loputtomasti antaa, ei. Arpikudos kasvaa ja rumat jäljet jäävät, niitä ei voi unohdusnappulaa painamalla lopullisesti poistaa...” (ote viestistä 85)

Päihdeongelman ja siinä puolison roolin tiedostaminen tuottaa järkytystä puolison huomattaessa päihdeongelman merkityksen omassa elämässään.

”...Olin toisaalta sitten järkyttynyt siitä, miten samankaltaisia alkoholitit on, toisilla oli ihan samanlaisia juttuja kerrottavan...” (ote viestistä 10)

Lisäksi puolisojen erilaiset käsitykset päihteidenkäytön haitallisuudesta saattavat aiheuttaa riitoja.

”... Tästäpä meille sitten kuitenkin syntyi riitaa, koska mieheni ei ymmärrä miksi hän ei saa juoda seurassani, muut saa...” (ote viestistä 59)

4.1.4 Päihdeongelmaisen puolison vastuut ja vastuuttomuudet

Keskustelupalstalla luodaan näkemystä, että kun päihdeongelmaisen tekoja ohjaa päihteidenkäyttö, tulee puolison ottaa tämä huomioon.

*”...Hänen sanomisensa ja tekemisensä kannattaa jättää omaan arvoonsa. Mutta: se ei suinkaan tarkoita, että asiatonta käytöstä pitäisi suvaita tai hyväksyä. Enemmänkin, sitä ei kannata no-
teerata...” (ote viestistä 83)*

Päihdeongelmaisen puolison tulee hyväksyä, että sairas ei pysty olemaan vastuullinen. Hänen tulee hyväksyä sairaus ja toimia sillä tavalla vastuullisesti, että huomioi sairaan kyvyttömyyden vastata teoistaan. Tämä tarkoittaa puolisolle vastuuta sairaan tekojen ennakoimisesta ja arvioimisesta, jotta hän pystyisi suojelemaan uhan alla olevia.

”...Kunpa pystyisi erottamaan uhkailun ja todellisen uhkan. A-klinikan terapeutti korosti, että alkoholistin uhkailu voi alkoholismin jatkuessa muuttua vaarallisemmaksi...” (ote viestistä 86)

Tämän luvun alussa toin esille, että keskustelupalstalla on läsnä kaksi keskenään kamppailevaa diskurssia: ovatko parisuhteessa elävät puoliset vastuussa toisistaan vai eivät. Kummassakin diskurs-
sissa päihdeongelmaisen puolison tulee suojella itseään ja muita perheenjäseniä. Jos katsotaan, että puoliset ovat keskinäisessä vastuussa, tulee päihdeongelmaisen puolison suojella päihdeongelmaista myös itseltään.

*”... Lopeta sille miehelle soittelu. Se on aikuinen ihminen eikä lähtenyt itsetuhoisin ajatuk-
sin...” (ote viestistä 25)*

Edellä olevassa viestissä käydään rajanvetoa siitä, milloin päihdeongelmaisella on normaalin aikuisen ihmisen vapaus ja vastuullisuus ja milloin vastuu hänestä on puolisollla. Päihdeongelmaisen puolison vastuulla on siis koko ajan tehdä arviointia, milloin hänen tulee puuttua puolisonsa toimintaan ja milloin ei.

Puolisosta vastuu ja puolisolsta ei-vastuuta diskurssien rinnalla käytiin myös keskustelua, kannattaako päihdeongelmaisen puolison toimia esimerkkinä päihdeongelmaiselle toimimalla itse siten kuin palstan diskurssien mukaan raitistuneen alkoholistin tulisi toimia. Tämä tarkoittaa absolutismia, mahdollisesti ystäväpiirin vaihtamista ja sellaisten tilanteiden välttämistä, joissa muut käyttävät alkoholia.

”...Mä tajusin pitäneeni tipatonta linjaa jo ties monettako vuotta, että en olisi "esimerkkinä" toiselle. Viinasta tipaton alkoi sitten levitä myös kaveriton kausi, kulttuuriton kausi, ylipäättään kotoa poistumaton kuukausi, etten vaan tekisin jotain mikä antaisi toiselle syyn juoda "koska säkin teit niin viimeviikolla" tms...” (ote viestistä 62)

Toisaalta vahvana käsityksenä on, ettei päihdesairasta voi tukea millään tavalla, kun hän käyttää päihteitä.

”...Olisi juominen minkä tasoista niin alkoholisti aina löytää selityksen. Siitä on lähdettävä. Ja niin kauan kun ei myönnä että on ongelma, niin kauan se jatkuu ja niin kauan se juo. Piste...” (ote viestistä 46)

”... Ja se on sairaus, josta ei voipua toisen toimesta. Itse on myönnettävä voimattomuutensa. Ja hakeuduttava hoitoon...” (ote viestistä 76)

”... Jos toinen ei halua apua, et voi tehdä mitään hänen puolestaan...” (ote viestistä 74)

”... Sen haluan sanoa, ihan raakana, että juovaa alkoholista ei pysäytä mikään muu kuin oma halu...” (ote viestistä 75)

Päihdeongelmaisen puolison vastuu suojella ja turvata oma ja muiden perheenjäsenten hyvinvointi merkitsee sitä, että hän ottaa kantaakseen puolisolleen kuuluvan vastuun. Tämä puolison päihdeongelmaiselta ottama vastuu on seurausta epäluottamuksesta päihdeongelmaiseen kykyyn pitää huolta turvallisuudesta.

”...Mä olen yrittänyt parhaani mukaan suojella noita lapsia alkoholin lieveilmiöiltä...” (ote viestistä 2)

Tällöin päihdeongelmaisen puoliso toimii vastuuttomasti päihdeongelmaista kohtaan. Hän toiminnallaan tuottaa, ettei päihdeongelmainen pysty huomaamaan ongelmallista tilannettaan eikä siten pääsemään eroon päihdeongelmastaan. Kun päihdeongelmaisen puoliso ottaa vastuun päihdeongelmaisen vastuista, hän estää huolenpidollaan päihdeongelmaisen tukemista kohti raitistumista.

”...Juoppoa ei voi parantaa ja melkein auttamisyriytyksetkin ovat juomisen auttamista, joten vievät laivan vain pahemmin karille...” (ote viestistä 73)

”... Siellä on jopa vinkkejä vaimolle 😊 eikä siinä puhuta mitään siitä että pitäis olla nauha päässä ja kämppä imuroitu ja lihapata porisemassa kun ukko tulee kotiin...” (ote viestistä 53)

Tämä tuottaa vastuuttomuuden kierteen. Päihdeongelmainen on vastuuton asettaen oman ja muiden hyvinvoinnin vaaraan, mikä tuottaa hänen puolisossaan epäluottamusta. Tällöin puoliso ottaa kantaakseen päihdeongelmaisen vastuun. Puoliso pyrkii varmentamaan asioiden hoidon joko tekemällä itse tai vastuuttamalla päihdeongelmaista. Jos hän vastuuttaa päihdeongelmaista, hänelle jää valvojan ja kontrolloijan rooli. Tällöin hän on vastuuton päihdeongelmaista kohtaan, koska hän vie tältä mahdollisuuden tiedostaa oma ongelmansa ja siten muuttaa tilannettaan.

Siten puolisoitten yhteinen vastuu muista perheenjäsenistä tuottaa päihdeongelmaisen puolisolle tasapainoilun vastuullisuuden kanssa. Jos hän toimii vastuullisesti puolisoaan kohtaan eli ei ota hänen vastuutaan itselleen, saattaa hän toimia vastuuttomasti muita kohtaan. Päihdeongelmaisen puo-

liso joutuu siis tasapainoilemaan vastuullisuuden kanssa suhteessa puolisoonsa ja suhteessa muihin perheenjäseniin.

Lisäksi päihdeongelmaisen puolison vastuuttomuudeksi määrittyi, että hän on antanut vastuun omasta onnellisuudestaan päihdeongelmaiselle puolisolleen.

”... Koska mä kuvittelen että se mies tekisi mut onnelliseksi. Miehen vallassa on mun elämän onni ja tasapaino ja hyvinvointi. Kautta vuosien mun elämän miehillä on ollut valta minun elämäni, itse olen sen heille antanut. ...” (ote viestistä 10)

Tämä päihdeongelmaisen puolison vastuuttomuus antaessaan vastuun omasta onnellisuudestaan päihdeongelmaiselle sekä muiden perheenjäsenien hyvinvoinnin turvaamisen varmistamisesta johdettu päihdeongelmaisen toiminnan arviointi, kontrollointi ja vastuuttaminen tuottaa, että päihdeongelmaisen puolison elämä alkaa pyöriä päihdeongelmaisen tekemisten ja tekemättä jättämisten ympärillä, mitä kuvataan läheisriippuvuudeksi.

”...Ollaan me almatkin ⁷⁾ yksilöitä mutta suhteessa sairautemme aika samanlaisia...” (ote viestistä 53)

4.1.5 Kohti vastuullisuutta

Parisuhteessa, jossa on päihdeongelma, vastuuttomuus voidaan nähdä kierteenä. Vastuuttomuuden kierre syntyy kolmesta asiasta. Ensinnäkin päihdeongelmainen toimii vastuuttomasti altistaen niiden turvallisuuden, joista on vastuussa. Tähän liittyy toinen asia, että päihdeongelmaisen puoliso toimii vastuuttomasti ottamalla puolisonsa vastuun itselleen turvatakseen hyvinvoinnin. Tämä tuottaa sen, ettei päihdeongelmainen havaitse vastuuttomuutensa seurauksia, vaan jatkaa vastuuttomasti toimimista. Kolmanneksi päihdeongelmaisen puoliso on vastuuton, koska on antanut vastuun onnellisuudestaan päihdeongelmaiselle, mikä pitää hänet kiinni päihdeongelmaisessa. Siten puolisoitten vastuuttomuudet ruokkivat toinen toisiaan.

Jotta kierteestä päästäisiin eroon, sidotaan toiminnan muutos tiedostamiseen. Ongelman tiedostaminen tuottaa vastuun toimia tilanteen korjaamiseksi.

”...Aina kun vähän yritän puhua alkoholista, mieheni tulistuu --> ilmeisesti vielä ei myönnä olevansa alkoholisti. Mutta: TAAS kun/jos itsestä tuntuu pahalta & pettyneeltä ---> mars peilin eteen miettimään mitä ITSE voin tehdä --> kokoukset, kavereiden tapaaminen yms. tekeminen joka aiheuttaa hyvää mieltä. 🙄” (ote viestistä 57)

”... Tiedostamisen kautta käytäntöön 😊.” (ote viestistä 39)

7) Alma on kirjoittajan nimitys, jolla kutsuu alkoholistin puolisoita.

Parisuhteen puolisoiden vastuullisuus ja vastuuttomuus voidaan ajatella olevan vuorovaikutuksessa rakentuvaa. Vastuullisuutta hyvinvoinnista voidaan tarkastella tasapainon hakemisena, että päihdeongelmainen ottaa itselleen kuuluvan vastuun ja hänen puolisonsa antaa hänelle vastuunsa. Vastavasti päihdeongelmainen antaisi puolisolleen vastuun onnellisuudesta hänelle itselleen ja puoliso ottaisi sen vastaan.

Jotta päihdeongelmaisen puoliso uskaltaa antaa päihdeongelmaiselle hänelle kuuluvan vastuun, tulee puolison pystyä luottamaan tilanteeseen. Päihdeongelmaisen puolison luottamuksen voidaan ajatella syntyvän siitä kokemuksesta, ettei kaikki ole hänen varassa. Siten päihdeongelmaisen puolison toimenpidediskurssit voidaan jakaa neljään eri logiikkaan. Luottamuksen rakentaminen perustuu: 1) omaan itseensä, 2) puolisojen väliseen asemaintiiniin, 3) puolisoon ja 4) muihin. Omaan itseensä luottamuksen rakentaminen tarkoittaa, ettei enää rakenna omaa onnellisuuttaan puolison varaan, vaan ottaa itselleen vastuun onnellisuudestaan. Tämä voidaan nähdä oman tilan ottamisena, omien tarpeiden tunnustamisena ja itseluottamuksen vahvistamisena.

”...Ja jos päättää jäädä suhteeseen niin on löydettävä omia keinoja selvittää ja täyttää oman elämänsä tärkeillä asioilla...” (ote viestistä 46)

”... Jos olis käyttänyt itseäni vaikka murto-osankin miehen vatvomiseen menneestä ajasta ja energiasta, tiedä missä nyt olisin...” (ote viestistä 10)

”... Muista, että sinulla on oma elämä, vahvasta ystäväverkostojasi (viimeistään nyt!) ja etsi onnea myös muualta kuin parisuhteestasi...” (ote viestistä 74)

”... Nykyään en aio olla enää riippuvainen kenestäkään, olen opetellut luottamaan itseäni paremmin, muutaman kirjan olen lukenut ja valaistunu, Dr.philin Pidä huolta itsestäsi, oli hyvä!...” (ote viestistä 48)

”...Hermoilin täällä yksinäni, mutta sitten keräsin kokoon itseni ja lueskelin pitkää aikaa hiljaisuudessa kirjaa. Ajatuksetkin pysyi muualla. Ja kyllä se mies tuli, ja ihan selvänä...Kysyikin sitten, että taisit huulla, että lähdin ryyppylle. Tokaisin vaan, että pelkäsin, että koiralle on sattunut jotain...” (ote viestistä 28)

“Get yourself a new life” (viesti 24), johon vastaus

“Well I guessed you thought to wrap it in fancy paper and hand it over? Or other suggestions? Maybe some store you can get one, neat and easy?” (ote viestistä 26)

Edellä oleva ironinen vastaus viestissä 26 anonyymin viestin lähettäjän toivotukseen, vahvistaa mielestäni käsitystä, että vahvana toimenpidediskurssina palstalla on oman itsensä vahvistaminen. Sen toteuttaminen on kuitenkin haaste, jota pyritään tavoittamaan vertaistuen avulla. Kun omat jalat kantavat, ei tarvitse nojata toiseen.

Oman paikan vahvistaminen tarkoittaa samalla etäisyyden ottamista toiseen ihmiseen. Siten etäisyyden ottaminen puolisoon nähdään keinoksi korjata ongelmallista tilannetta. Tämä etäisyyden

ottaminen on puolisoiden välisen asemoinnin diskursseja, jotka olen merkinnyt edellisiin viestiotteisiin tummennetulla. Viestit osoittavat, kuinka oman itsensä vahvistamisen diskurssi on usein liitetty puolisoiden välisen asemoinnin diskursseihin.

”... kannattaa varmaan pitää nyt hieman välimatkaa kun siihen on mahdollisuus...” (ote viestistä 82)

”... nyt hän ilmoitti sitten ihan julkisesti että lähtee kavereiden kaa juomaan. No, asia ok muuten, koska määritin rajani että minä en halua nähdä häntä koskaan enää humalassa, että hän menee muualle...” (ote viestistä 77)

”...Jonkinlaista irtautumista siitä tilanteesta ja varsinkin siitä miten on TOTTUNUT siinä tilanteessa toimimaan. Osaa stopata itsestään ne vanhat käyttäytymismallit ja lepponen ääni päälle sisällä sanoo, että älä ressa!..”(ote viestistä 1)

”...Yritti kaikin tavoin saada mut sanomaan, että olen syyppää hänen juomiseensa. Mä yritin mahdollisimman rauhallisesti toistaa, että en ole ollut enkä tule koskaan olemaan syyllinen hänen juomiseensa...” (ote viestistä 14)

Etäisyyden ottamista tapahtuu erityisesti, kun päihdeongelmainen käyttää päihteitä. Etäisyyden ottaminen voi olla fyysistä tai henkistä. Henkisessä etäisyyden ottamisessa puolison merkityksellisyttä pyritään vähentämään. Tätä etäisyyden ottamista tehdään kahdessa suunnassa. Pyritään itse opettelemaan keskittymään muuhun kuin puolisoon ja toisaalta myös puolisololle halutaan osoittaa hänen paikkansa välinpitämättömyydellä sekä kieltäytymällä syyllistymästä miehen toiminnasta.

”...Ja mä olen kyllä kateellinen siitä sun huoneesta. Tuli jopa niin kamala ajatus, että miksi mulla ei ole enää sitä juovaa miestä asunnossa, että mä saisin tehdä itselleni huoneen tosta vierashuoneesta. Mutta onneksi ei ole, koska kyllähän mä tiedän, ettei se leikkiä ole. Ja vierashuone pysyköön turva- ja lepopaikkana tarvitsijoille.” (ote viestistä 17)

Otteessa viestistä 17 ”Ja mä olen kyllä kateellinen siitä sun huoneesta.” tulee esille hyvin ensin omien tarpeiden ja halujen huomioiminen, joka määrittäytyy etäisyyden ottamiseen puolisoonsa ”miksi mulla ei ole enää sitä juovaa miestä asunnossa, että mä saisin tehdä itselleni huoneen”. Lopulta viestiotteessa kuitenkin tarkistetaan omaa paikannusta ja katsotaan, että joku muu tarvitsee sitä paikkaa enemmän. Tämä voidaan nähdä oman tilan ja tarpeiden mitätöintinä tai kiltteytenä, jolloin asettaa muiden tarpeet omiensa edelle. Ei pysty kieltäytymään toisen vaatimuksista.

”...Kovetan nyt itseni siihen etten vastaa hänelle enää kun soittaa, josko sitten ajan kanssa mies tajuaisi lopettaa yhteydenotot. Itselleni vain vihainen kun pitääkin olla niin kiltti aina joka asiassa...” (ote viestistä 71)

Toisaalta viestiä 17 voidaan tarkastella itsensä muiden yläpuolelle asettamisena. Voidaan ajatella, että kirjoittaja katsoo, että on niin vahva ja kykenevä selviytymään ilman kaipaamaansa omaa paikkaa, että luovuttaa sen itseään heikommille, sitä enemmän tarvitseville. Eräänä toimenpidediskurssinä palstalla onkin pyrkiä pääsemään tästä vahvan tai kiltin naisen roolista ja asettaa itsensä tasaveroiseen asemaan puolisoonsa kanssa.

Puolisoiden tasavertainen paikannus helpottaa luottamaan päihdeongelmaiseen puolisoon ja antamaan sitä kautta vastuuta hänelle. Tämä perustuu siihen, että vaikka puoliso pettäisikin, ei putoa niin korkealta kuin jos asettaisi itsensä korkeammalle kuin toinen. Tämä kokemus parisuhteen epätasapainosta ja pyrkimyksestä tasa-arvoiseen suhteeseen puolison kanssa tuodaan esille ironialla.

”... Niin... itsetutkiskelu auttaa. Mä itsetutkiskelen mun miestä koko ajan sen puolesta. Itse olen tietenkin kaiken yläpuolella. Koskematon. Tutkimusten ja tutkiskelun ulottumattomissa. Argh... Joku yrittää riistää mun statuksen vahvana naisena, riistää unelman onnellisesta parisuhteesta...” (ote viestistä 4)

”...siis minä erinomainen MINÄ ja mun pitäis oivaltaa, ymmärtää, hyväksyä, niellä ja oppia kaikki ensimmäisellä kerralla. Muutenhan en olisi niin hieno ja vahva ja kykenevä ihminen kun väitän olevani 😊...” (ote viestistä 9)

”... Jäin miettimään, että mitköhän mä sitten odotin, kun en ollut tyytyväinen tohon? Että kun mä en huuda (niinkuin aina aikasemmillä kerroilla), niin se pää painuksissa alkaa imuroimaan??? 😊...” (ote viestistä 16)

Otteessa viestistä 16 kuvataan omia tuntemuksia, kun mies palatessaan ryyppyreissultaan yrittää syyllistää vaimoaan. Nainen ei kuitenkaan suostu ottamaan syyllisyyttä, mutta pohtii miksi kuitenkin kokee, ettei ole tilanteeseen tyytyväinen. Nainen kokee, että miehen tulisi olla nöyrä ja katuva toimittuaan vastuuttomasti, mitä kuvaa ”*niin se pää painuksissa alkaa imuroimaan*”. Tämä voidaan nähdä pyrkimykseksi asettaa itsensä korkeammalle kuin puolisonsa. Vastaukseksi edelliseen viestiin 16 viestin 17 kirjoittaja pyrkii muuttamaan mielikuvaa miehen ja naisen suhteesta tasa-arvoisemmaksi, jossa kyetään rinnakkaiseen työskentelyyn.

”... tuo pää painuksissa imuroiminen. Entä jos hän olisikin sanonut, että totta puhut, et sä ole syyppää mihinkään. Sen jälkeen olisi alkanut auttaa sua tapetoimisessa...” (ote viestistä 17)

Kolmas tapa luottamuksen rakentamiseen on vastuuttaa päihdeongelmaista vähitellen. Päihdeongelmaisen vastuuttaminen voidaan aloittaa pienistä, ei niin vastuullisista, asioista sekä vastuuttaa hänet ensin vain itsestään.

”...mies vaan huutoo ovesta sisään ja ulos, koska mä en tarkoituksella ja testimielessä ole kommentoinut sen menemisiä. En juomaan, enkä muualle...” (ote viestistä 1)

”... Ärsyttää. Niin se luottamus on mennyt. Saako sitä koskaan takaisin?” (ote viestistä 28), johon vastaus *”...Kyllä sen kuulemma pystyy tavoittamaan uudelleen. Mutta työtä se vaatii ja paljon vettä saa virrata...”* (ote viestistä 29)

Päihdeongelmaisen puoliso voi vasta luottamuksen kasvaessa antaa lisää vastuuta myös muista perheenjäsenistä, ettei toimi liian vastuuttomasti heitä kohtaan. Toisaalta tämä toiselle vastuun antaminen voidaan nähdä, ei niinkään aktiivisena tekona, vastuuttamisena, vaan luovuttamisena, passiivisena tekona, koska itse ei kuitenkaan voi saada toista ymmärtämään tilannetta. Tämä rinnastuu edellä kuvattuun etäisyyden ottamiseen.

”...Hoin itselleni, että sillä on nyt sairauskohtaus, enkä voi sille itse mitään...” (ote viestistä 8)

”...Hukkaan on valuneet yritykset muuttaa sekä juovaa että juomatonta alkoholista...” (ote viestistä 10)

”... Jeps, olen hyväksynyt sen että miehellä on sairaus...” (ote viestistä 4)

Neljäs tapa rakentaa luottamusta on luottaa jonkun ulkopuolisen apuun.

”... Ota selvää paikkakunnan al-anon ryhmästä...” (ote viestistä 74)

”... hoin vielä, että "hellitä ja annan jumalan hoitaa"...” (ote viestistä 8)

”... Ja mikä korkeampi voima? Mulla on vaikeuksia ottaa mistään oksasta kiinni ja pitää sitä korkeampana voimana...” (ote viestistä 4)

”... Mulle ajatus korkaemmasta voimasta oli hankala. Mutta se KV voi olla mikä tahansa. Pääasia mun mielestä on, että luottaa siihen, ettei itse kuvittele olevansa se, joka järjestää kaiken...” (ote viestistä 5)

Kun tämä ulkopuolinen määritellään oman itsen yläpuolelle, on se kantavana voimana, jos päihdeongelmainen pettää luottamuksen. Tällöin päihdeongelmaisen puoliso uskaltaa vastuuttaa puolisoaan, koska hyvinvointi ei romahda kokonaan, vaikka päihdeongelmainen ei olisikaan luottamuksen arvoinen.

4.2 Keskusteluja päihdeongelmaisen puolison vastuista

Toisessa analyysissäni tarkastelen lähemmin kuinka aineistoni keskustelupalstalla tuotetaan käsitteitä päihdeongelmaisen puolison vastuullisuudesta. Aineistoni keskusteluissa päihdeongelmaisen puolison vastuullisuus näyttäytyi ristiriitaiselta suhteessa päihdeongelmaiseen, puolisoon itseensä sekä muihin perheenjäseniin (ks. luku 4.1.4 *Päihdeongelmaisen puolison vastuut ja vastuuttomuudet*). Ristiriita syntyi siitä, kun päihdeongelmaisen puoliso toimi vastuullisesti itseään ja muita perheenjäseniä kohtaan suojellen heitä päihdeongelmaisen vastuuttomalta toiminnalta, hän samalla toimi vastuuttomasti päihdeongelmaista kohtaan estäen häntä näkemästä omaa ongelmallista toimintaansa. Vastaavasti, kun päihdeongelmaisen puoliso toimi vastuullisesti päihdeongelmaista kohtaan, hän asetti alttiiksi muiden hyvinvoinnin. Siten päihdeongelmaisen puolisolle asetettu vaatimus vastuullisesta toiminnasta ohjaa häntä toimimaan kahteen vastakkaiseen suuntaan. Tämän luvun ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen, kuinka keskusteluissa ratkaistaan tätä päihdeongelmaisen puolison vastuullisen toiminnan ristiriitaa.

Päihdeongelmaisen puolison vastuuton toiminta käsitteellistetään aineistoni keskusteluissa läheisriippuvuudeksi (ks. luku 4.1.4 *Päihdeongelmaisen puolison vastuut ja vastuuttomuudet*). Läheisriippuvuudesta toipuminen jäsenyi ongelman tiedostamiseen ja päihdeongelmaisen puolison paikan uudelleen määrittämiseen. Toisessa alaluvussa tarkastelen selontekoja läheisriippuvuuden tiedostamisesta. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen selontekoja tiedostamisen viemisestä käytäntöön.

Käsityksiä päihdeongelmaisen puolison vastuullisuudesta ja vastuuttomuudesta lähdän paikantamaan etsimällä kuvauksia huolesta ja syyllisyydestä, joiden ajattelen olevan sitoutuneen käsityksiin vastuullisesta toiminnasta (ks. luku 3.2.4 *Huoli ja syyllisyys johdattavat selontekojen analyysiin*). Keskusteluissa tarkastelen, kuinka huolen ja syyllisyyden kuvauksiin suhtaudutaan. Olen kiinnostunut millaisilla tavoilla selonteoissa päihdeongelmaisen puolisoa vastuutetaan suhteessa päihdeongelmaiseen, muihin ja itseensä. Selonteot olen jakanut oikeutukseen, syytökseen, puolustukseen ja neuvonantoon (ks. luku 3.2.3 *Oikeutus, syytös, puolustus ja neuvonanto selontekoina*).

4.2.1 Selonteot vastuiden priorisoinneista

Tässä alaluvussa tarkastelen keskusteluita, joissa selvennetään päihdeongelmaisen puolison ristiriitaista vastuullisuutta muita perheenjäseniä, itseään ja päihdeongelmaista kohtaan. Keskusteluissa analysoin millaisin selonteoin päihdeongelmaisen puolison vastuullisuutta paikannetaan.

Muiden hyvinvoinnin arviointi

Ensin tarkastelen keskusteluita, jossa päihdeongelmaisen mahdollinen ryyppyreissulle lähtö on aiheuttanut huolta hänen puolisolleen.

”... Mies lähti sitä koiraa käyttämään n. tunti sitte. Tarkotus oli, että käy vaan pikasesti. Oltiin vuokrattu leffa, laitoin sen valmiiksi ja tein iltapalan. Mutta miestä ei missään! Puhelin on mukana, mutta ei saa yhteyttä (muistelinkin että akku piippaili loppua tuossa päivällä).

Kamala tunne. Onko se jäänyt johonkin ryyppiskelemään vai onko jotain sattunut? Enemmän uskon, että jonkun kaverin luo on mennyt, mutta kun koira on sillä mukana...” (ote viestistä 21)⁸⁾

Viestissä ketjunomistaja⁹⁾ ilmaisee huolensa puolisonsa mahdollisesta alkoholin käytöstä kuvaamalla tapahtumia, jotka ovat laukaisseet huolen.

”Paljonko siellä on pakkasta? Onko koira ulkoilua kestävää sorttia?...” (ote viestistä 23)

8) Analyysin seuraamisen helpottamiseksi, olen aina ensin laittanut aineisto-otteet ja analyysin sen jälkeen. Lisäksi olen merkinnyt tummennetulla ketjunomistajan viestit helpottaakseni seuraamista kuka keskusteluissa on äänessä.

9) Olen käyttänyt nimitystä ketjunomistaja kirjoittajasta, joka aloittaa keskusteluviestiketjun. Muita kirjoittajia nimitän vastaajiksi. (ks. luku 5.1 Tutkimusaineistona verkon vertaistukipalsta.)

”Onko ketään, ketä voisit pyytää tarkastamaan kapakan ovenpielen (että onko se alibi laitettu liekaan jonnekin?)

Lopeta sille miehelle soittelu. Se on aikuinen ihminen eikä lähtenyt itsetuhoisin ajatuksin. Hengitä, katso se leffa. Toinen jää nyt siitä paitsi, mutta oma vikansa. Mitäs lähti. Käy katsomassa pinnasänkyyn. Tee pieni tarkastus siihen, mikä on tärkeää...” (ote viestistä 25)

Ketjunomistajan huoleen vastataan vastuuttamalla hänet kysymysmuotoisilla neuvoilla turvaamaan koiran hyvinvointi. Vasta koiran hyvinvoinnin turvaamisen jälkeen siirrytään tarkastelemaan tilanteen merkitystä päihdeongelmaisen ja hänen puolisonsa itsensä kannalta. Ketjunomistajaa neuvotaan olemaan ottamatta yhteyttä päihdeongelmaiseen ja keskittymällä omaan ja lapsen elämään. Jos siis keskusteluissa ketjunomistaja ilmaisi huolta johtuen puolison päihteidenkäytöstä, keskitytään selonteoissa ensin neuvonannoin varmistamaan muiden hyvinvointi. Tätä osoittaa myös seuraava keskustelun alku.

”...kirjoittelen Teille palautteen toivossa...Elämä oli niin mukavaa, kunnes miehelle tuli puolen vuoden kuluttua ensimmäinen känniraivari...Tänään iltapäivällä asuntoon palatessani hän alkoi kohdella pientä koiraani rumasti...Sitten hän kehotti minua viemään koirani omaan asuntooni... olin saanut tällaisen viestin:...”Moi. Tuo itsepäisistä itsepäisin, suuret luulot itsestään omaava alfauros, =suomeksi ”täysi kusipää” ei enää koskaan laita tassuakaan xxx:lle asuntoon xxx. Siis ei koskaan. Pidät ”HÄNET” poissa, ettei tapahdu mitään, mitä kukaan joutuisi katumaan...” (ote viestistä 81)

Ketjunomistaja kuvaa päihdeongelmaisen puolison uhkaavaa käytöstä ja pyytää apua muilta vertais-tukipalstalla olijoilta.

”... Minäkin koira-ihminen enkä voi sietää uhkailua ketään kohtaan, en edes koiraan! Teillä sentään omat asunnot, kannattaa varmaan pitää nyt hieman välimatkaa kun siihen on mahdollisuus. Mitä teet jos huomenna soittaa ja on pahoillaan? Annatko anteeksi vai teetkö niinkun hän alunperin sinulle ilmoitti, eli haet tavarasi?...” (ote viestistä 82)

” Näinhän se juuri menee. Päihteissä oleva ihminen toimii päihteiden ehdoilla. Hänen sanomisensa ja tekemisensä kannattaa jättää omaan arvoonsa. Mutta: se ei suinkaan tarkoita, että asiattonta käytöstä pitäisi suvaita tai hyväksyä. Enemminkin, sitä ei kannata noteerata. Uhkailu on kuitenkin aina vakava asia, ja päihtyneen ihmisen käyttäytymisestääkään ei koskaan voi mennä takuuseen. Terve varovaisuus lienee suositeltavaa, vaikka kuvittelisikin tuntevansa toisen hyvin... “ (ote viestistä 83)

”...Turvallisuus täytyy varmistaa. Jos on valmis riskeeraamaan oman fyysisen turvallisuutensa, niin sehän on oma asia. Mutta jos kyseessä ovat lapset tai eläimet, tilanne on toinen. Minä olen myös koiraihminen, ja nousi kova huoli koirastasi. Miksi altistaisit enää pikkukoiraasi miehen ”käsittelylle”? Mun mielestä tuo on jo vakava merkki, jos miehen käytöksestä koira kohtaan ei voi kertoa esim. tyttärelle. Se kertoo siitä, ettei itsekään touhua hyväksy ja pidät sitä vääränä. Sinä olet vastuussa koirastasi. Pidä siitä hyvä huoli, koska itse se ei sitä voi tehdä. Koira on ihmisen armoilla...” (ote viestistä 84)

Ketjunomistajan viestiin vastataan jakamalla koiraan kohdistuva huoli. Päihdeongelmaisen puolisoa neuvotaan kysymyksillä, tiedolla, mielipiteillä ja kehoituksilla arviomaan uhkan vakavuutta sekä turvaamaan koiran ja oma hyvinvointi. Lisäksi viestissä 84 osoitetaan päihdeongelmaisen puolison

vastuu koirasta. Samalla neuvotaan, että koiran hyvinvointi pitää ensisijaisesti turvata, vaikka ketjunomistaja asettaisikin oman hyvinvointinsa alttiiksi.

”...Minä reagoin voimakkaimmin eläinten ja puolustuskyvyttömiä kaltoin kohteluun, jos telkusta tulee jotain kamalaa, hiljennän äänen, keskityn johonkin muuhun tai suljen koko toosan...” (ote viestistä 85)

Ketjunomistaja vahvistaa viestissään muiden tuottamaa käsitystä, että eläinten ja muiden puolustuskyvyttömiä hyvinvointi on tärkeää. Toisaalta viestin 84 tiedolla ja kysymyksen vastuuttaminen ”...Miksi altistaisit enää pikkukoiraasi miehen ”käsittelylle”...”, voidaan nähdä myös syytöksenä, ettei ketjunomistaja ole ymmärtänyt omaa vastuuta koiran hyvinvoinnista. Tällöin ketjunomistajan viesti 85 voidaan ajatella puolustuksena: hänkään ei hyväksy eläinten kaltoin kohtelua.

”...Uhkailu on pelote, jos ei sekään enää tunnu tarpeeksi tehokkaalta ainakaan minulle. Uhkaaja voi siirtyä sanoista tekoihin. En nyt maalaile mielelläni piruja seinille enkä haluaisi uskoa mitään vakavaa tapahtuvaksi, vaikka niin paljon on parisuhteissa tapahtunut kaikenlaista uhkailua kunnes jotain peruuttamatonta tapahtuu. Hengissä oleva istuu linnassa ja omaiset surevat uhria/uhreja.....Kunpa pystyisi erottamaan uhkailun ja todellisen uhkan. A-klinikan terapeutti korosti, että alkoholistin uhkailu voi alkoholismin jatkuessa muuttua vaarallisemmaksi... Koirakin voi joutua uhriksi, kyllä. Silloin ei ole mitään anteeksi annettavaa. Sellaiseen tilanteeseen en halua omaa rakasta koiraani...” (ote viestistä 86)

Viestin omistaja jatkaa edelleen päihdeongelmaisen uhkaavan toiminnan merkityksen arviointia.

”Mun mielestä pelkkä uhkailu on vakava juttu. Tärkeää on se, minkälaisen olon uhkailu tuottaa. Vaikka jotenkin tietäisi ettei todellista vaaraa olisikaan, uhkailu on aina vähintäänkin henkistä väkivaltaa ja väärin. Eikä sitä kai koskaan voi mistään varmaksi tietääkään ettei uhkaaja saataisi uhkaustaan toteuttaakin. Koiraan hän jo käsittelee väkivaltaisesti, eli sanoista tekoihin on menossa.” (viesti 87)

Ketjunomistajalle vastataan tiedolla uhkan merkityksestä ja samalla häntä neuvotaan ottamaan etäisyyttä päihdeongelmaiseen.

Muista vastuun ensisijaisuus

Seuraavaksi tarkastelen, millaisilla selonteoilla päihdeongelmaisen puolison vastuuta muista korostetaan. Edellinen keskustelu päihdeongelmaisen uhkaavasta käytöksestä jatkuu. Vastauksissa on siis ketjunomistajalle painotettu päihdeongelmaisen uhkaavan käytöksen merkityksellisyyttä ja päihdeongelmaisen puolison vastuuta turvata oma ja erityisesti koiran hyvinvointi. Ketjunomistaja on jakanut vastaajien huolen päihdeongelmaisen uhkaavasta käytöksestä, mutta ei ole vielä ottanut kantaa omasta vastuustaan syntyneessä tilanteessa.

” ” Minä reagoin voimakkaimmin eläinten ja puolustuskyvyttömiä kaltoin kohteluun, jos telkusta tulee jotain kamalaa, hiljennän äänen, keskityn johonkin muuhun tai suljen koko toosan.” (siteeraus viestistä 85) *Taidan nyt olla härski, mutta etköhän menettele nyt tosielämässäkin vähän samantapaisesti?*

Jos et välitä omasta mahdollisesti tulevasta pahoinpitelystäsi, niin armahda koiraasi. Se on vian luontokappale.” (viesti 88)

Vastausten selontekojen tyyli muuttuu syyttävämmäksi ja neuvot suuremmiksi ohjeiksi. Viestin kirjoittaja palaa korostamaan ketjunomistajan vastuuta turvata koiran hyvinvointi. Samalla hän esittää syytöksen, ettei ketjunomistaja ole ymmärtänyt ottaa vastuuta koirastaan, vaan enemminkin keskittyy muuhun toimintaan. Viestissä myös korostetaan, että päihdeongelman puolisolla on ensisijainen vastuu turvata koiran hyvinvointi, vaikka itseään kohtaan toimisikin vastuuttomasti. Lause ”...*Jos et välitä omasta mahdollisesti tulevasta pahoinpitelystäsi, niin armahda koiraasi...*” kuvaa hyvin, kuinka syytös ja neuvonanto voivat kietoutua toisiinsa. Lauseen alku on syyttävä, ettei päihdeongelman puoliso toimi vastuullisesti itseään kohtaan. Lauseen loppuosa neuvoo turvaamaan kuitenkin silti koiran hyvinvointi.

” ...Ei kai tässä ole mitään epäselvää? Sinä haet tavarasi pois miehen asunnosta niin pian kuin mahdollista, etkä enää koskaan vie koiraasi sinne, vaikka itse menisitkin. Miten rakas koira on sinulle? Miten rakas olet itsellesi?” (ote viestistä 89)

Viestin 89 kirjoittaja neuvoo kysymyksin ja kehoituksin ketjunomistajaa ottamaan etäisyyttä päihdeongelmaiseen oman ja koiran hyvinvoinnin turvaamiseksi.

” Taitaa olla täysin selvää, ettei tuon ihmisen kanssa ole minkäänlaista tulevaisuutta. Pelkääminen, ahdistuminen, epätoivoinen olotila eivät ole parisuhteen tarkoitus. Normaaliin käytökseen ei myöskään kuulu eläinten huono kohtelu...” (ote viestistä 90)

” Just niin! Toivon sinulle tyyntä ja määrätietoista mieltä, että pystyt pitämään hyvää huolta itsestäsi ja pikku koirastasi, etkä altista teistä kumpaakaan ala-arvoiselle kohtelulle.” (viesti 91)

Ketjunomistaja päätyy myöntämään, että vastaajat ovat olleet oikeassa. Hänen ei ole järkevää jatkaa parisuhdetta päihdeongelman kanssa. Tämän myöntämisen voidaan ajatella olevan samalla implisiittisesti itsesyytös siitä, että on aikaisemmin toiminut väärin ollessaan päihdeongelman kanssa asettaen koiran ja oman hyvinvointinsa alttiiksi. Tähän vastaukseksi hän saa kannustusta, jolla oikeutetaan ketjunomistajan päätöksen oikeellisuutta.

” ...Miksi et unohtaisi koko äijää ja moisen äijän möhläyksiä. Hän vaikuttaa jotenkin sadistiselta. Vai oletko tosiaankin niin rakastunut moiseen retkuun, ettet voi häntä jättää siitä syystä vai mikä korvike hän sinulle mahtaneekaan olla. Saatko hänestä jonkun kaltaista hyötyä itsellesi...” (ote viestistä 92)

Seuraa uusi syytös, vaikka ketjunomistaja oli jo myöntänyt olleensa väärässä. Ensin kirjoittaja neuvoo kysymyksellä ottamaan etäisyyttä päihdeongelmaiseen. Samalla hän kysyy ketjunomistajan motiivia olla suhteessa päihdeongelman kanssa. Tämä kysely voidaan nähdä syytöksenä, että päihdeongelman puoliso käyttäisi päihdeongelmaista jollain tavalla hyväksi sekä syytöksenä oman edun asettamisesta koiran hyvinvoinnin edelle.

”... yritän parhaani mukaan jos nyt unohtaa, pikemminkin muistuttaa mieleeni kaikki huonot puolet ainakin huonommilla hetkillä. Äijä on jo pakannut muovisäkkeihin kamani, .sanoin hakevani ne ennen lauantaita... Taloudellisesti olen hyötynyt hänen anteliaisuudestaan, pyytämättä. Olen kuitenkin osallistunut menoihin monin tavoin...

Tuntuu kauhealta, mitä koirani on poissaollessani miehen luona joutunut kokemaan... Vien koirani eläinlääkärille kontrolliin tiistaina viikon silmälääkityskuurin jälkeen. Näytän lääkärille muutamat miehen minulle lähettämät uhkameilit ja kysyn miten tulisi toimia, jos epäilee koiraa pahoinpidel-lyn...” (ote viestistä 94)

Ketjunomistaja vastaa ensin syytökseen oman toiminnan oikeuttamisella. Hän on jo nyt alkanut toimia sen eteen, että ottaa etäisyyttä päihdeongelmaiseen. Tämän jälkeen hän puolustaa itseään, ettei ole pyytänyt taloudellisen edun saamista suhteestaan päihdeongelmaiseen ja lisää, että on myös osallistunut menoihin. Lopulta hän suree, mitä koira on mahdollisesti joutunut kokemaan päihdeongelmaisen käytöksestä johtuen. Samalla hän neuvoo itseään toimimaan koiransa hyväksi varmistamalla koiransa hyvinvoinnin käymällä eläinlääkärillä.

” Minulle tuli sellainen olo, että tekisi mieli tulla suojelemaan koiraasi. Mutta etköhän sinä tee sen jatkossa itekin.” (viesti 97)

Vielä kolmannen kerran tulee syytös, jossa kirjoittaja ilmaisee halunsa tulla ottamaan vastuu koiran hyvinvoinnista. Näin hän kyseenalaistaa ketjunomistajan kykyä ottaa vastuuta koirasta. Heti perään tulee kuitenkin puolustus kannustuksena. Näyttää siltä, että ketjunomistaja olisi alkanut ottaa itselleen kuuluvaa vastuuta koiran hyvinvoinnista.

Keskustelun voidaan ajatella edenneen kolmessa eri syytöskierroksessa. Ensin syytettiin ketjunomistajaa vastuuttomuudesta koiran (ja oman) hyvinvoinnin suhteen. Toisessa syytöskierroksessa syytettiin ketjunomistajaa päihdeongelmaisen taloudellisesta hyväksikäytöstä ja omien etujensa asettamisesta koiran hyvinvoinnin edelle. Kolmannessa syytöskierroksessa ketjunomistajaa syytettiin vastuuttomuudesta koiran hyvinvoinnin suhteen. Näiden syytöskierrosten voidaan ajatella korostavan sitä, että päihdeongelmaisen puoliso on ensisijaisesti vastuussa muiden hyvinvoinnin turvaamisesta. Kun syytökset kietoutuvat neuvonantoon, niiden tarkoituksena voidaan ajatella olevan kannustaminen, jolla vahvistetaan ketjunomistajan tahtoa toimia vastuullisesti.

Muista vastuun ehdottomuus

Kun päihdeongelmaisen puoliso ei pysty turvaamaan muiden hyvinvointia johtuen puolisonsa päihdeiden käytöstä, aiheuttaa se syyllisyyttä. Seuraavassa tarkastelen, kuinka keskusteluissa vastataan tähän päihdeongelmaisen puolison tuntemaan syyllisyyteen.

”Semmonen... painaa mieltä. Mä olen yrittänyt parhaani mukaan suojella noita lapsia alkoholin lieveilmiöiltä (riidoilta ja kännisiltä ihmisiltä). Nurinkurista sanoa näin, kun kerran asuu tommosen Al-

pon kanssa, mutta kuitenkin... Nyt tämä meidän teini joutui sitten alkoholismin ja sekakäytön kanssa naamakkain todella ikävällä tavalla. Ja tavalla jota mä en olisi voinut millään estää ... Jotenkin tuli tosi paska olo itellensäkin kun tietää, että kaikesta mun suojelusta huolimatta se on täällä kotona(kin) joutunut näkemään sellasta mitä kenenkään lapsen ei kuuluisi nähdä ...Tommosina hetkinä tekisi mieli ottaa se kämmenelle ja sulkea sinne käsien sisään turvaan koko maailmalta. Mutta kun en pysty sitä tekemään. Surullista. Sitten taas kun ajattelee aivoilla, niin täysin pumpulissa kasvatetut lapset ei osaa kohdata elämässä pienimpiäkään vastoinkäymisiä...” (ote viestistä 2)

Ketjunomistaja tuo esille itsesyytöksen, ettei ole pystynyt suojelemaan lastaan päihteisiin liittyviltä haitoilta. Tämän jälkeen hän tosin lievittää itsesyytöstä puolustamalla, ettei olisi mitenkään pystynyt estämään tapahtunutta. Ketjunomistaja palaa uudelleen syyttämään itseään kyvyttömydestään suojella lasta. Tämän jälkeen hän esittää toiveen suojata lapsi kaikelta neuvona, mutta samalla hän puolustaa tapahtunutta toteamalla suojelun mahdottomaksi. Heti tämän perään hän kiistauttaa esittämänsä toiveen sittenkin ei-toivottavana ja oikeuttaa omaa toimintaansa tapahtuneessa, ettei ylisuojelukaan ole lapselle hyvästä. Ketjunomistajan teksti kulkee näin itsesyytöksestä oman toiminnan puolustamiseen ja oikeuttamiseen.

”Kyllä mä tajuan hyvin sen ajatuksen, että kumpu pystyisi suojelemaan lapsiaan...Mutta elämä ei vain mene niin, että lapset eivät johtuisi kasvokkain tämä maailman pahan kanssa...” (ote viestistä 3)

Ketjunomistajalle vastataan yhtymällä hänen käsitykseensä lapsen kaikelta suojelun mahdottomuudesta, millä puolustetaan ketjunomistajaa. Vastaja ei kuitenkaan tuo esille käsitystä tapahtuneen hyödyllisyydestä lapselle eli ei lähde oikeuttamaan sitä. Siten päihdeongelmaisen puolison vastuu muista nähdään ehdottomana. Syyllisyyttä voidaan puolustaa, muttei oikeuttaa.

Päihdeongelmaisen puolison vastuullisen toiminnan ristiriita suhteessa päihdeongelmaiseen ja muihin ratkaistiin asettamalla muiden hyvinvoinnin turvaaminen ensisijaiseksi ja myös ehdottomaksi. Päihdeongelmaisen puolison vastuullinen toiminta suhteessa päihdeongelmaiseen ja itseensä olivat vapaaehtoisia, jotka päihdeongelmaisen puoliso sai halutessaan lyödä laimin, jollei se vaarantanut muiden hyvinvointia.

4.2.2 Selonteot läheisriippuvuuden tiedostamisesta

Tässä alaluvussa tarkastelen millaisia selontekoja tuotetaan läheisriippuvuuden tiedostamisesta. Läheisriippuvuuden tiedostaminen jäsenyi keskusteluissa ongelman tiedostamisena ja päihdeongelmaisen puolison paikan uudelleen määrittämisenä. Keskusteluissa analysoin millaisin selonteoin päihdeongelmaisen puolison vastuullisuutta tiedostamisessa paikannetaan.

Oman avun hakeminen

Seuraava keskustelu kuvaa sitä, kuinka päihdeongelmaisen puolison on aluksi vaikea tiedostaa omaa avun tarvettaan.

”...Otin jo yhteyttä A-klinikalle, jonne saa mennä apua tarvitsevan asiakkaan päivystysaikaan kanssa ilman ajanvarausta. Houkuttelin ystäväni mukaani, johon hän suostui...kävikin niin, että menin sinne yksin...Tuntuu vain niin oudolta, että vastaanotolla käyn minä, eikä varsinaista apua tarvitseva kumppanini. Käynnit kyllä helpottavat omaa oloani, niin se asia vain on...” (ote viestistä 81)

Keskustelu lähtee liikkeelle ketjunomistajan avun hakemisen kuvauksesta. Ketjunomistaja tuottaa lievää itsesyytöspuhetta mainitsemalla, että yksin avun hakeminen tuntuu oudolta. Hän ei ole mielestään se varsinainen avuntarvitsija.

” Hei, hienoa että löysit tälle kanavalle! Ja onneksi a-klinikalta edes sinä olet saanut tukea!... Voimia...! Pysy vahvana! ” (viesti 82)

”...Kyllä sinä olet ihan yhtä lailla apua tarvitseva kuin kumppanisikin. Itse asiassa, koska sinä ymmärrät apua tarvitsevasi ja huomaat sen helpottavan oloasi, silloin sinä olet enemmän sitä tarvitseva. Jos toinen ei näe ongelmaa tai avun tarvetta, turha häneen on kenenkään aikaansa tuhlata.“ (ote viestistä 83)

” ...Hyvä että käyt A-klinikalla. Miehen käytöstä et voi muuttaa, mutta itsellesi voit hakea apua. Käypä vilkaisemassa myös al anonin nettisivut.” (ote viestistä 84)

Oman itsensä hoitaminen oikeutetaan kehumalla muiden apuun turvautumisesta, hakeutumisesta vertaistukipalstalle, jossa keskustelu käydään, sekä A-klinikalle menosta. Ketjunomistajaa neuvotaan ottamaan päihdeongelmaiseen etäisyyttä luopumalla auttamisy yrityksistä sekä neuvotaan tiedostamaan oma tilanteensa ongelmassa ja hoitamaan itseään. Samalla kannustetaan ja keuhetaan uskomään omaan vahvuuteen olla riippumaton sekä hakemaan muualta apua.

Tiedostamisen vaikeus

Seuraavassa tarkastelen keskustelua, jossa päihdeongelmaisen puoliso alkaa tiedostaa, ettei voi auttaa päihdeongelmaista.

*” ...Olisi tosiaan aika hyväksyä vaan nöyrästi, että pitää mieheni itseään alkoholistina tai ei, en voi sille MITÄÄN. Tiedän, että olen voimaton (voimat tosiaan menee kun liikaa käyttää toista!) alkoholistin juomisen suhteen -ja monen muunkin asian suhteen, mutta olisi aika tajuta/sisäistää se voimattomuus. Olisi aika keskittyä vain asioihin, joille voi itse jotain tehdä. 😊
Monia asioita tietää, mutta silti pitää vain hakata päätä seinään! *hölmöä**” (ote viestistä 38)*

Ketjunomistaja neuvoo itseään oman tiedostamisensa kuvailulla toimimaan vastuullisesti ja hyväksymällä, ettei voi auttaa toista ja toteamalla, että hänen tulee voida keskittyä myös itseensä. Kuvaus voidaan nähdä myös niin, että kirjoittaja myöntää oman tilanteensa keskustelupalstan valtakursin mukaiseksi. Näin hän samalla syyttää itseään siitä, ettei ole tähän mennessä osannut toimia oi-

kein. Tähän itsesyytökseen kirjoittaja liittää kuitenkin puolustuksen: Hän kertoo ymmärtävänsä, ettei tiedostaminen ole yksinkertaista, eikä voi tapahtua saman tien, kun on ensi kerran oivaltanut jotain.

” No jaa, jokainen hakkaa aikansa. Kyllä siinä jompi kumpi antaa periksi, seinä tai otsaluu. Sano toteamuksiasi ääneen, peilin edessä. Tiedostamisen kautta käytäntöön 😊 ” (viesti 39)

Kirjoittaja vahvistaa kokemuksen, että tiedostaminen kestää tuskallisen pitkään, minkä jälkeen hän neuvoo vahvistamaan tiedostamista.

*”Käytyäni eilen AA:n avopalaverissa, muistin/tajusin taas, että miehelläni on vielä pitkä tie raittiuteen -tai sitten lyhyempi matka hautaan. Ehkä olen vain sortunut olemaan liiankin toiveikas. Ymmärsin, ettei alkoholille voi suoda pienen pientäkään ajatusta, jotta raittius mahdollistuisi! Aina kun vähän yritän puhua alkoholista, mieheni tulistuu --> ilmeisesti vielä ei myönnä olevansa alkoholisti.
Mutta: TAAS kun/jos itsestä tuntuu pahalta & pettyneeltä ---> mars peilin eteen miettimään mitä ITSE voin tehdä --> kokoukset, kavereiden tapaaminen yms. tekeminen joka aiheuttaa hyvää mieltä. 🍷 ” (viesti 57)*

Ketjunomistaja palaa pohtimaan joitakin päiviä myöhemmin puolisonsa suhdetta alkoholiin ja raittiuteen sekä omaa rooliaan siinä. Hän esittää itsesyytöksen liiasta toiveikkuudesta. Tiedon avulla hän neuvoo itseään vahvistamaan tiedostamistaan ja keskittymään itsensä.

*“Hyvä ...!
Tuo on ajatus, jota kyllä tarjoillaan täälläkin vähän väliä hopealautasella tai ehkä vähän pesäpallomailalla... Mutta kun sen oikeasti tajuaa niin se avaa jo paljon.” (ote viestistä 58)*

Vastaajan kehu oikeuttaa ketjunomistajan tulkinnan oikeaksi. Keskustelun palaaminen takaisin jo aikaisemmin käsiteltyihin asioihin ilmentää sitä, että tiedostaminen on vaikeaa, eikä voi siten tapahtua hetkessä.

Eri toipumiskeinojen tiedostaminen

Seuraavassa keskustelussa päihdeongelmaisen puoliso tuskailee ongelman tiedostamisen ja hyväksymisen kanssa tuottaen itsesyytösryöpyn.

*”...ei tää ole ollut mitään voimattomuuden tunnustamista ja luovuttamista nää viimeajat. Se on ollut ihan puhtaasti omien tunteiden tukahduttamista. Itsensä kylmettämistä niin, ettei välitä. Ja elämistä siinä harhakuvitelmassa, että se olisi jotenkin mukavampaa, hyväksyttävämpää, jalompaa, järkevämpää jne... paskat...
Hirveetä soutamista ja huopaamista. Luulen oivaltaneeni jotain ja seuraavassa hetkessä huomaan toimivani tasan tarkkaan kuten aikasemminkin, mutta huudan vaan hiljaa mielessäni. Ja ne mietteet, että onko se elämä sitten tässä. Jos mä luovutan ja hyväksyn ja kiitän ja annan ja rakastan... ja yritän elää ton yhden kanssa. ...
Niin... itsetutkiskelu auttaa. Mä itsetutkiskelen mun miestä koko ajan sen puolesta. Itse olen tietenkin kaiken yläpuolella. Koskematon. Tutkimusten ja tutkiskelun ulottumattomissa. Argh... Joku yrittää riistää mun statuksen vahvana naisena, riistää unelman onnellisesta parisuhteesta, riistää mielikuvitusmaailman tuottaman unikuvan miehestä raittiina.*

Ja mikä korkeampi voima? Mulla on vaikeuksia ottaa mistään oksasta kiinni ja pitää sitä korkeampana voimana. Olen luullut uskovani Jumalaan, mutta yhtäkkiä en olekaan varma...” (ote viestistä 4)

Ketjunomistaja syyllistää aluksi itsensä, ettei ole mielestään edennyt läheisriippuvuudesta toipumisessa. Tämän hän tekee kritisoimalla omia tuntemuksiaan ja kyvyttömyyttään tiedostaa. Ketjunomistaja syyttää itseään kuvaten, kuinka omat ajatukset toivottavasta toiminnasta seilaavat edestakaisin. Tämän jälkeen hän ironisoi itsetutkiskeluaan. Ironia voidaan tulkita itsesyytökseksi siitä, ettei ole oman toipumisen kannalta edennyt ja siitä, ettei osaa luopua vastuusta päihdeongelmaisen auttamisessa. Samalla hän paikantaa omaa ja päihdeongelmaisen välistä suhdetta.

Ketjunomistaja jatkaa itsesyytöstään. Hän erittelee keinoa etenemistään toipumisessa tunnustamalla, että hänen on vaikea luottaa kenenkään toisen apuun omassa toipumisessaan. Lisäksi hän heittää kysymyksellä ilmaan epäilyn korkeamman voimaan olemassaolosta. Tämä voidaan tulkita pehmeäksi tavaksi kyseenalaistaa palstan valtakurssin käsitys toipumisesta. Toisaalta sen voi nähdä puhtaasti oman toipumisen edistämiseen liittyväksi kysymykseksi, jolla halutaan lisää tietoa siitä, mitä tarkoittaa korkein voima.

”...Mäkin itsetutkiskelin retkua koko ajan. Ja tiesin tarkalleen mitä sen on tehtävä ja mistä haettava apua... Ja montako kertaa sä olet käynyt anonissa? Ajatteleko, että sun pitäis jo osata luovuttaa miehen juomisesta? Mä en osaa luovuttaa vieläkään, vaan vähän väliä meinaan puhalttaa sotatorveen ja käydä aktiivisesti taisteluun retkun päihdesairautta vastaan. ...Ja siitä KVsta. Älä ota siitä paineita... Mulle ajatus korkaemmasta voimasta oli hankala. Mutta se KV voi olla mikä tahansa. Pääasia mun mielestä on, että luottaa siihen, ettei itse kuvittele olevansa se, joka järjestää kaiken. KV voi olla se ryhmä, joltain luonnosta löytyvää, tai vaikka se partainen ukko tuolla pilven reunalla...” (ote viestistä 5)

”...Tuon KV:n, jumalasuhteen ja alkoholin käytön kanssa vältän määrittelmästä itseäni. Kun tuntuu ahtaalta tunkea itseään johonkin sellaiseen koloon ja lokeroon. Mutta kokeillaan. KV on se voima, joka toimii elämässä. Kohtalo, johdatus, karma...” (ote viestistä 6)

”... Mulle toi ohjelmaan liittyvä hengellisyys oli varsinkin alussa aikamoista ulkokultaisuutta... Ohjelman mukaan se hengellisyys kasvaa vasta aikaa myöten eikä askeleetkaan oleta että hengellinen herääminen kävisi tosta noin vaan, hurmoksen humahduksena. Ja sit tosiaan se, että ei tarvitse uskoa Jumalaan, voi uskoa ihan mihin tahansa itseään suurempaan...” (ote viestistä 10)

Ketjunomistajalle vastataan useissa viesteissä jakamalla kokemus, ettei tiedostaminen tapahdu hetkessä. Tämä kokemuksen jakaminen voidaan nähdä ketjunomistajan puolustamisena: Toipuminen on vaikeaa ja kestää pitkään. Viestin 5 kysymykset voidaan nähdä myös syytöksinä siitä, että ketjunomistajalla on liian suuret odotukset. Kokemuksen jakaminen sidotaan vastauksissa neuvonantoon eli tiedon jakamiseen eri toipumiskeinoista ja niiden merkityksistä toipumisessa.

”... siis minä erinomainen MINÄ ja mun pitäis oivaltaa, ymmärtää, hyväksyä, niellä ja oppia kaikki ensimmäisellä kerralla. Muutenhan en olisi niin hieno ja vahva ja kykenevä ihminen kun väitän olevani 😊. Nyt pitää (pitäisi) muistaa se "hiljaa hyvä tulee"...” (ote viestistä 9)

Ketjunomistaja vastaa taas ironialla, joka voidaan siis tulkita itesyytökseksi. Hän ironisoi itseään tavastaan toimia läheisriippuvaiselle tyyppillisellä tavalla. Hän kuvaa, kuinka on liian malttamaton toipumisen edistymisessä johtuen sairauden aiheuttamasta tarpeesta olla täydellinen ja riippumaton muiden avusta. Tämä itesyytös voidaan nähdä myös puolustuksena siitä, että tietää oman ongelmallisen toiminnan johtuvan läheisriippuvuus-sairaudesta mutta, että käytännössä tiedon pohjalta toiminen, on vaikeaa. Siten itesyytöksessä peilataan toimintaa suhteessa riippumattoman ihmisen toimintaan. Puolustuksessa peilataan toimintaa riippuvuudesta toipuvan ihmisen toimintaan.¹⁰⁾ Tämän jälkeen hän vastuuttaa neuvolla itseään malttiin.

Keskustelujen selonteot suhteessa päihdeongelmaiseen puolisoon korostivat läheisriippuvuusiongelman tiedostamisen vaikeutta ja pitkäkestoisuutta. Kahdessa viimeisessä keskustelussa ketjunomistajat peilasivat omia odotuksiaan suhteessa keskustelupalstan valtakurssin mukaiseen käsitykseen läheisriippuvuuden tiedostamisesta. Näistä ensimmäisessä keskustelussa ketjunomistaja loi käsitystään peilaamalla enimmäkseen suhdettaan päihdeongelmaiseen. Toisessa keskustelussa ketjunomistaja haki enemmän suhdettaan erilaisiin toipumiskeinoihin ja siten pyrkii paikantamaan suhdettaan myös muihin. Vastaajat antoivat neuvoja erilaisten toipumiskeinojen merkityksestä vahvistaen siten tiedostamisen tärkeyttä. Lisäksi he jakoivat puolustaen ja neuvoen ketjunomistajan käsityksen tiedostamisen vaikeudesta ja pitkäkestoisuudesta sekä oikeuttivat siihen liittyvät pettymyksen tunteet.

4.2.3 Selonteot läheisriippuvuudesta toipumisesta tunteiden hallintana

Tässä aluvuossa tarkastelen millaisia selontekoja tuotetaan läheisriippuvuuden tiedostamisen viemisestä käytäntöön. Keskusteluissa tiedostamisen ytimeksi on määrittynyt, että päihdeongelmaisen puoliso ei pysty auttamaan puolisoaan ja tästä syystä hänen tulee luopua auttamisyrittämisestä ja keskittyä oman hyvinvoinnin vahvistamiseen. Päihdeongelmaisen puolison paikan määrittäminen kulminoitui keskusteluissa rajanvetoon parisuhteen puolisoitten keskinäisistä paikoista (ks. luku 7.5 *Kohti vastuullisuutta*). Keskusteluissa analysoin millaisin selontein päihdeongelmaisen puolison vastuullisuutta paikannetaan sekä vastuullisuuden merkitystä parisuhteelle.

10) ks. luvun 9.2 *Huolenpitoa ja riippuvuutta perheessä* kohtaa *Kulttuuriset mallitarinat riippuvuudesta odotuksia luomassa*. Itesyytöksessä peilataan toimintaa mallitarinan 2 eli läheisriippuvuudesta toipuneen ihmisen toiminnan odotuksiin. Puolustuksessa peilataan toimintaa mallitarinan 3 eli läheisriippuvuudesta toipuvan toiminnan odotuksiin.

Huolen hallinta

Seuraavaksi tarkastelen keskustelua, jossa päihdeongelmaisen puoliso on huolissaan siitä, että mies on mahdollisesti ryyppyreissulla tai aineita käyttämässä.

"...Alpo lähti eilen (sanoi ettei ole menossa juomaan), eikä ole tullut vielä takaisin. Mä heräsin yöllä 3.30 aikaan ja vanhat fiilikset nousi taas pintaan. Nyt osasin sentään rauhoittaa itseäni, vaikka ei sitä raivoa voinut estää tulemasta. Hoin itselleni, että sillä on nyt sairauskohtaus, enkä voi sille itse mitään. Hoin myös, että mulle on tulossa ihana oma makuuhuone, olen onnellinen siitä. Ja hoin vielä, että "hellitä ja annan jumalan hoitaa". En ole kyllä ihan varma mitä sillä tarkoitin. Mutta kokeilinpas kuitenkin että onko siitä apua. 😊

Nukahdin uudestaan nopeammin kuin ennen ja nukuin aamuun asti. Aikasemmin on ollut sellasta, että herään sitten tunnin välein tarkastamaan paljonko kello ja onko se jo tullut kotiin. Eli vaikka kuinka mielessäni kapinoin Al-Anonia vastaan, niin näköjään noista opeista on jotakin apua jossakin tilanteissa. Ainakin viime yönä..." (ote viestistä 8)

Keskustelu huolesta lähtee liikkeelle ketjunomistajan oman tilanteensa kuvauksesta. Hän kuvailee tunteitaan ja toimintaansa, kuinka yritti olla huolestumatta ja kuinka onnistui siinä paremmin kuin aikaisemmin.

"...mä olen tosi iloinen puolestasi, että olet saanut jo apua anonin opeista..." (ote viestistä 10)

"...Aamukolmelta asiat, joille päinvalossa ei soisi kovinkaan monta ajatusta paisuvat valtaisiksi. Mutta toi oli tosi hyvä juttu - siis sun kannaltas, ... - että voitit möröt. Koska ei siinä tilanteessa ole paljon mitään tehtävää..." (ote viestistä 11)

Ketjunomistajan kuvausta huolen paremmasta hallinnasta oikeutetaan kehumalla toimintaa oikean suuntaiseksi ja tiedolla neuvotaan, miksi toiminta on oikeanlaista.

"... Alpo on edelleen reissullaan ja mä jatkan taistelua tunteitteni kanssa. Vielä aamulla odotin ja olisin halunnut sen tulevan kotiin, mutta en enää. En halua nähdä sitä kännissä enkä krapulassa. Oksettais jos se nyt tulis tänne. Ei ole ilmottanut itsestään mitään. Hyvä niin.

... Kun iskä sitten jonakin päivänä rämpiä paskasena ja haisevana ja mustelmilla kotiin, niin tämä pikkunen juoksee sen syliin ja nauraa ja kikattaa. Niinkuin joku suuri sankari olisi palannut voittajana sotaretkeltään kotikylään. Siinä hetkessä on se mun vitutuskäyräkilleenkantapä. Pitänee varautua siihen tällä kertaa, mutta luulen että neiti kääremeenkieli puskee jälleen läpi vaikka kuinka varautuisin... Mä haluan mässäillä kurjuudella, että osaisin niellä omani sitten joku päivä kun hän kotiutuu, todennäköisesti huomenna." (ote viestistä 12)

"...Mä olen mörköjähhdissa edelleen. Välillä saan luudittua ne sängyn alle, mutta ne salakavalasti kömpiä sieltä koko ajan uudestaan ilmoille..." (ote viestistä 13)

Ketjunomistaja palaa aina uudelleen keskustelupalstalle viestittämään kuvaamalla huolen tunnettaan ja kamppailuaan sen kanssa. Samalla hän arvioi, kuinka tulisi toimia, että pystyisi hallitsemaan tunteensa miehen palatessa kotiin. Näin hän neuvoo itseään toimimaan vastuullisesti. Viestissä 12 ketjunomistaja siis varautuu siihen, että päihdeongelmainen puoliso palaa kotiin. Hän yrittää neuvoa itseään toimimaan vastuullisesti tässä tulevassa tilanteessa: Silloin ei pidä näyttää tunteitaan ja on esiinnyttävä hillitysti.

Syyllisyyden vastustaminen

Edellinen keskustelu jatkuu, mutta tässä vaiheessa päihdeongelmainen on palannut kotiin. Seuraavaksi tarkastelen millaisia selontekoja tuotetaan, kun päihdeongelmainen syyllistää puolisoaan omasta päihteiden käytöstään.

”...Toi yksi tuli aamulla kotiin ja sammui. Sitä ennen me käytiin vartin keskustelu... tai siis hän kävi. Yritti kaikin tavoin saada mut sanomaan, että olen syyppää hänen juomiseensa. Mä yritin mahdollisimman rauhallisesti toistaa, että en ole ollut enkä tule koskaan olemaan syyllinen hänen juomiseensa. Jos yritän olla hiljaa, suuttuu. Jos sanon jotain, suuttuu. Mä tulin tänne työhuone/makuuhuoneeseen jatkamaan mun tapetointiprojektia että saisin jotain muuta mietittävää, niin hän tulee vielä moneen kertaan tohon ovelle uhittelemaan, että eikö mulla ole muuta sanottavaa, enkö mä voi myöntää että se oli mun syy että hän lähti perjantaina. Okei, olin pahalla päällä (hänen takiaan) perjantaina, mutta olen edelleenkin sitä mieltä, että vaikka se ovesta ulos lähteminen olisi mun syy, niin mä en sitä viinaa sen kurkusta alas kaada... Mitä tommosessa tilanteessa pitäisi tehdä? Yritin olla huutamatta ja lähdin pois tilanteesta...” (ote viestistä 14)

Keskustelu päihdeongelmaisen syyllistämisestä lähtee taas liikkeelle ketjunomistajan oman tilanteen kuvauksesta. Hän kertoo pyrkineensä olemaan provosoitumatta päihdeongelmaisen syytöksistä. Ketjunomistaja pohtii päihdeongelmaisen syytöksen oikeutusta kiistäen sen puolustamalla. Vaikka hän olisikin ollut pahalla päällä, ei se silti tee hänestä syyllistä miehen juomiseen. Ketjunomistaja kuitenkin kertoo olevansa pettynyt tilanteen kulkuun ja pyytää muilta palstalaisilta apua siihen, miten tulisi toimia vastaavissa tilanteissa. Tämä pettymys voidaan nähdä syyllisyytenä siitä, että kokee toimineensa väärin.

”Noin äkkiä ajatellen tuntuisi että hoidit asian parhaalla mahdollisella tavalla. Et lähtenyt mukaan riitelemään, et ottanut syytä päällesi asiasta joka ei todellakaan ole sinun syysi. Pysyit rauhallisena ja lähdit puuhaamaan itsellesi mieluista tekemistä. Ajattele, jankuttaminen kesti vain vartin. Siitähän olisi myös voinut tulla monen tunnin huutokonsertti, mutta kun pysyit coolina, siitä ei tullutkaan. Hienosti toimittu! Eikä edes se ovesta ulos marssiminen ole sinun syysi. Se on tilanteesta pakenemista, joka kyllä joskus voikin olla ihan viisasta, mutta silti sen ovesta kävelijän oma ratkaisu.” (viesti 15)

Ketjunomistaja saa kehuja, joilla oikeutetaan hänen toimintansa olla riitelemättä ja keskittymisestä omien asioiden tekemiseen miehen palatessa ryyppyreissulta. Myös päihdeongelmaisen syytös ketjunomistajan vastuusta ryyppyreissusta kiistetään. Ketjunomistajaa puolustetaan osoittamalla vastuu juomisesta päihdeongelmaiselle.

”...No itseasiassa kun sen nyt muotoilit tohon noilla sanoilla, niin totta. Meni ihan eri tavalla kun aikasemmin. Jäin miettimään, että mitköhän mä sitten odotin, kun en ollut tyytyväinen tohon? Että kun mä en huuda (niinkuin aina aikasemmilla kerroilla), niin se pää painuksissa alkaa imuroimaan??? 😞
...” (ote viestistä 16)

Ketjunomistaja vastaa oivaltaneensa edellisen vastauksen perusteella oman toimintansa oikeutuksen eli hän myöntää toisen olevan oikeassa. Samalla hän kuitenkin pohtii, miksi sitten omat tunteet ja

odotukset ovat ristiriidassa oikein toimimisen kanssa. Tämän pohdinnan voi tulkita myös itsesyytökseksi, etteivät omat odotukset ole oikeanlaiset. Eli ensin myönnetään oikeaksi aikaisemman kirjoittajan käsitys oikeanlaisesta toiminnasta ja sitten tunnetaan syyllisyyttä omista vääränlaisista odotuksista.

Rajanveto parisuhteessa

Aineistoni keskusteluissa on vahvana käsitys, etteivät muut voi auttaa päihdeongelmaista, jos hän ei ole itse tiedostanut ongelmaansa. Tällöin päihdeongelmaisen puolisolalle herää kysymys, miten sitten pystyy olemaan parisuhteessa päihdeongelmaisen kanssa.

”... mihin tämä vielä johtaa, en jaksaisi enää käydä läpi sitä mitä kaikkea p...aa viina tuo meidän perheeseen tullessaan. Kun asuu saman katon alla ja kera muksujen niin rajojen veto ja oman elämän eläminen on tuskallisen vaikeata... vai miten se teiltä muilta onnistuu, se murehtimatta oleminen? Etteihän te voi elää retkun kanssa laput silmillä ja tulpat korvissa omaa elämääne? 😊” (ote viestistä 77)

Keskustelu alkaa taas oman tilanteensa kuvauksella. Samalla ketjunomistaja pyytää muilta palstalaisilta kokemuksia parisuhteen onnistumisesta päihdeongelmaisen kanssa.

”...Voi jee, kyllä se rupeaa onnistumaan. Tosin välillä on pitänyt muistella, kuka...oikein onkaan. Ja sitten on pitänyt sanoa suoraan, että me ei olla sun kaa kun sä haiset pahalle. Kuten omaan ketjuuni pohdin, niin ei tämä ole parisuhde. Mutta mihin sitä kotoaan lähtisi...” (ote viestistä 78)

”Ei se murehtimatta oleminen ainakaan multa onnistu. Mutta yritän sinnitellä sen asian kanssa (parhailaankin), että en anna murheiden ottaa ylivaltaa ja niinsanotusti haitata mun tekemisiä, vaikka ne ajatukset mukana kulkeekin. Joskus ukon juomisten miettiminen on lomaannuttavaa ja silloin menee koko oma päivä pilalle. Nyt yritän elellä omaa päivääni ilman murehtimisella mässäilyä. Vaikeaa se on. Pitää aina välillä käydä "lataamassa vertaistukea" täällä kanavalla, sitten jaksaa taas hetken puuhailla omiansa.” (viesti 79)

”...Eihän se oikein multa onnistunut. Mutta kyllä mä paransin koko ajan. Retku retkuili kylillä ja turuilla, koska en kotiini häntä huolinut sellaisena. Kyllä mä olen vähän kateellinen niille puolisoille, jotka osaavat elää alkoholistin kanssa ja irrottautua silti. Mä en osannut. Hyvä, että osaan jotenkuten irrottautua, vaikka ei eletä yhdessä...” (ote viestistä 80)

Ensimmäisessä vastauksessa annetaan ymmärtää omaan kokemukseen vedoten, että yhdessä asuminen päihdeongelmaisen kanssa onnistuu, jos keskittyy omaan elämäänsä. Vastauksessa päädytään kuitenkin lopulta siihen, ettei parisuhdetta toisaalta oikeastaan olekaan. Toisessa vastauksessa parisuhteessa elämistä kuvataan oman kokemuksen kautta sinnittelyksi. Näitä kokemuksia voi tulkita mahdollisina neuvoina toimia tietyllä tavalla tai ainakin oman tilanteen arvioinnin välineiksi. Kolmannessa vastauksessa vastaaja kertoo omana kokemuksena, ettei pystynyt parisuhteeseen päihdeongelmaisen kanssa, koska ei pystynyt lopettamaan puolison parantamisyrityksiä.

Jokaisessa viestissä päädyttiin siihen, ettei todellista parisuhdetta voi olla suhteessa, jossa on riippuvuusongelmia, jollei puolisoilla ole yhteneväistä toiminnan suuntaa. Tämä tarkoittaa sitä, että on olemassa kaksi vaihtoehtoa. Ensimmäinen vaihtoehto on, että molemmat toimivat vastuuttomasti joko tiedostamatta tai sitten olematta hoitamatta riippuvuusongelmia. Toinen ja kulttuurisesti toivottavampi vaihtoehto on, että molemmat toimivat vastuullisesti pyrkien toipumaan riippuvuudesta. Kaikissa viesteissä neuvotaan joka tapauksessa keskittymään omaan elämään asuipa sitä sitten yhdessä päihdeongelmaisen kanssa tai hänestä erillään.

Päihdeongelmaisen puolison toipuminen jäsenyi aineistoni keskusteluissa oppimisprosessina, joka näyttäytyi vaikealta ja pitkältä. Tämä oppimisprosessi jakaantui karkeasti tiedolliseen ja käytännölliseen ulottuvuuteen. Tiedollinen ulottuvuus on tiedon antamista ja saamista ongelmasta ja sen ratkaisemisesta eli ongelman tiedostamista. Käytännöllinen puoli on kuinka tämä tiedostamisen kautta syntyvä tarve oman toiminnan muutokseen saadaan toteutettua. Aineistoni keskusteluissa tämä käytännön muutos kohdentuu erityisesti tunteiden hallintaan. Päihdeongelmaisen puolison vääränlaiset huolen ja syyllisyyden tunteet ohjaavat toimimaan vastuuttomasti ja toipumisessa ne yritetään saada hallintaan.

4.2.4 Selonteot ketjunomistajan huoleen ja syyllisyyteen

Aineistoni keskusteluissa oli paljon huoli- ja syyllisyyspuhetta. Keskusteluissa jäsennettiin vastuullisuutta huolen ja syyllisyyden kuvauksien perusteella. Ketjunomistaja tuotti paljon huoli- ja itesesyytöspuhetta. Huoli paikantui muiden, ei omaan, hyvinvointiin. Omasta olemisesta taas koettiin syyllisyyttä. Ketjunomistajan huoleen vastattiin neuvonantopuheella. Vastaajat tuottivat paljon neuvonantopuhetta osoittaen siten ketjunomistajalle oikeanlaisen toiminnan suuntaa ja selventämällä sitä kuka on vastuussa tilanteesta. Ainoastaan päihdeongelmaisen puolison toiminnasta suhteessa muihin vastaajat tuottivat vahvasti syytöspuhetta, jos ketjunomistaja ei neuvonannoista huolimatta tuottanut kuvausta omasta vastuustaan keskusteltavasta tilanteesta.

Taulukossa 3 on kuvattu millaisin selonteoin keskusteluissa vastattiin ketjunomistajan huolen ja syyllisyyden kuvauksiin.

Taulukko 3. Päihdeongelmaisen puolison toiminnan arviointi.

Päihdeongelmaisen puolison toiminta suhteessa	Ketjunomistajan selonteot	Vastaajien selonteot
Muihin	Huoli, ei kuvausta omasta vastuusta Huoli ja vastuu Syyllisyys	Ensin neuvonanto, sitten syytös Oikeutus Puolustus
Itseensä	Syyllisyys	Neuvonanto, puolustus ja oikeutus
Päihdeongelmaiseen	Huoli Ei huolta Ei syyllisyyttä	Neuvonanto Oikeutus, puolustus ja neuvonanto Oikeutus ja puolustus

5 VASTUULLISTA TOIMINTAA

Tässä pohdintaluvussa tarkastelen päihdeongelman merkitystä perheelle. Olen kiinnostunut siitä, kuinka päihdeongelmaisten puoliset jäsentävät ongelmaa keskinäisissä keskusteluissaan. Pohdin keskustelujen merkitystä kahdesta suunnasta: mistä ja miten keskustellaan. Ensimmäinen alaluku toimii johdantona näihin kahteen tarkastelusuuntaan. Toinen alaluku keskittyy päihdeongelman merkityksiin perheen sisällä. Tarkastelen keskustelujen sisältöä, millaiselta ongelma ja sen ratkaisu näyttivät perheessä. Lisäksi pohdin millaisia vaikutuksia niillä on eri perheenjäsenten välisiin suhteisiin. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen perheen ja muun yhteisön suhdetta. Kysyn, miten vertaistukiryhmässä tuotettiin keskusteluja ja kuinka nämä keskustelutyylit vaikuttavat vertaistuessa autettavan ja auttajan välisiin suhteisiin. Lopulta laajennan tarkastelua pohtimalla vertaistukiryhmän suhdetta valtakulttuuriin. Viimeiseksi tarkastelen mitä merkitystä on sillä, että käytän aineistonani verkon vertaiskeskusteluja. Pohdin sen merkitystä analyysini tuloksiin ja aineiston eettiseen käyttöön.

5. 1 Auttamisen paikannusta vertaistukipalstalla

Aineistonani oli päihdeongelmaisten läheisille tarkoitetun verkon vertaiskeskustelupalstan keskusteluja. Keskusteluja tarkastelin erityisesti päihdeongelmaisen puolison näkökulmasta. Vertaistukiryhmää voidaan tarkastella paikalliskulttuurina, jolla on omat arvonsa, asenteensa ja käsityksensä. Vertaistukiryhmän paikalliskulttuurista voidaan määrittää sen keskus ja marginaali(t). Paikalliskulttuurin keskukseen eli vertaistukiryhmän ytimeen kuuluvat ne, jotka jakavat nämä kulttuurissa vahvasti elävät ajatukset ja arvot.

Aineistoni keskusteluissa tuotetaan rajanvetoa keskukselta ja marginaalista. Riippuu paikasta, mistä katsoo ja mitä katsoo, mikä on marginaalia ja mikä keskusta. Tässä tutkimuksessa hahmotan kaksi keskusta ja siten kaksi marginaalia, jotka tosin eivät ole yhtenäisiä. Ensimmäinen keskus on rajanvetoa normaalista ja ongelmallisesta päihteiden käytöstä. Keskusteluissa rakennetaan, mikä on ongelmallista ja mikä on normaalia sosiaaliseen elämään kuuluvaa toimintaa. Tämä ensimmäinen rajanveto tuottaa käsitystä siitä, kuka on päihdeongelmaisen läheinen eli vertainen.

Toisena keskuksena katson olevan aineistoni verkon vertaistukikeskustelupalsta. Sillä on oma kulttuurinsa, omat arvot ja asenteet sekä vahvat diskurssinsa. Keskukseen määrittyvät ne, jotka jakavat nämä arvot ja ajatukset. Paikalliskulttuurin marginaaliin määrittyvät ne, jotka kuuluvat ensimmäisen

rajanvedon keskukseen, ns. normaalit ihmiset. Marginaaliin kuuluvat myös ne, jotka eivät jaa paikalliskulttuurin arvoja ja käsityksiä, mutta kuuluvat ensimmäisen rajanvedon marginaaliin. Tämän tutkimuksen näkökulmasta he kuuluvat marginaalin marginaaliin.

Keskuksessa tai marginaalissa oleminen ei ole pysyvää ja objektiivisesti mitattavaa. Paikat liikkuvat olemassa olevien diskurssien mukana. Mielestäni paikkaa voi hahmottaa kahdesta näkökulmasta. Ensimmäinen on oma kokemus paikasta mihin kuuluu ja toinen on keskustelupalstan paikalliskulttuurin tarjoama paikka tai paikat. Nämä kahden eri näkökulman diskurssien paikannukset käyvät jatkuvaa keskustelua keskenään, mikä näkyy aineistoni keskusteluissa. Tätä keskustelua ja paikannusta käy jokainen koko ajan eli se rakentuu sosiaalisissa suhteissa. Tämä rakentuminen voi olla joko uudistavaa tai uusintavaa. (Suoninen 1999, 25-28.)

Paikkaa voi myös tarkastella ajan suhteen. Keskustelupalstalla tuotetaan erilaisten menneisyyden kuvauksien kautta kuvaa ja paikkaa nykyisyydestä ja tulevaisuudesta erilaisten identiteettien ja toimintavaihtoehtojen kautta (Jokinen 2004, 76). Tämä voidaan nähdä toimintavaihtoehtojen mahdollisuuksien paikantamiseksi, jonka katson olevan vertaistuen ydintä. Autettava voi keskustelujen kautta arvioida omaa tilannettaan ja mahdollisuuksiaan toimia siten, että pystyy saavuttamaan tavoitteensa. Autettava voi paikantaa itsensä suhteessa muihin nykyisyydessä ja erilaisten toimintavaihtoehtojen tuottamaa kuvaa tulevaisuudestaan. Paikka on siten myös toiminnallinen käsite, jolla arvioidaan missä halutaan olla.

Kuinka sitten ihminen voi päätyä esimerkiksi normaalien, ei-päihdeongelmista kärsivien, ihmisten keskuksesta keskustelupalstan määrittämään päihdeongelmasta kärsivän ihmisen keskukseen? Tätä voidaan tarkastella toiminnan ja identiteetin kautta. On mahdollista, että ihmisen ympäristö ja oma toiminta muuttuvat siten, että hän huomaa päihdeongelman haittaavan elämää. Tämä siirtää hänet normaalien ihmisten kulttuurin keskuksesta marginaaliin. Ulkoisten olosuhteiden ei kuitenkaan välttämättä tarvitse muuttua. Ihminen saattaa huomata, että päihde haittaavat hänen elämäänsä. Tällöin hänen identiteettinsä muuttuu, mikä siirtää hänet keskuksesta marginaaliin. Päästäkseen aineistoni paikalliskulttuuriin keskukseen, tulee ihmisen jakaa paikalliskulttuurin arvot ja käsitykset.

Vertaistuen kannalta on mielenkiintoista, kuinka sekä autettava että auttajat suhtautuvat toisiinsa. Jollei ihminen koe samaistumisen ja tunnistamisen tunnetta paikalliskulttuurin kanssa, ei hän voi mielestäni kokea saavansa apua keskustelupalstalta. Toisaalta ne, jotka ovat paikalliskulttuurin keskuksessa, voivat määrittää jonkun ihmisen normaaliksi suhteessa päihdeongelmaan. Tällöin he eivät koe vertaisuutta tämän ihmisen kanssa, jolloin he saattavat luokittelunsa vuoksi sulkea aktiivisen

avun annon vertaistuenhakijalta. Kuitenkin tämä itsensä marginaaliin suhteessa normaaliin päihdeidenkäyttöön katsova ihminen, voi passiivisesti saada apua lukemalla verkon vertaiskeskustelupalstaa ja sitä kautta paikantaa itseään ja toimintamahdollisuuksiaan.

Sellaisissa tilanteissa, joissa paikalliskulttuurin keskuksen ihmiset kokevat ihmisen vertaisekseen, mutta ihminen mieltää itsensä paikalliskulttuurin keskuksen nähden marginaaliin, pyrkivät paikalliskulttuurin ihmiset usein tarjoamaan apua ihmiselle. Tällöin paikalliskulttuurin keskuksen ihmisillä on ajatuksena, että marginaaliin itsensä mieltänyt ihminen ei ole vielä ymmärtänyt omaa paikkaansa. Toisaalta on mielenkiintoista, kuinka auttajat suhtautuvat autettavaan, joka ei keskustelujen jälkeen jaa keskustelupalstan arvoja ja käsityksiä.

Pohdintojeni tukena käytän Kirsi Juhilan (2006) jäsentämiä erilaisia auttamiskehyksiä. Juhila (2006, 259) on jakanut sosiaalityöntekijän ja asiakkaan suhteen neljään erilaiseen kehykseen: liittämisen- ja kontrollisuhteeseen, kumppanuussuhteeseen, huolenpidonsuhteeseen ja vuorovaikutussuhteeseen. Juhila (2006, 11) kirjoittaa, että *”Sosiaalityön sisältö määrittyy sen mukaan, miten nämä osapuolet kohtaavat toisensa ja millaisiksi heidän roolinsa suhteessa toisiinsa näissä kohtaamisissa muotoutuvat.”* Ajattelen, että Juhilan määrittämien kehysten avulla voi tarkastella kaikkia ihmissuhteita. Kehykset auttavat hyvin jäsentämään millaisten arvojen ja asenteiden varassa suhdetta tarkastellaan, millaisia odotuksia ja toiveita yksilöt ja yhteisöt sille asettavat. Juhilan vuorovaikutussuhdekehysten katson kuvaavan, kuinka muut kehykset toimivat käytännössä onnistuneessa auttamissuhteessa, joten rajaan sen tarkasteluni ulkopuolelle. Muita kehyksiä kuvaan enemmän niissä yhteyksissä, joissa peilaan tuloksiani niihin.

5. 2 Huolenpitoa ja riippuvuutta perheessä

Tässä alaluvussa tarkastelen ensin aineistoni keskustelujen tapaa hahmottaa päihdeongelmaa ja sen ratkaisukeinoja peilaamalla niitä yleisesti tunnettuihin tapoihin tarkastella päihdeongelmaisen läheisen tilannetta. Näitä yleisiä tapoja ovat esimerkiksi läheisriippuvuus- ja selviytymisnäkökulma, joita ole esitellyt luvussa *2.1.3 Näkökulmia päihdeongelmaisen puolison tilanteeseen*. Tämän jälkeen pohdin, millaisia seurauksia päihdeongelmalla on perheenjäsenten välisiin suhteisiin. Ensimmäisen alaluvun yhteenvetona esitän keskustelupalstan vallitsevat diskurssit kulttuurisina mallitarinoina. Kulttuurisella mallitarinalla tarkoitetaan jaettuja tapoja ymmärtää, kuinka tulisi toimia erilaisissa tilanteissa (Raitakari 2004, 60). Lopuksi vielä arvioin näitä mallitarinoita.

5.2.1 Vastuu paikantamassa ongelmaa

Analyysini osoitti, että aineistoni keskusteluissa vastuullisuuden käsite jäseni hyvin päihdeongelmaa ja sen merkitystä puolisolle. Aineistoni viesteistä vain viidesosa oli niitä, joissa ei vastuullisuusteemaa tuotu esille. Suurin osa näistä viesteistä oli lyhyitä viestejä kirjasuosituksista ja päihdeongelmaisten hoitolaitosten kännykkään liittyvistä käytännöistä.

Päihdeongelmaisen puolison vastuullinen toiminta näyttäytyi ristiriitaiselta suhteessa päihdeongelmaiseen ja suhteessa muihin perheenjäseniin. Päihdeongelmaisen kuvattiin hallitsemattomalla päihdeidenkäytöllään uhkaavan omaa ja muiden hyvinvointia, jolloin hänen puolisonsa ottaa kantaakseen päihdeongelmaisen vastuun suojellakseen muita perheenjäseniä. Tällöin hän toimii vastuuttomasti päihdeongelmaista kohtaan, koska hän vie päihdeongelmaiselta mahdollisuuden tiedostaa ongelmansa ja siten muuttaa toimintaansa. Toisaalta, jos puoliso ei suojele muita perheenjäseniä, toimii hän vastuuttomasti muita kohtaan asettaen heidän hyvinvointinsa alttiiksi. Siten keskustelussa katsottiin, että puoliso joutuu tasapainoilemaan vastuullisuuden kanssa suhteessa puolisoonsa ja muihin perheenjäseniin.

Päihdeongelmaisen vastuuton toiminta määriteltiin sairaudeksi nimeltä päihderiippuvuus ja puolison vastuuttomuus käsitteellistettiin sairaudeksi nimeltä läheisriippuvuus. Keskusteluissa ongelmaa määriteltiin läheisriippuvuus-näkökulman käsitteiden avulla, kuten läheisriippuvuus, sairaus, voimattomuus. Tämä läheisriippuvuus-näkökulman sanaston käyttö ei kuitenkaan tarkoita sitä, että päihdeongelmaa jäsennettiin vain 'läheisriippuvuus sairautena' - kehyksestä.

Kuten läheisriippuvuusnäkökulmassa myös aineistossani sairaus laajeni systeemiteoreettisen näkökulman mukaisesti koskemaan koko perhettä (Cutland 1998, 97; Vetere 1998, 113). Perhe nähtiin systeeminä, jossa perheenjäsenet nähtiin osasysteemeinä, jotka vaikuttavat toisiinsa. Puolisoiden vastuuttomuudet nähtiin toisiaan ruokkiviksi.

Päihdeongelmaisen ja hänen puolisonsa tilannetta hahmoteltiin ali- ja ylivastuullisuuksien avulla. Feminististä näkökulmaa korostavat Jo-Ann Krestan ja Claudia Bepko (1991, 59-62) ovat tuoneet esille, kuinka heidän mielestään päihdeongelmaa ja sen vaikutusta tulisi tarkastella ali- ja ylivastuullisuus käsitteiden avulla. Myös Cutlundin (1998, 93) mukaan läheisriippuvuusnäkökulmassa päihdeongelmaisen toimintaa pidetään alivastuullisena ja puolison toimintaa ylivastuullisena.

Päihdeongelmaisen toimintaa pidettiin alivastuullisena, koska hän asetti oman ja muiden hyvinvoinnin alttiiksi. Puolison toiminta oli ylivastuullista, koska hän pyrki peittämään tai helpottamaan päihdeongelmaisen toiminnan haitallisia vaikutuksia. Siten päihdeongelmaisten läheisten selviytymisnäkökulman mukainen sietäminen selviytymiskeinona, jossa päihteen käyttö seurauksineen hyväksytään ja sen vuoksi uhraudutaan (Orford ym. 1998, 1799-1801), katsottiin keskusteluissa ongelmaksi. Orfordin ja kumppanien (1998, 1799-1801) mukaan hyväksymisessä puolustellaan, peitellään ja normalisoidaan päihteenkäyttöä ja sen seurauksia. Uhrautumisessa annetaan esimerkiksi rahaa päihteenkäyttöön ja vähätellään omia tarpeita (mt., 1799-1801). Näiden katsottiin aiheistossani uhkaavan perheenjäsentien hyvinvointia.

5.2.2 Paikan muutos ongelman ratkaisuna

Päihdeongelmaisen puolison vastuullisen toiminnan ristiriita suhteessa päihdeongelmaiseen ja suhteessa muihin perheenjäseniin ratkaistiin asettamalla muiden hyvinvoinnin turvaaminen ensisijaiseksi ja ehdottomaksi. Puolison vastuullinen toiminta suhteessa päihdeongelmaiseen ja itseensä olivat vapaaehtoisia, jotka hän sai halutessaan lyödä laimin, jollei laiminlyönti vaarantanut muiden perheenjäsentien hyvinvointia.

Kun riippuvuutta pidetään koko perheen sairautena, koko perhettä tulee hoitaa (Cutland 1998, 97). Keskusteluissa systeemiteoreettinen näkökulma tarjottiinkin avaimeksi ratkaista ongelmallinen tilanne. Keskustelupalstalla keskityttiin siihen, kuinka päihdeongelmaisen puoliso omalla toiminnallaan pystyisi vaikuttamaan tilanteeseen.

Läheisriippuvuudesta toipuminen näyttäytyi vaikealta ja pitkäkestoiselta prosessilta, joka perustui ongelman tiedostamiseen ja sen pohjalta toimimiseen päihdeongelmaisen puolison luottamuksen vahvistamiseksi. Tämä prosessi vertautuu Wisemanin (1991, 5-9;17-38) määrittelyuraan ja Holmilan (2003a,79) suhdeuraan, joissa päihdeongelmaisen puoliso luo käsitystään päihdeongelmasta ja omasta roolistaan siinä. Aineistoni keskusteluissa korostui, kuinka päihdeongelmaisen puoliso joutui määrittämään vahvasti rooliaan myös suhteessa muihin perheenjäseniin.

Läheisriippuvuudesta toipumisen toimenpidediskurssit jakautuivat neljään eri logiikkaan, joissa kaikissa luottamuksen rakentaminen oli keskeisellä sijalla. Luottamuksen rakentaminen perustui: 1) omaan itseensä, 2) puolisoitten väliseen asemointiin, 3) puolisoon ja 4) muihin. Omaan itseensä luottamuksen rakentaminen tarkoitti, ettei enää rakenna omaa onnellisuuttaan puolison varaan, vaan

ottaa itselleen vastuun onnellisuudestaan. Tämä voidaan nähdä oman tilan ottamisena, omien tarpeiden tunnustamisena ja itseluottamuksen vahvistamisena. Myös Cutlundin (1998, 90-95) mukaan läheisriippuvuusnäkökulmassa itsestä vastuun ottaminen on avain toipumiseen.

Päihdeongelmaiseen etäisyyden ottaminen nähtiin keinoksi korjata ongelmallista tilannetta. Etäisyyden ottaminen tapahtui erityisesti, kun päihdeongelmainen käytti päihteitä. Etäisyyden ottamisen katsottiin voivan olla henkistä tai fyysistä. Henkisessä etäisyyden ottamisessa puolison merkityksellisyyttä pyrittiin vähentämään. Fyysisessä etäisyyden ottamisessa otettiin konkreettisesti etäisyyttä päihdeongelmaiseen joko rajaamalla omaa tilaa kotona esimerkiksi oman sängyn tai huoneen muodossa tai muuttamalla kokonaan erilleen. Tätä etäisyyden ottamista tehtiin kahdessa suunnassa. Pyrittiin opettelemaan keskittymään muuhun kuin puolisoon ja toisaalta myös puolisolle haluttiin osoittaa hänen paikkansa välinpitämättömyydellä sekä kieltäytymällä syyllistymästä päihdeongelmaisen toiminnasta.

Läheisriippuvuusnäkökulmassa etäisyyden ottaminen tarkoittaa voimattomuuden myöntämistä päihdeongelmaisen auttamisen suhteen (Cutland 1998, 90-95). Itsensä vahvistaminen ja päihdeongelmaiseen etäisyyden ottaminen sisältyvät selviytymisnäkökulman vetäytymiseen, jossa välttely ja riippumattomuus ovat selviytymiskeinoja. Välttelyyn kuuluu etäisyyden ottaminen, jolloin päihdeidenkäyttäjää vältellään mahdollisimman paljon tai hänet jätetään (Orford ym. 1998, 1799-1801). Riippumattomuuskeinoissa nostetaan omat tai muut perheen tarpeet ensisijaiseksi ja keskitytään omiin harrastuksiin (mt., 1799-1801), mikä puolestaan määrittäytyi aineistossani oman paikan vahvistamisena. Siten selviytymisnäkökulman vetäytyminen katsottiin aineistossani onnistuneeksi keinoksi ratkaista ongelmaa.

Kolmas tapa luottamuksen rakentamiselle oli vastuuttaa päihdeongelmaista vähitellen. Toisaalta tämä toiselle vastuun antaminen voidaan nähdä, ei niinkään aktiivisena tekona, vastuuttamisena, vaan luovuttamisena, passiivisena tekona: toista ei voi kuitenkaan saada ymmärtämään tilannetta. Tämä voidaan nähdä samana kuin edellä kuvattu etäisyyden ottaminen. Luovuttaminen vastuuttamisena voidaan katsoa kuuluvan selviytymisnäkökulman vetäytymiseen.

Aineistoni aktiivinen vastuuttaminen ei sijoitu selkeästi mihinkään selviytymisnäkökulman selviytymiskeinoon. Toisaalta se pohjautuu selviytymisnäkökulman mukaiseen päihdeongelmaiseen sitoutumiseen. Mutta kun selviytymisnäkökulman sitoutumisessa ovat selviytymiskeinoina läheisen päihdeidenkäytön kontrolli ja päihdeettömyyden tukeminen (Orford ym. 1998, 1799-1801), omassa

aineistossani tätä päihdeidenkäytön aktiivista kontrollointia pidettiin ongelmallisena. Sen katsottiin ylläpitävän päihdeongelmaisen alivastuullisuutta ja puolison ylivastuullisuutta.

Sen sijaan vastuuttamista voidaan ehkä pitää päihdeettömyyteen tukemisena. Kun päihdeongelmaista vastuutetaan johonkin toiseen toimintaan, voi ajatuksena olla, että päihdeongelmainen itse kontrolloi tästä syystä omaa päihdeidenkäyttöään. Toisaalta selviytymisnäkökulman sitoutumisessa keskustelutyyleinä katsotaan olevan päihdeongelmaisen anomien ja syyttäminen sekä negatiivisten tunteiden näyttäminen (Orford ym. 1998, 1799-1801), jotka aineistoni keskusteluissa katsottiin ongelmallisiksi.

Aineistoni keskusteluissa neljäs tapa rakentaa luottamusta oli luottaa jonkun ulkopuolisen apuun. Läheisriippuvuusnäkökulmassa ulkopuoliseen apuun turvautuminen liittyy hengellisyyteen (Taitto 2005). Selviytymisnäkökulman mukaisissa selviytymiskeinoissa tarkastellaan päihdeongelmaisen ja hänen läheisensä suhdetta, joten tämä neljäs tapa ei suoraan sijoitu mihinkään selviytymisnäkökulman mukaiseen selviytymiskeinoon. Epäsuorasti sen voi ajatella kuuluvan välttelyyn, jossa korostetaan riippumattomuutta päihdeongelmaisesta. Muihin luottamuksen rakentaminen voidaan nähdä tavaksi rakentaa erillisyyttä päihdeongelmaisesta.

5.2.3 Auttaminen perheenjäsenten välisissä suhteissa

Aineistoni keskusteluiden ytimen voi mielestäni tiivistää seuraavaan kysymykseen: kuinka päihdeongelmaisen puoliso voisi pitää huolta perheestään? Päihdeongelmaisen puolison huoli, välittäminen ja halu auttaa olivat keskusteluiden keskiössä. Celia Daviesin (1995, 18-19) mukaan huolenpidossa on kyse fyysisestä, henkisestä ja emotionaalista omistautumisesta toisen tarpeille ja sitoutumisesta tämän toisen hoitamiseen, kasvuun ja parantamiseen.

Huolenpitoa

Päihdeongelmaisen puolison huolenpito muista perheenjäsenistä näyttäytyi keskustelijoiden keskuudessa yksimielisesti fyysisen, henkisen ja taloudellisen hyvinvoinnin turvaamisena. Juhilan (2006, 151) mukaan huolenpitosuhde lähtee siitä ajatuksesta, ettei ihminen ole aina aktiivisuuteen ja erityisesti riippumattomuuteen kykenevä vaan tarvitsee apua ja tukea. Aineistoni keskusteluissa päihdeongelmaisen puolison huolenpitoa suhteessa muihin perheenjäseniin pidettiin hyväksyttävänä ja oikeutettuna ja siten riippuvuutta pidettiin luonnollisena.

Aineistoni keskusteluissa näyttäytyi huolenpitoa päihdeongelmaista kohtaan, mutta tavasta kuinka puolison tulisi sitä tuottaa, kamppaili kaksi erilaista diskurssia. Ensimmäisessä huolenpidon diskurssissa pyrittiin pitämään huolta päihdeongelmaisesta, kun tämä hallinnan puutteen vuoksi uhkasi omaa hyvinvointiaan. Tätä diskurssia tuottivat usein juuri keskustelupalstalle tulleet päihdeongelmaisten puoliset.

Toinen huolenpidon diskurssi nojautui 'riippuvuus sairautena'-kehykseen, jolloin ensimmäisen huolenpidon diskurssi näyttäytyi ongelmalliselta. Ongelmaksi katsottiin, että päihdeongelmaisesta huolenpito aiheuttaisi sen, ettei päihdeongelmainen pystyisi tiedostamaan hallitsemattoman päihteidenkäytön aiheuttamia seurauksia ja siten hoitamaan itseään. Tässä diskurssissa huolenpidoksi määrittyi päihdeongelmaisen tukeminen riippumattomuuteen, jolloin huolenpito näyttäytyi ei-huolenpitoa. Toisen diskurssin näkökulman mukaan ensimmäinen diskurssi oli siis liiallista holhoamista. Keskustelupalstalla toinen diskurssi oli valtakurssi.

Ensimmäisessä diskurssissa huolenpitoa pidettiin hyväksyttävänä ja oikeutettuna ja riippuvuutta siten luonnollisena. Myös toisessa diskurssissa päihdeongelmaisesta välitetään. Koska huoli ja riippuvuus nähdään siinä kuitenkin ongelmallisina, tuotetaan huolenpitoa liittämisen- ja kontrollisuhteen kehyksessä. Juhilan (2006, 77) kuvaamassa liittämisen- ja kontrollisuhteessa riippuvuus nähdään ongelmallisena, jolloin auttamisen tavoitteena on tukeminen kohti riippumattomuutta.

Arviointia ja hallintaa

Aineistoni keskusteluissa puolisolalle asetettu tilanne vaatii päihdeongelmaisen toiminnan jatkuvaa arviointia. Puolison tulee jatkuvasti tarkkailla ja arvioida, minkä auttamiskurssien mukaisesti tulisi toimia. Hänen tuli arvioida, koska päihdeongelmainen asettaa vastuuttomalla toiminnan muut perheenjäsenet vaaraan. Tämän lisäksi hänen tuli arvioida, minkä auttamiskurssin mukaisesti tulisi toimia päihdeongelmaisen suhteen. Yleensä puolisoitten keskinäistä suhdetta määrittä riippumattomuus paitsi, jos päihdeongelmainen oli hengenvaarassa, jolloin suhdetta määrittä huolenpito.

Juhilan (2006, 61) mukaan elämänhallinnan käsite on keskeinen liittämisen- ja kontrollisuhteessa. Tässä kehyksessä ne, joiden elämänhallinnan katsotaan olevan puutteellinen määrittyvät poikkeavaksi. Aineistoni keskustelupalstan päihdeongelmaisen ongelmaksi muodostui hallitsematon päihteiden käyttö, jolla hän uhkasi omaa ja muiden hyvinvointia. Päihdeongelmaisen poikkeava toiminta oli uhka ja siten se tuli saada hallintaan.

Liittämisen ja kontrollisuhteessa poikkeavat pyritään liittämään yhteiskunnan valtakulttuuriin ja tarvittaessa kontrolloidaan niitä, joiden liittämistä on vaikeuksia (Juhila 2006, 49). Juhilan (2006, 80) mukaan poikkeavien saaminen järjestykseen voi tapahtua siten, että he omaksuvat valtakulttuurisen tavan toimia ja hylkäävät yhteiskuntajärjestyksen kannalta ei-funktionaalisen toiminnan (mt., 80). Liittämisyrittäminen näkyy aineistoni toimenpidediskursseissa päihdeongelmaisen aktiivisena vastuuttamisena.

Kun sitten päihdeongelman vuoksi päihdeongelmaisen puolison rooliksi määrittyi arviointi ja vastuuttaminen, ei sitä kuitenkaan nähty tavoiteltavana suhteena. Parisuhteen puolisoitten keskinäisen suhteen tulisi aineistoni keskustelujen mukaan olla tasa-arvoinen kumppanuussuhde. Juhilan määrittämä kumppanuussuhde pohjautuu tasavertaisuuteen ja vastavuoroisuuteen (Juhila 2006, 137-138) sekä erojen kunnioittamiseen (mt., 107-112). Omassa aineistossani sen sijaan erot nähtiin ongelmallisina ja siten aineistoni keskusteluissa voikin ajatella, että kumppanuussuhdetta tarkasteltiin liittämisen lävitse. Ensimmäinen pitäisi puolisoitten väliset erot poistaa, minkä jälkeen heidän katsotaan voivan toimia tasavertaisina.

Puolisoitten välisen erojen poistaminen liittyi päihdeongelmaisen puolisoille asetettuun vaatimukseen pitää huolta muista perheenjäsenistä. Tästä syystä aineistoni keskusteluissa parisuhteen puolisoille asetettiin yhtenevä toiminnan suunta, jotta todellinen parisuhde voisi olla. Jos sitten poikkeavan valtakulttuuriin liittäminen ei onnistu, kohdistuu häneen kontrollitoimenpiteitä (mt., 49). Tämä näkyi aineistoni toimenpidediskursseissa etäisyyden ottamisena päihdeongelmaiseen.

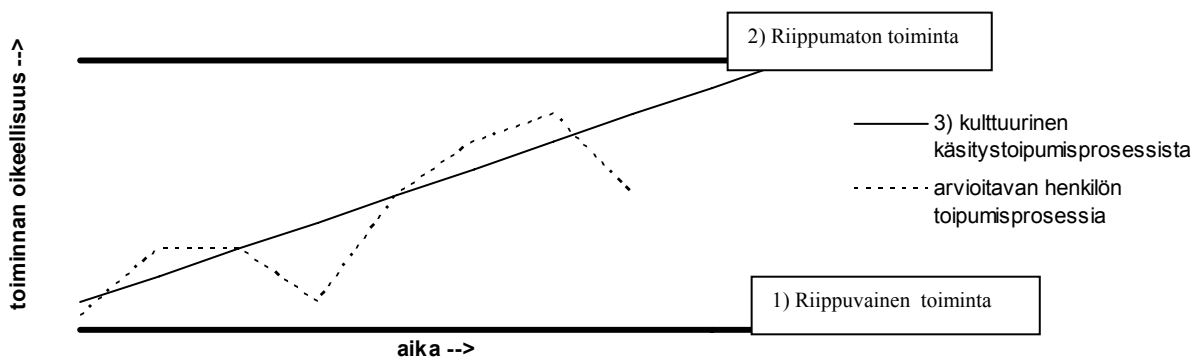
Aineistoni keskusteluissa oltiin sitä mieltä, ettei päihdeongelmaista kohtaan saa tuntea huolta ja syyllisyyttä. Tämä voidaan tulkita, että vallitsevana käsityksenä oli, että päihdeongelmaiseen tulee kohdistaa eristystoimenpiteitä. Etäisyydenotto liittyy Juhilan (2006, 78-79) mukaan rajojen vahvistamiseen, jossa valtavirrasta poikkeavat ihmiset eristetään pois valtakulttuurista, jos heitä ei ole onnistuttu liittämään, jotta he eivät uhkaisi valtakulttuurin hyvinvointia. Tätä kautta määrittyy normaaliin keskus ja poikkeavien marginaali, jotka tulevat erillään. (Juhila 2006, 78-79.)

5.2.4 Kulttuuriset mallitarinat riippuvuudesta odotuksia luomassa

Erilaisia tapoja hahmottaa ongelma ja sen ratkaisu voidaan kuvata kulttuurisen mallitarinan käsitteellä. Kulttuurisella mallitarinalla tarkoitetaan jaettuja tapoja ymmärtää, kuinka tulisi toimia erilaisissa tilanteissa (Raitakari 2004, 60). Vilma Hännisen (1999, 51-52) mukaan merkityksellisessä

asemassa kulttuuristen mallitarinoiden välittämisessä ovat erilaiset osakulttuurit ja viiteryhmät, joiden moraalijärjestykseen yksilö sosiaalistuu. Oman elämän tulkintaan opastavia tarinamalleja muodostuu usein samanlaisia kokemuksia omaavien ihmisten ryhmissä. Erilaiset vertaisryhmät tuottavatkin yhteistä mallitarinaa siitä, miten ongelma tulisi ymmärtää ja miten siitä selvittää. (Francis 1997, Steffen 1997, Thune 1977; ref. Hänninen 1999, 52.)

Aineistossani keskusteluissa jäsenyi kolme vahvaa kulttuurista mallitarinaa päihdeongelman puolison tilanteesta: 1) läheisriippuvuus, 2) läheisriippuvuudesta toipunut ihminen, joka vertautuu normaalin ihmisen vastuullisuuteen ja 3) läheisriippuvuudesta toipuminen. Scottin ja Lymanin (1968, 46) mukaan selonteolla selittää ongelmallista toimintaa ja siten rakennetaan siltaa toiminnan ja odotusten välille. Odotuksia, joita vastaan päihdeongelman puolison toimintaa arvioidaan, ajattelen analyysini perusteella olevan kolmenlaisia. 1) Ensimmäinen odotus on ei-toivottava ja siinä peilataan toimintaa kulttuuriseen mallitarinaan päihdeongelman puolison vastuuttomuudesta eli läheisriippuvuudesta ja 2) toinen odotus on toivottava ja siinä peilataan toimintaa kulttuuriseen mallitarinaan päihdeongelman puolison vastuullisesta toiminnasta eli läheisriippuvuudesta toipuneen toimintaan. Näitä kahta mallitarinaa yhdistää kulttuurinen käsitys läheisriippuvuudesta toipumisesta. Siten 3) kolmas odotus on kulttuurinen odotus toipumisprosessista. Näitä erilaisten päihdeongelman puolison odotusten ja arvioitavan toiminnan välisiä suhteita suhteessa päihdeongelmaiseen on kuvattu skemaattisesti kuvassa 2.

Kuva 2. Päihdeongelman puolison toiminnan ja erilaisten odotusten välinen suhde.

Se, millaisia mallitarinoita kulttuurissa elää, vaikuttaa tapaan jäsentää tilanteita ja siten ne luovat käsityksiä hyvästä ja pahasta. Mallitarinat pitävät yllä tietynlaista ymmärrystä tavoiteltavista elämänkuluista ja keskuksista sekä marginaalisista positioista ja mahdollisuuksista liikkua niihin ja niistä pois (Jokinen & Huttunen & Kulmala 2004, 16). Keskustaa määritellessämme rakennamme samalla kulttuurista mallitarinaa siitä, mitä pidämme yhteiskunnassa arvokkaana ja tavoiteltavana.

Se, mikä nähdään puolestaan ongelmallisena ja tuomittavana käyttäytymisenä, jää marginaaliin. (Mt., 17.) Voikin ajatella, että keskustelutyylit riippuvat siitä mihin mallitarinaan auttaja paikantaa autettavan kuuluvan ja kuinka hyvin hän on pystynyt täyttämään sen mallitarinan mukaiset hänelle asetetut odotukset.

5.2.5 Läheisriippuvuusmallitarinoiden puolesta ja vastaan

Läheisriippuvuus sisältyy 'riippuvuus sairautena' -kehukseen ja samalla se katsoo sairautta systemaattisesti koko perheen sairautena. Seuraavaksi tarkastelen läheisriippuvuus- ja perhesysteemistä näkökulmia kohtaan esitettyjä kritiikkejä peilaten niitä omaan aineistooni. Lisäksi otan tarkasteluun mukaan sukupuoliin liittyvän pohdinnan, koska katson sukupuolien vaikuttavan tapaan, jolla ongelmaa ja sen ratkaisua tarkastellaan. Nämä puolestaan vaikuttavat käsityksiin eri perheenjäsentien suotavista paikoista ja keskinäisistä suhteista. Aineistossani päihdeongelmainen näyttäytyi miehenä ja hänen kumppaninsa naisena. Holmilan (2001, 55-56) mukaan kaikissa tutkituissa yhteiskunnissa miehet käyttävät enemmän alkoholia kuin naiset ja heillä on myös naisia enemmän alkoholiin liittyviä ongelmia. Perinteisesti naisten suurin alkoholiongelma onkin miehen juominen. (Mt., 55-56.)

Perhesysteemistä mallia on kritisoitu siitä, että sen keskittyessä perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen yksilölliset kokemukset jäävät vähälle huomiolle (Vetere 1998, 114). Aineistoni keskusteluissa puolison yksilölliset kokemukset sidottiin päihdeongelmaisen toimintaan. Kuitenkaan puolisoitten kokemuksia ei tarkasteltu yhtenevinä, vaan pikemminkin siitä näkökulmasta, kuinka päihdeongelmainen toiminnallaan tuottaa puolisolleen erilaisia kokemuksia ja tunteita. Esimerkiksi päihdeongelmaisen päihteidenkäyttö tuotti puolisolle huolta, pelkoa ja/tai vihaa.

Perhesysteemistä mallia on kritisoitu myös siitä että, kun systeemiä tarkastellaan kokonaisuutena, jakautuisi vastuu sen toimivuudesta kaikille sen osatekijöille. Tällöin systeemissä katsottaisiin, että vastuu jonkun perheenjäsenen toiminnasta jakautuisi koko systeemille. Siten syyllisyys jonkun perheenjäsenen ongelmallisesta toiminnasta, kuten liiallisesta päihteidenkäytöstä tai väkivaltaisuudesta, kohdistuisi koko perheeseen. (Vetere 1998, 114.)

Aineistoni keskusteluissa vastuun ja siten mahdollisen syyllisyyden jakaantuminen puolisoitten välillä nähtiin suhteessa muihin perheenjäseniin yhteneviksi. Sen sijaan parisuhteen keskinäisistä vastuista esiintyi palstalla kahta erilaista diskurssia. Valtadiskurssissa korostettiin yksilön vapautta ja

samalla riippumattomuutta, jolloin parisuhteen puolisoiden ei katsottu olevan vastuussa toisistaan. Vähemmistönä olevassa diskurssissa korostettiin yhteisöllisyyttä ja siten huolenpitoa, jolloin puolisoiden katsottiin olevan vastuussa toisistaan.

Krestan ja Bepko (1991) nostavat päihdeongelman tarkastelun laajemmalle yhteiskunnalliselle tasolle. Heidän mielestään päihdeongelmaa on tarkastelu liian yksilökeskeisesti (mt., 64). Ongelmaksi he nimeävät sen, että kulttuurisen normin mukaan parisuhteessa naisen roolina on toimia ylivastuullisesti ja miehen alivastuullisesti (mt., 58). Kuten aikaisemmin esitin, myös omassa aineistossani jäsennettiin päihdeongelmaisen ja hänen puolisonsa toimintaa ali- ja ylivastuullisuuksina. Vaikka Cutlundin (1998, 93) mukaan myös läheisriippuvuusnäkökulmassa päihdeongelmaisen toimintaa pidetään alivastuullisena ja puolison toimintaa ylivastuullisena, kritisoivat Krestan ja Bepko (1991, 64) läheisriippuvuusnäkökulmaa siitä, että siinä käytetty sairauskäsitteistö vie katseen pois todellisesta ongelmasta. Todelliseksi ongelmaksi Krestan ja Bepko (1991, 50) nimeävät naisten ja miesten kulttuurisesti epätasaisesti jakautuneet vastuut.

Krestanin ja Bepkon (1991, 52) mukaan päihdeongelmaisen läheiset on haluttu nimetä päihdeongelmaisen tavoin sairaiksi, koska muutoin puolisoiden välinen valta-asetelma uhkaisi valtakulttuurissa vallitsevaa käsitystä puolisoiden välisestä valta-asetelmasta. Kun päihdeongelmainen on tyyppillisesti mies, antaisi se heidän mukaan muutoin ymmärtää, että vaimo olisi jollain tavalla vahvempi, parempi tai terveempi kuin puolisonsa. Nimeämällä molemmat puoliset sairaaksi, saataisiin palautettua perheeseen kulttuurissa vallitsevan valta-asetelma. Lisäksi he kritisoivat, että nimeämällä läheiset sairaiksi jaetaan päihdeongelmaisen toiminnan seurauksista vastuuta myös heille. (Mt., 52.) Myös Holmila (1993,440) ja Maritta Itäpuisto (2005, 47) ovat tarkastelleet päihdeongelman sairausnäkökulmaa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta esittäen siitä samansuuntaisia pohdintoja perheenjäsenien vastuunjaon näkökulmasta.

Toisaalta voisi ajatella, että jos lähtökohtana on jo alun perin ollut puolisoiden yhteinen vastuu muista perheenjäsenistä, puolison nimeäminen myös sairaaksi helpottaa hänen tilannettaan. Sairauden myötä kun päihdeongelmaisen vastuuttomuus määrittyy taudin oireeksi ja sairauden tuottaman toiminnan ongelmallisuutta tarkastellaan siten helpommin lääketieteellisessä kehyksessä kuin moraalisisessa kehyksessä (Conrad & Schneider 1992, 32). Kun moraalista ulottuvuutta häivytetään päihdeongelmaisen suhteen, tulee terveen puolison osalle kantaa vastuu aikaisemmin yhteisesti nimetyistä vastuista ja kenties myös sairaasta. Kun hän ei pysty tätä vastuuta kantamaan, kohdistuu häneen moraalista tuomitsevuutta. Siten voisi ajatella, että nimeämällä puoliso myös sairaaksi, voidaan häneenkin kohdistuvaa moraalista arviointia vähentää.

Riippuvuuden sairauskehystä onkin toisaalta kritisoitu siitä, että se vapauttaisi riippuvaisen vastuusta (Copello & Maslin & Velleman 1998, 206). Aineistoni keskusteluissa vastuu sidottiin ongelman tiedostamiseen. Kun ongelman on tiedostanut, katsottiin sen tuottavan vastuun hoitaa omaa riippuvuuttaan. Myös Cutlundin (1998, 98) mukaan läheisriippuvuusnäkökulmassa toipumisen ajatellaan voivan alkaa, kun sairas ottaa vastuun itsestään.

Krestanin ja Bepkon (1991, 58) mukaan läheisriippuvuus-näkökulman mukainen mallitarina riippuvuudesta patologisoi normaaliin yksityisiin suhteisiin liittyvän huolenpidon ja riippuvuuden. Heidän mukaansa erityisesti huolenpito, joka on kulttuurisesti naisille hyväksytty tapa toimia, katsotaan päihdeperheissä naisten henkilökohtaisiksi ongelmiksi ja naiset jollain tavalla poikkeaviksi (mt., 58-59). Riitta Jallinoja (2000, 210-218) katsoo, että riippuvuuden patologisointi ulottuu nykyisin kaikkiin parisuhteisiin. Hänen mukaansa yksilöllisyyden ihannoiti ja erillisyyden arvostaminen kuuluu ajan henkeen. (Mt., 210-218.)

Riippuvuuden patologisoinnin vaarana on, että pyritään täydelliseen riippumattomuuteen, kun vahvistetaan itseään ja tehdään eroa toiseen. Silloin saattaa unohtua kokonaan parisuhteen perustana oleva välittäminen ja huolenpito. (Krestan ja Bepko 1991, 53-62.) Krestan ja Bepko (1991, 62) tuovat esille, että vastuiden tasapainotuksen kanssa on hyvä pitää mielessä myös puolisoiden keskinäinen vastuu. Tällä he tarkoittavat, että kun haetaan itsestä sopivaa vastuuta, otetaan samalla vastuuta myös toisesta ja pidetään yllä puolisoiden keskinäistä emotionaalista suhdetta. Lisäksi he mainitsevat yhteisen vastuun käsitteen avaamatta sitä lähemmin. (Krestan & Bepko 1991, 65.)

Tämän yhteisen vastuun muista perheenjäsenistä katson olevan oleellinen oman aineistoni keskusteluissa. Yhteisen vastuun käsitteen kautta tulee mielestäni ymmärrettäväksi se, mistä kumpuaa käsitys, ettei parisuhde voi toimia, jollei päihdeongelmainen muuta toimintaansa. Siten aineistossani pyrittiin poistamaan ensin puolisoiden väliset erot, jonka jälkeen vasta katsottiin pystyttävän tavoittelemaan tasa-arvoista kumppanuutta. Jos taas puolestaan päihdeongelmainen ei muuta toimintaansa, tulee yhteisen vastuun kautta ymmärrettäväksi miksi puolison tulee ottaa etäisyyttä päihdeongelmaiseen, jotta pystyisi turvaamaan muiden perheen jäsenien hyvinvoinnin.

5.3 Vertaiset tunteiden tulkkeina ja rajaajina

Edellisessä alaluvussa pohdin, millaisena aineistoni keskusteluissa päihdeongelma näyttäytyi perheessä. Tässä alaluvussa pohdin, miten näitä käsityksiä keskusteluissa tuotettiin. Ensin tarkastelen, kuinka keskusteluissa jäsenettiin tunteiden merkitystä ongelmassa ja sen ratkaisussa. Lisäksi tarkastelen keskustelujen vuorovaikutusta. Tämän jälkeen pohdin millaisia vaikutuksia niillä on tuen antamiseen ja saamiseen. Lopuksi pohdin kulttuurisella tason päihdeongelman ja sen määrittelyn merkitystä perheelle ja vertaistukiryhmälle.

5.3.1 Huolen ja syyllisyyden ilmaisut arvioinnin välineinä

Aineistoni keskustelupalstalla tuotettiin paljon huolen ja syyllisyyden kuvauksia. Tunteiden ilmaisu ja niihin vastaaminen vaihtelevat riippuen kontekstista. Johanna Ruusuvuori (2007, 132) huomasi tutkimuksessaan tunteiden vuorovaikutuksesta lääkärin ja homeopaatin vastaanotolla, että asiakkaan ilmaisema huoli saatettiin kokonaan ohittaa. Asiantuntija saattoi siis jättää huomioimatta asiakkaan tunneilmaisun ja jatkaa ongelma-keskeisesti varsinaisen tehtävän hoitamista (mt., 132).

Omassa tutkimuksessani nousi esille, että huoli-ilmauksiin vastattiin lähes poikkeuksetta. Tunteiden ilmaisut, erityisesti huoli ja syyllisyys, olivat ikään kuin keskustelua eteenpäin vieviä. Tunnekuvaukset olivat avain ongelman hahmottamisessa ja sen ratkaisemisessa. Keskusteluissa vastaajat käyttivät autettavan tuottamia huolen ja syyllisyyden kuvauksia arvioidessaan hänen toimintansa oikeellisuutta. Tunnekuvausten avulla paikannettiin tilannetta ja arvioitiin oliko tunne toivotunlainen. Siten auttajat käyttivät autettavan tunteiden kuvauksia arvioinnin välineinä.

Kun puoliso tuotti huolen tai syyllisyyden kuvauksia muiden perheenjäsenten hyvinvoinnista, korostettiin vastauksissa hänen ensisijaista ja ehdotonta vastuuta muiden perheenjäsenten hyvinvoinnista. Päihdeongelmaisen puolison huoli ja syyllisyys suhteessa muihin perheenjäseniin katsottiin oikeutetuiksi. Tästä syystä huolen ja syyllisyyden tunteita neuvottiin käyttämään tilanteen arvioinnissa suhteessa muihin perheenjäseniin.

Kun tarkasteltiin puolison toimintaa suhteessa päihdeongelmaiseen, huolen ja syyllisyyden tunteiden merkityksellistettiin johtuvan puolison läheisriippuvuudesta ja päihdeongelmaisen sairauden aiheuttamasta tavasta syyllistää puolisoaan. Keskusteluissa tuotettiin käsitystä, että puoliso ei ole vastuussa päihdeongelmaisesta eikä halutessaankaan pysty auttamaan häntä. Tästä syystä huolta ja syyllisyyttä päihdeongelmaisesta pidettiin turhina ja ei-toivottavina. Siten läheisriippuvuudesta toi-

puminen merkityksellistyi näiden tunteiden hallintana. Myös Orfordin (1998, 142-148) katsoo ongelmaksi, että päihdeongelmaisen puoliso valitsee helposti sietämisen selviytymiskeinokseen, koska hän tuntee rakkautta, lojaalisuutta ja vastuuntuntoa päihdeongelmaista kohtaan. Tästä syystä Orford (1998, 142-148) katsoo, että syyllisyyttä pitäisi vältellä ja perheenjäsenten välistä riippumattomuutta vahvistaa.

Keskusteluissa päihdeongelmaisen puolison toiminnasta suhteessa itseensä korostui itsesyytös kyvyttömyydestä toipua läheisriippuvuudesta. Keskusteluissa käsitteellistettiin itsesyytöksen johtuvan läheisriippuvaisen tavasta asettaa itselleen muita suurempia vaatimuksia ja tavoitteita. Tällöin toipumisen katsottiin merkitsevän sitä, että on itselleen armollisempi eikä vaadi liian nopeata toipumista. Tästä syystä pyrkimys vähentää itsesyytöksiä arvioitiin toipumisen kannalta oikeaksi toiminnaksi. Tässä näkyi myös, kuinka selviytymisnäkökulman mukainen päihdeidenkäytön sietäminen oli aineistossani määritelty ongelmalliseksi, jolloin siihen liittyvää itsensä syyttämistä ja päihdeongelmaisen puolustamista pidettiin ongelmallisena (Orford 1998, 139).

Keskusteluissa vastattiin paljon autettavan huolen ja syyllisyyden kuvauksiin neuvonantopuheella. Voidaankin ajatella, että autettavan huolen ja syyllisyyden tunteita pyrittiin tiedon avulla ohjaamaan vastuullisen toiminnan mukaisiksi. Kuvauksiin tunteista vastattiin tiedolla siitä, kuinka näihin tunteisiin tulisi suhtautua.

Merkille pantavaa oli, että aineistoni keskusteluissa selonteon tavat kiersivät kehää toistuen yhä uudelleen. Esimerkiksi selonteoissa suhteessa päihdeongelmaiseen autettava toistuvasti esitti pyrkimyksenä hallita huolensa päihdeongelmaisen ryyppyreissusta, johon toistuvasti vastattiin neuvonannoilla ja oikeuttamisella. Lisäksi selonteoissa suhteessa itseensä autettava tuotti toistuvasti itsesyytöskuvauksia, joihin vastattiin neuvonannoin. Selonteoissa suhteessa muihin perheenjäseniin puolestaan autettavaa syytettiin kolme kertaa vastuuttomuudesta vaihtaen aina hieman tilanteen arvioinnin näkökulmaa. Tämän selonteon tapojen kehän näkisin johtuvan sekä siitä, että toipuminen koettiin pitkäkestoiseksi kamppailuksi tunteiden kanssa (ketjunomistajan huoli- ja itsesyytöspuheen toistuvuus) että siitä, kuinka vastaajat vertaistukena pyrkivät vahvistamaan toiston kautta toimimista oikeaan suuntaan.

Mielenkiintoista oli, että selonteoissa suhteessa muihin perheenjäseniin tukijat tuottivat myös syytöspuhetta autettavaa kohtaan. Sen voi tulkita ongelman ja siitä selviytymisen yksilöllistämisenä. Samalla sen voi ajatella toimivan muutostyön välineenä, jolla ohjataan toimimaan oikeaan suuntaan. Syyttäminen auttamistyössä koetaan yleisesti kyseenalaisena keinona muutokseen. Mutta onko

se kenties vertaisuudessa toimivaa, koska auttajat ja autettava ovat ikään kuin samassa tilanteessa, jolloin syytöksen voisi ajatella kohdistuvan samalla myös itseen?

Ajattelen, että aineistoni keskusteluissa läheisriippuvuudesta toipuminen jäsenyi oppimisprosessina. Toipumisessa ja sen tukemisessa voidaan nähdä kietoutuneen yhteen selviytymisnäkökulman eri ulottuvuudet: ongelmalähtöinen, emotionaalinen ja kognitiivinen. Kognitiivisen selviytymisen avaimeksi määriteltiin ongelman ja sen ratkaisun tiedostaminen. Ongelmaksi katsottiin päihdeongelmaisen ja hänen puolisonsa vastuuttomuuden kierre. Ongelman ratkaisuksi nähtiin päihdeongelmaisen puolison paikan uudelleen määrittäminen suhteessa muihin. Konkreettiset paikan muutokset ovat ongelmalähtöistä selviytymistä, jossa stressaavaa tilannetta pyritään muuttamaan suoraan muuttamalla joko omaa käyttäytymistä tai ympäristöön liittyviä tekijöitä (Holmila 2003b, 98). Paikan muutos katsottiin pystyttävän toteuttamaan käytännössä emotionaalisen selviytymisen avulla. Huoli ja syyllisyys päihdeongelmaista ja syyllisyys itseään kohtaan piti pystyä vaimentamaan.

5.3.2 Auttamissuhteet vertaistuessa

Keskusteluissa, joissa päihdeongelmaisen toiminnan koettiin vaarantavan muiden perheenjäsenten hyvinvoinnin, vertaistuki tuotettiin liittämisen- ja kontrollisuhteessa. Selonteot olivat ohjeistavia ja jopa syyttäviä, jos autettava ei tuottanut kuvausta omasta vastuustaan. Jos muiden perheenjäsenten hyvinvoinnin ei katsottu olevan uhattuna, keskusteluissa neuvoteltiin päihdeongelmaisen oman ja päihdeongelmaisen hyvinvoinnin turvaamisesta, mutta päätös siitä jätettiin ketjunomistajalle itselle. Tämä neuvottelu ja mahdollisuudet erilaisille valinnoille kunnioittavat ihmisten välisiä eroja, ja siten sitä luonnehtii hyvin kumppanuussuhde (ks. Juhila 2006, 113).

Koska päihdeongelmaisen puolison ensisijaiseksi rooliksi nähtiin keskusteluissa vastuu muiden perheenjäsenten hyvinvoinnista, määrittä sen tuottama auttamissuhde kuitenkin vahvasti aineistoni vertaistukea. Tästä syystä katson liittämisen- ja kontrollisuhteen olevan vahvana kehyksenä aineistoni vertaistukea keskusteluissa. Ajattelen alla olevan Juhilan (2006, 90) tekstin liittämisen- ja kontrollisuhteessa toimivasta auttamisesta kuvaavan hyvin myös oman aineistoni keskusteluita. Se kuvaa, kuinka vertaiset vastuuttivat neuvonannoin päihdeongelmaisen puolisoa toimimaan. Samalla se kuvaa, millaiseksi päihdeongelmaisen puolison suhde määrittyi suhteessa päihdeongelmaiseen.

”...pyrkivät kasvattamaan asiakkaitaan, varustamaan heitä sellaisilla tiedoilla ja taidoilla, että he kykenisivät itse toteuttamaan heille kansalaisina asetetut vaatimukset. Suhteessa syrjäytymiseen tämä tarkoittaa ihmisten sosiaalistamista, heidän elämäntapansa ja ominaisuuksiensa hienovaraisista arviointia valtakulttuurisesta suunnasta ja neuvomista tavalla, jonka tarkoituksena

on saada heidät aktiivisiksi omassa yhteiskuntaan liittymisprosessissaan. Tavoitteena on itse itseään sääntelevät ja ohjailevat kansalaiset...” (Juhila 2006, 90).

Liittämisen- ja kontrollisuhteessa korostuu moderni asiantuntijuus, jossa auttaja asettuu tietäjäksi ja ongelman ratkaisijaksi ja autettava kohteeksi. Asiantuntijuus on hierarkkista, vertikaalista. Kumppanuussuhteessa puolestaan on vahvana postmoderni asiantuntijuus, jossa ongelmanratkaisu perustuu autettavan ja auttajan molempien tietämisen kunnioittamiseen ja siten heidän keskinäiseen neuvotteluunsa. Asiantuntijuus on ikään kuin tasa-arvoista, horisontaalista. (Peltomäki & Harjumäki & Husman, 2002, 86-91.) Mielenkiintoista onkin, että aineistoni keskusteluissa moderni asiantuntija-kehys näyttöytyi vahvemmassa roolissa kuin postmoderni asiantuntijuus, vaikka erityisesti vertaistuen yleisesti ajatellaan pohjatuvan postmoderniin asiantuntijuuteen, kumppanuuteen.

5.3.3 Vertaistukipalstan imua vai ulostyöntöä?

Liittämisen- ja kontrollisuhteessa tapahtuvaa auttamista voi lähteä tarkastelemaan Juhilan (2006, 81) tavoin apua ansaitsemattomien ja ansaitsevien jaon avulla. Ansaitsevat yrittävät parhaansa päästäkseen eroon poikkeavuudestaan, joka sotii valtakulttuurin arvoja vastaan. Ansaitsemattomat puolestaan valitsevat erilaiset arvot ja elämäntavan, eivätkä edes pyri liikkumaan kohti valtakulttuurin keskusta. Rajojen vahvistaminen ansaitsevien ja ansaitsemattomien välillä ja siten ansaitsemattomien poissulkeminen voidaan nähdä moraalien ohjaamana toimintana. (Mt., 81.)

Aineistoni keskusteluissa autettavat tuottivat paljon itsesyytös- ja itsensä neuvomispuhetta keskustellessaan läheisriippuvuudesta toipumisesta. Autettavan voi näin ajatella rakentavan oman toiminnan ja toivottavan toiminnan välistä siltaa. Puheen voi tulkita itsensä motivoinniksi. Läheisriippuvuudesta toipuminen on vaikeata. Toisaalta sen voi tulkita puheeksi muille, ei niinkään kannustuksena itselleen. Tällöin puhe toimisi osoituksena muille keskustelijoille, että autettava pyrkii kohti toivottavaa toimintaa. Jos puheen ajatellaan kohdistuvan itselle, sen voi lukea nöyryydeksi vaikeasta sairaudesta toipumisen edessä ja itsensä motivointia sairauden kanssa kamppailuun. Jos puheen taas ajatellaan kohdistetun muille, sen voi lukea nöyryytenä muita keskustelijoita ja heidän arvojaan kohtaan ja heidän motivointinaan jatkaa autettavan tukemista sairaudesta toipumisessa. Tällöin itsesyytös- ja itsensä neuvomispuheella siis ikään kuin lunastetaan lippua ansaitsevien puolelle.

Määrittäykö aineistoni keskusteluissa sellainen ihminen sitten ansaitsemattomiin, jos toimii vastoin valtakulttuurien mukaista toimintaa, eikä myöskään puheella pyri osoittamaan pyrkivänsä kohti keskustaa? Kuten aikaisemmin pohdin, tuotettiin keskusteluissa syytöspuhetta päihdeongelmaisen

puolison toiminnasta suhteessa muihin perheenjäseniin. Olisikin mielenkiintoista analysoida, kuinka keskustelut etenisivät, jollei autettava tässäkin vaiheessa tuottaisi keskustelupalstan mukaisia käsityksiä vastuullisesta toiminnasta. Aineistoni laajuus ei kuitenkaan ollut riittävän laaja, jotta olisi pystynyt saamaan vastausta tähän kysymykseen.

Toisaalta jakoa ansaitsemattomien ja ansaitsevien välillä voidaan tarkastella Liisa Hokkasen, Petri Kinnusen, Risto Kauppinen ja Outi Parhankankaan (2001, 16-18; ref. Hokkanen 2003, 259) määrittelemillä kapean ja lavean tuen kierteen käsitteillä. Hokkasen (2003, 259) mukaan molemmissa on tuen antaminen ja saaminen toiminnan keskiössä. Kapean tuen kierteessä toimintaa kuvastaa se, että ryhmässä tuotetaan sosiaalisesti homogeenisuutta. Hyväksytyjen puheenaiheiden määrä on rajattu, minkä vuoksi osa ihmisistä karsiutuu erilaisten ajatustensa vuoksi pois, koska ei saa vastakaikua ajatuksilleen. Karsiutumisen kautta ryhmä homogeenisoituu ja kokemus vertaisuudesta ja saadusta tuesta on ryhmässä suurta. Ryhmässä korostuu samuus ja toisin näkemisen mahdollisuus pienenee. (Mt., 259-260.) Kapeassa tuen kierteessä siis vain osa potentiaalisista ihmisistä kokee saavansa tukea ryhmästä muiden ajautuessa marginaaliin.

Lavean tuen kierteessä hyväksytyjen puheenaiheiden määrä on runsaampi. Lavean tuen kierteellä toimiminen vaatii yleensä tietoista työskentelyä. Jotta kyetään ylittämään vain oman kokemuksen kautta syntynyt vertaisuus, tarvitaan tietoa muusta ja halua auttaa toista hänen erityisessä elämäntilanteessaan. Siten lavean tuen kierteessä olevissa ryhmässä korostuu erilaisuus, jolloin toisin näkeminen mahdollistuu, mutta samanlaisten kokemusten jakaminen ei ole niin suurta kuin kapean tuen kierteen ryhmässä. (Mt., 260.) Tällöin voi ajatella myös, että kapean tuen kierteessä olevissa ryhmissä sallittujen tunteiden ilmaisu ja tavat, joilla tunteita merkityksellistetään olisivat rajoitetumpia kuin lavean tuen kierteessä olevissa ryhmissä.

Lähtökohtaisesti ajattelin, että moniääninen kulttuuri on vertaistuen kannalta parempi kuin yhden hegemonisen diskurssin valtaama kulttuuri. Moniäänisyys tuottaisi mahdollisuuden etsiä eri diskurssien soveltuvuutta omaan tilanteeseen. Lisäksi diskurssien välinen vuorovaikutus tuottaisi avoimuutta ja mahdollisesti kriittisyyttä eri diskurssien lähtöoletuksille. Toisaalta, kun moniäänisyys luo vapautta valita ja mahdollisesti kriittisyyttä, saattaa se joskus muuttua ”kaikki käy” – ajatukseksi. Runsas vaihtoehtojen määrä voi kääntyä itseään vastaan eri diskurssien yhdistämisen ja valinnan vaikeuden kautta. Ei ole selvää pohjaa, josta ponnistaa. Yhden vahvan diskurssin kulttuurin vahvuutena onkin, että jos hyväksyy diskurssin ajatuksen, voi tämä yksinäisyys tuottaa hurmoksellisuutta ja sitä kautta vahvaa uskoa. Tämä saattaa voimaannuttaa selkeään yhteen suuntaan etenevään toimintaan.

5.3.4 Hyväksyttävän ja tuomittavan rajaaminen

Juhilan (2006, 64) mukaan hahmotus valtavirtakeskuksesta ja sen reunoista perustuu ajatukseen yhtenäiskulttuurin tavoiteltavuudesta. Tuula Helne (2002, 3-4) kääntääkin marginaali- ja syrjäytymiskeskusteluissa katseen kohti yhtenäiskulttuurin keskustaa pohtien, mitä syrjäytymispuhe kertoo keskuksesta. Pahimmillaan syrjäytymis- ja liittymispuhe perustuu kulttuurin huonoon erilaisuuden sietokykyyn. Normaalista keskusta ja ominaisuuksia ei juuri eritellä tai kuvata, vaikka sieltä käsin asetetaan normaalin määreet. (Juhila 2006, 64.)

Ongelmasta keskusteleminen onkin mielenkiintoista kahdella tavalla. Ensinnäkin, kun ongelmasta keskustellaan, saatetaan siitä puhua määrittelemättä tarkemmin, minkä asian näkee ongelmaksi. Tällöin keskustelijoilla saattaa olla eriävät käsitykset siitä mistä puhutaan ja silti puhutaan 'sujuvasti' ongelman ratkaisuvaihtoehdoista. Toiseksi on myös mielenkiintoista, milloin jokin asia muuttuu ongelmalliseksi. Nämä vaikuttavat käsityksiin vapaudesta, vastuusta sekä huolenpidosta.

Tässä tutkimuksessa olen analysoinut vastuullisuus-käsitteen avulla kuinka päihdeongelma paikantuu perheessä. Kun asiat saavansa merkityksensä erontekojen kautta (Jokinen 1999, 39), on vastuun määrittely siten erojen tekemistä. Erojen tekemisellä siis samalla aina määritellään keskustaa ja marginaalia. Siten keskuksen ja marginaalin ja niiden välisen rajan syntyminen on aina väistämätöntä. Kuitenkaan rajanveto ei ole ongelmaton. Mielenkiintoiseksi nouseekin, mihin raja vedetään ja ketkä sitä saavat määrittää. Lisäksi rajassa on mielenkiintoista kuinka joustava se on, eli kuinka tiukasti määritelty se on ja kuinka helposti rajan pystyy ylittämään eri suuntiin. Tärkeintä rajan vetämisessä sen juostavuuden lisäksi on kuitenkin mielestäni se, millaisia luokkia niiden avulla halutaan tuottaa ja kuinka rajan eri puolilla oleviin suhtaudutaan.

Millaiselta sitten omassa aineistossani näyttäytyi raja normaalin ja ongelmallisen päihteidenkäytön välillä liittämisen- ja kontrollisuhteessa? Koska omassa aineistossani en hakenut tarkkaa rajaa milloin päihteidenkäytön perheessä katsotaan kulttuurisesti määriteltävän ongelmaksi, arvioin millaisia vaikutuksia on sillä, jos normaalin määritelmä on suppea tai laaja.

Aineistoni keskusteluissa vahvin tekijä, jolla määriteltiin päihteidenkäytön ongelmallisuutta, oli sen tuottama uhka muiden perheenjäsenten hyvinvoinnille. Rajanvedolla normaalin ja ongelmallisen päihteidenkäytön välillä pyrittiin siis suojelemaan muiden hyvinvointia. Rajat toimivat turvallisuutta tuottavina muille perheenjäsenille. Rajan voi samalla ajatella toimivan myös päihteidenkäyttäjän näkökulmasta turvallisuutta tuottavana. Päihteidenkäyttäjä saattaa oman hyvinvointinsakin vuoksi

toivoa kontrollia päihteidenkäyttöön, jolloin rajan asettamisen voisi ajatella jossain määrin hillitsevän sen ylittämistä.

Holmilan (2001, 59) mukaan näyttäisi siltä, että miehet usein hyväksyvät naisen häneen kohdistaman juomisen kontrolloimisen ehkä vastaan mukisten mutta kiitollisina. Toisaalta on hyvä pitää mielessä, että vetoamalla muiden perheenjäsenien hyvinvointiin voi sitä käyttää hyvänä keppihevosena, jolla voi ratsastaa pyrkiessään muuttamaan poikkeavaksi luokiteltua ihmistä omien arvojensa mukaiseksi.

Aineistoni keskusteluissa siis runsaan päihteidenkäytön katsottiin asettavan muiden perheenjäsenien hyvinvoinnin alttiiksi. Mitä sitten seuraa siitä, jos normaalin päihteidenkäytön rajoja kavennetaan? Päihteidenkäytön seuraukset vähennevät, mutta samalla myös valinnan vapaus. Tämä aiheuttaa sen, että vanhemman vapautta käyttää päihteitä rajoitetaan enenevässä määrin joko kulttuurin asettamilla konkreettisilla rajoituksilla tai asenteilla. Vanhempi, joka käyttää kulttuurisen normaalin rajaa enemmän päihteitä, joutuu kohtaamaan muiden ja mahdollisesti myös itsensä paheksunnan ja ja siihen liittyvän syyllisyyden.

Myös muille perheenjäsenille liian tiukka raja saattaa tuottaa ongelmia. Vaikka päihteitä käyttävän vanhemman toiminta ei heille muutoin tuottaisi ongelmia, tuottaa se niitä kulttuurisen normalisuus ja poikkeavuus käsityksen kautta. Kun päihteidenkäyttö on luokiteltu poikkeavaksi, saattaa se tuottaa negatiivisia tunteita, kuten mahdollisesti ahdistusta, häpeää ja syyllisyyttä. Äärimmillen ajatusta vietynä lapsen edun nimissä rajoittaminen saattaisikin paradoksaalisesti työntää osaa lapsia marginaaliin. Myös Itäpuisto (2005, 90-96) pohtii väitöskirjassaan, kuinka ympäristö saattaa helpommin leimata ja tuomita kuin tukea lapsia, jonka vanhempi on päihdeongelmainen.

Jos raja määrittyy normaalien ja poikkeavien erotteluksi, pakottaa se myös lapsen valitsemaan ainakin henkisesti puolensa. Hänen tulee päättää kuinka suhtautua vanhempaan joka käyttää liikaa päihteitä. Sama tilanne koskee päihteidenkäyttäjän puolisoa. Oikeastaan liittämisen- ja kontrollisuhteessa häntä vielä voimakkaammin, koska kuten aineistoni keskusteluissa puolisolalle asetettiin arvioijan, vastuuttajan ja kontrolloijan rooli suhteessa päihdeongelmaiseen ja huolenpitäjän rooli suhteessa muihin perheenjäseniin. Tästä syystä voi ajatella, että jos puoliso ei saa hallintaan päihdeongelmaisen tuottamaa uhkaa muiden perheenjäsenien hyvinvoinnille, uhkaa se vetää myös hänet pois valtavirran keskuksesta.

Siten voikin ajatella, että päihdeongelmaisen puolison tulee valita puolensa. Jos hän haluaa olla parisuhteessa ongelmallisesti päihteitä käyttävän puolisonsa kanssa, asettaa hän muiden perheenjäsentien hyvinvoinnin alttiiksi ja tästä syystä hän määrittyy poikkeavaksi ja sitä kautta marginaaliin. Jos hän haluaa toimia vastuullisesti muita perheenjäseniä kohtaan ja siten kuulua valtakulttuuriin, tulee hänen tehdä selkeä ero päihteitä käyttävään puolisoonsa. Kun päihdeongelmaisen puoliso vaikuttaa toiminnallaan siihen, sijoittuuko päihdeongelmainen marginaaliin vai keskukseen, vaikuttaa hän samalla siihen, kuuluuko hän itse ja itse asiassa koko perhe marginaaliin vai keskukseen.

5.3.5 Vertaistukiryhmän paikan lunastus

Jäin miettimään, miksi osa pohdinnastani saattaa antaa aineistoni keskustelupalstan keskusteluista ankaraa ja ehkä kovaakin kuvaa, vaikka alun perin aineistoni yhtenä valintakriteerinäni oli ollut empaattisuus. Valitessani aineistoa kokemus empaattisuudesta perustui keskusteluihin lyhyen tutustumisen kautta syntyneeseen kokemukseen. En tarkemmin pohtinut, mitä tarkoittaa empaattisuus ja kuinka se ilmenee.

Ajattelen, että analyttisenä käsitteenäni käyttämä vastuullisuus saattaa nostaa esille vahvemmin pohtimiani piirteitä esiin. Vaikka analyysini osoitti, että vastuullisuus-käsite jäseni hyvin päihdeongelmaa ja sen merkitystä puolisolle keskustelupalstan keskusteluissa, voi silti ajatella, että käsitteen valinta korosti keskustelujen vastuuttavaa luonnetta. Olisikin mielenkiintoista tietää, että jos olisin tarkastellut aineistoa toisen käsitteen avulla, kuinka erilaiselta aineisto olisi silloin näyttänyt. Olisivat esimerkiksi muut tunneilmaisut kuin huoli ja syyllisyys nousseet enemmän esille?

Lisäksi olen miettinyt, että aineistoni kattoi vain lyhyen aikavälin ja hyvin rajatun määrän keskusteluja. Näissä keskusteluissa korostui keskustelu muista perheenjäsenistä. Oliko tämä tyypillistä aineistoni keskusteluille laajemminkin? Olisiko laajempi aineisto tuottanut moniulotteisempaa kuvaa analysoimani ryhmän auttamissuhteista? Näkyisikö esimerkiksi enemmän huolenpito- tai kumppanuussuhteen mukaisia kehyksiä? Vertaistuen tutkimuksessa olisikin mielenkiintoista tarkastella, millaisilta auttamissuhteet ja samalla tunneilmaisut näyttäytyisivät ryhmissä, joissa vastuu ja vastuuttomuus muista riippuvaiseksi määritellyistä, kuten lapsista, ei olisi niin vahvasti keskusteluja määrittävä tekijä.

Ajattelenkin, että tutkimuksessani muodostunut kuva vertaistukipalstasta ilmentää hyvin kapean tuen kierteen ryhmän toimintaan. Keskustelupalstalla olijat tukevat ja kannustavat niitä, jotka jaka-

vat keskustelupalstan diskurssit. Muille se saattaa näyttää tiukan rajatulta mielipiteen vaihtopaikalta ja sitä kautta vaativalta. Yhteiskunnassamme läheisriippuvuus- ja selviytymisnäkökulma ovat vahvoja kehyksiä, joilla päihdeongelmaisten läheisten tilannetta tarkastellaan, joten uskoisin monen kokevan samaistumista näiden kehyksien tuottamaan kuvaan.

Kapean tuen kierteen ryhmän toiminnalla katsonkin vertaisryhmän lunastavan paikkansa valtakulttuurin keskiössä. Ajattelen, että aineistoni vertaistukiryhmän tapa jäsentää vastuullisuutta heijastaa yleisemmin kulttuurimme käsitystä vastuusta muista perheenjäsenistä. Silloin tulee ymmärrettäväksi, miksi keskusteluissa tehdään voimakkaasti rajaa normaalin ja poikkeavan välillä vetäen tiukkaa rajaa hyväksyttävästä toiminnasta toimien siten vertaistuessa liittämisen- ja kontrollisuhteessa. Mitä lähemmäksi vertaistukiryhmä asettaa omat määritelmänsä ja rajansa ongelmasta ns. normaaliin, ei-päihdeongelmista kärsivien, valtakulttuurin kanssa, sitä lähemmäksi he itse pääsevät normaaliin keskusta.

Tämän ajatuksen mukaan ei ole niin sanotusti ”varaa” olla lempeä toisiin toimivien suhteen, koska toisiin toimiminen uhkasi muiden perheenjäsenien ja samalla myös omaa paikkaa valtakulttuurissa. Tällöin aikaisempi pohdintani tutkimukseni kahdesta keskuksista, ns. normaaliin ihmisten ja aineistoni vertaistukiryhmän keskuksista, menevätkin päällekkäin. Yhdistävänä tekijänä on huolenpito muista perheenjäsenistä, kuten lapsista, jotka valtakulttuuri luokittelee riippuvaiseksi.

Vertaistuen tutkimuksessa olisikin mielenkiintoista tarkastella, miten vertaistukiryhmien diskurssien runsauteen vaikuttaa se, kuinka suuren muutostarpeen valtakulttuuri tai ryhmä itselleen määrittää. Voiko ajatella että mitä suuremmaksi muutostarve määritellään, sitä vähemmän on ryhmässä erilaisia hyväksyttäviä diskursseja?

5.3.6 Yksilön vai yhteisön vastuu?

Kapean tuen kierteen ryhmän toiminta, jolla lunastetaan paikka valtakulttuurin keskiöstä, heijastelee samalla valtakulttuurin käsityksiä ongelmasta. Aineistoni keskusteluissa ongelman ratkaisutoimenpiteet olivat hyvin yksilökeskeisiä. Holmilan (1997, 167) mukaan yleisesti alkoholiongelmaisten läheisten tilannetta on alettu nähdä heidän henkilökohtaiseksi ongelmakseen, jota pyritään korjaamaan terapialla tai muulla yksilöneuvonnalla. Tämä siirtymä yhteiskunnallisesta yksilölliseen ongelmaan ilmentää muutoksia niin perherakenteessa ja –ideologiassa kuin yhteisön suhtautumisessa alkoholiongelmaan (Holmila 1997, 167).

Aineistoni keskusteluissa ongelman ratkaisuksi määrittyi ihmisten kyky toimia vastuullisesti. Yhteisötasolla pohdittiin lähiyhteisöstä vain perheen merkitystä päihdeongelmassa. Sen sijaan laajemman yhteisön tai yhteiskunnan merkitystä päihdeongelmassa ei pohdittu. Perhettä laajempi yhteisö tuotiin esille ainoastaan siinä merkityksessä, kuinka päihdeongelma uhkaa syrjäyttää päihdeongelmaisen perheenjäsenet pois yhteisöstä joko sen kautta, että hävetään päihdeongelmaa tai sen kautta, että vältellään tilanteita, joissa käytetään päihteitä.

Juhilan (2006, 68) mukaan syrjäytymisen, sen syntymekanismien ja sen vastaisen toiminnan kannalta olennaista on se, korostetaanko ensisijaisesti hyvinvointivaltion vastuuta vai yksilön ja lähiyhteisöjen vastuuta, kuten nykykeskusteluissa tehdään. Jos yhteiskunnan vastuu painottuu, huomio kiinnittyy syrjäytymistä tuottaviin rakenteisiin. Yksilön ja lähiyhteisöjen vastuun painottaminen taas suuntaa katseen yksilöllisiin ja yhteisöllisiin ominaisuuksiin. Syrjäytymisen ratkaisun avaimia haetaan paremmin toimivista ja vastuuta kantavista yksilöistä ja yhteisöistä ja syrjäytymisen syitä puolestaan näiden toimimattomuudesta ja vastuuttomuudesta. (Mt., 68.)

Tapa jäsentää ongelmaa yksilön ja hänen perheensä kautta saattaa johtua siitä, että keskusteluja käytiin vertaistukikontekstissa. Vertaistuki on paikka, jossa haetaan apua ongelmiin ja silloin kenties voidaan nähdä, että nopeampi tie ratkaista ongelmaa, on muuttaa yksilöä kuin kulttuuria. Tätä kautta voidaan ajatella, että aineistoni keskustelupalstan tavoitteena oli hoitaa ongelmaa kokemuksilla ja tietoa jakamalla, jota kautta yksilö voi voimaantua hoitamaan yksilöllisesti ongelmaa. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ei siis ole aineistoni keskustelupalstan keskiössä.

5. 4 Verkon vertaistuen tutkiminen

Verkon vertaiskeskustelujen tutkiminen on suhteellisen uusi asia, jota kohtaan kiinnostus on kasvanut internetin yleistymisen myötä. Tässä tutkielmani päätösluvussa pohdin, mitä vaikutuksia tutkimustuloksiini on sillä, että käytän aineistona verkon vertaiskeskusteluja. Toiseksi pohdin kuinka verkon vertaiskeskustelujen eettistä käyttöä ohjaavat käsitykset keskustelujen suhteesta julkisuuteen ja yksityisyyteen.

5.4.1 Verkon vertaistuki kontekstin merkitys keskusteluihin

Aineiston syntypaikan merkitystä analyysini tuloksiin voidaan pohtia seuraavista näkökulmista: vertaistuen, kirjoittamisen, verkon ja vuorovaikutuksen näkökulmasta. Aineistoni keskustelupalsta oli tarkoitettu ihmisille, jotka kokevat läheisen päihteiden käytön ongelmalliseksi. Siten aineistoni

keskusteluihin voi ajatella osallistuneen ihmisiä, jotka ovat kokeneet läheisensä päihteiden käytön ongelmalliseksi, ei niinkään omaansa. Myöskään päihdeongelmaisen puolisoit eivät aineistoni keskusteluissa tuoneet esille kokemusta omasta päihteidenkäytön ongelmallisuudesta.

Toisaalta päihteidenkäytön ongelmallistuminen määrittyy yksilöllisesti. Genevieve Ames (1985, 435; ref. Holmila 2001, 58) osoitti kulttuurin merkityksen kokemuksessa, milloin päihteidenkäyttö ongelmallistuu. Päihteidenkäytön kokeminen ongelmalliseksi riippuu sosiaalisesta taustasta ja iästä (Ames 1985, 435; ref. Holmila 2001, 58). Aineistoni keskusteluihin eivät ole siis osallistuneet ne läheiset, jotka eivät koe läheisensä päihteidenkäyttöä ongelmaksi, vaikka päihteidenkäyttö olisikin miten runsasta tahansa.

Vertaistukipalstalle voidaan olettaa myös hakeutuvan niiden, jotka haluavat jakaa kokemuksiaan. Siten aineistoni keskusteluissa ei kuulu niiden päihdeongelmaisten läheisten ääntä, jotka eivät koe vertaistukipalstaa omakseen. Myös se, että aineistoni vertaistukipalsta toimii kirjoitusten kautta, rajaa osallistujat niihin, joilla on halu ja kyky kirjoittaa ongelmistaan. Omassa analyysissäni päihdeongelmainen näyttäytyi miehenä ja hänen puolisonsa naisena. Osittain tämä voidaan tulkita sitä kautta, että tyypillisesti naisia on pidetty miehiä aktiivisempina kirjoittajina ja myös avunhakijoina. Mutta toisaalta, kuten aikaisemmin olen jo maininnut, tutkimusten mukaan miehet käyttävät enemmän alkoholia kuin naiset ja heillä on myös naisia enemmän alkoholiin liittyviä ongelmia (Holmila 2001, 55-56), mikä selittää aineistoni puolisoitten naissukupuolta.

Se, että vertaistukipalsta toimii verkossa, rajaa myös jonkin verran potentiaalisia osallistujia, sillä kaikilla ei ole yhdenvertaisia valmiuksia ja haluja käyttää tietokonetta ja internetiä, joskin niiden yleistymisen myötä tämä joukko pienenee jatkuvasti. Analysoimassani sadassa keskustelupalstan viestissä kirjoittajia oli 25, joka on mielestäni yllättävän iso luku. Tosin viisi aktiivisinta kirjoittajaa kirjoitti yli puolet viesteistä, joten näkisin, että heidän käsityksensä muovaavat voimakkaasti keskustelupalstalla käytävää keskustelua ja siinä syntyviä diskursseja. Sen sijaan katson, että vähemmän kirjoittavilla saattaa kuitenkin olla merkittävä ohjaava vaikutus siihen, mistä aiheista keskustellaan. Osa nimimerkillisistä ihmisistä kirjoitti ainakin osan kirjoituksistaan vierailijan statuksella, jolloin kirjoittajan anonymiteettiaste on korkeampi. Näitä viestejä en analysoinut erikseen. Olisi mielenkiintoista tarkastella eroavatko kirjoittajien vierailija- statuksella kirjoitetut viestit tyyliltään ja sisällöltään verrattuna viesteihin, jotka he ovat kirjoittaneet kirjautuneina.

Tutkimukseni aineisto pohjautuu keskustelijoiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Katson, että päihdeongelmaisen puolison yksilölliset käsitykset omasta tilanteesta pohjautuvat omiin kokemuk-

siin ja kulttuurisiin käsityksiin päihdeongelmasta ja sen vaikutuksista ympäristöön Ajattelen myös, että konteksti määrittää millaisia kokemuksia ja käsityksiä halutaan tuoda esille. Siten oletan, että verkkokeskusteluissa ei välttämättä tuoda esille kaikkia omia käsityksiä keskustelunaiheesta ja tapa, jolla asiat esitetään, riippuu vuorovaikutuksen luonteesta.

Aineistoni olen kerännyt jälkikäteen, joten itse en ole vaikuttanut aineistoni syntyyn. Toisaalta jo konteksti eli verkon anonyymi ja avoin tekstipohjainen keskustelu tuottaa sen, että keskusteluja pystyy havainnoimaan muiden huomaamatta tutkijan läsnäoloa. Siten keskustelujen vuorovaikutustilanteisiin sisään pääseminen ei luo samanlaista haastetta kuin fyysisessä ympäristössä.

5.4.2 Vertaiskeskustelujen yksityisyys julkisessa

Tutkimukseni aineiston olen kerännyt julkiselta, avoimelta ja anonyymiltä vertaiskeskustelupalstalta. Keskustelupalstaa vertaismedianana voidaan tarkastella julkisesta ja yksityisestä näkökulmasta. Julkisuus ja avoimuus tarkoittavat lähtökohtaisesti kaikkien tavoitettavuutta, jolloin verkko rinnastuu perinteiseen julkiseen mediaan kuten sanomalehtiin ja televisioon. Näiden tarkoituksena voidaan ajatella olevan yhteiskunnallinen vaikuttaminen, jolloin viestin lähettäjä toivoo julkisuutta sanomalleen. Toisaalta vertaiskeskustelupalsta saattaa olla yksityisen kokemuksen jakamisen paikka, jossa anonyymiyttä käytetään suojaamaan yksityisyyttä.

Arja Kuula (2006, 170) tarkastelee ihmisen suhdetta tuottamaansa verkkomateriaaliin. Verkossa julkaistu materiaali voidaan nähdä kulttuurisina teksteinä ja esityksinä, joilla ihmiset rakentavat virtuaalihenkilöään tai sosiaalista minäkuvaansa esitettäväksi (mt., 170). Mutta yhtä hyvin verkko voidaan nähdä sosiaalisena ympäristönä, jossa todelliset ihmiset toimivat, esittävät ajatuksiaan ja tunteuksiaan. Yksi mahdollisuus on nähdä myös virtuaalisesti luodut henkilöt kunnioitettavina ja suojaa tarvitsevinä. (Mt., 170.) Tästä syystä olen pyrkinyt suojaamaan aineistoni verkkokeskustelun nimimerkkien tunnistettavuutta poistamalla aineiston tekstiotteiden yhteydestä kaikki viittaukset eri nimimerkkeihin.

Kuula (2006, 14) korostaa internetistä saatavien tutkimusaineistojen eettistä käyttöä tuoden esille käsitteen 'yksityisyys julkisuudessa'. Verkon anonymiteetti mahdollistaa keskustelun myös hyvin intiimeistä ja yksilöä leimaavia aiheista. Tällöin siis ihminen joutuu tuomaan omia kokemuksiaan ja ajatuksiaan julkiseen ja avoimeen tilaan, jotta pystyy jakamaan niitä esimerkiksi vertaisensa kanssa. Kuula (2006, 186-187) esittääkin, että osa verkkosivustoista tulkitaan niin selkeästi jollekin kohde-

ryhmälle tarkoitetuiksi, että ne mielletään tätä kautta puolittain suljetuiksi. Tämä tarkoittaa, että ne sisältävät yksityisiä ihmisiä koskevia tietoja, joita ei voi määrittää täysin avoimiksi ja siten mihin tahansa tarkoituksiin kerättäviksi (mt., 14).

Avoimen ja julkisen verkon keskustelupalstan katson olevan yksityisen ja julkisen rajamailla. Keskustelupalstojen eettisen käytön arviointia ei helpota sekään, että internetin myötä käsitykset rajoista yksityisyyden ja julkisuuden välillä ovat muuttumassa (mt., 14). Katson, että riippuen keskustelupalstan aiheesta ja luonteesta määrittyy sen suhde yksityisyyteen ja julkisuuteen. Yleiset keskustelunaiheet ja erityisesti keskustelut, joissa on läsnä pyrkimys yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, voidaan tulkita julkisen kehyksen kautta ja sitä yksityisemmiksi ne muuttuvat mitä enemmän keskusteluissa käsitellään intiimejä ja yhteiskunnallisesti leimattuja asioita.

Tutkimusaineistoni olen kerännyt Päihdelinkin sivustolla, jota ylläpitää A-klinikkasäätiö. Tälle pro gradu – tutkielmalleni olen saanut tutkimusluvan A-klinikkasäätiöltä, joka katsoo, että heidän ylläpitämänsä keskustelut Päihdelinkissä toimivat julkisessa kehyksessä. Myös itse katson, että päihteiden käytöstä ja sen seurauksista keskustelu ei ole yhteiskunnan taholta niin leimaava ja intiimi asia, jotta siinä tulisi soveltaa erityistä yksityisen keskustelun kehystä. Lisäksi tutkimukseni näkökulma on mielestäni yhdenmukainen aineistoni perimmäisen tavoitteen kanssa. Olen kiinnostunut päihdeongelmasta läheisen näkökulmasta ja vertaistuesta, jolloin toivoisin työni myös mahdollisesti toimivan tästä näkökulmasta tukea antavana.

Lähteet

- Al-Anon Vertaistukea alkoholistien läheisille. <http://www.al-anon.fi/>. Viitattu 9.2.2009.
- Ames, Genevieve (1985) Middle-Class Protestants. Alcohol and the family. Teoksessa Linda A. Bennett & Genevieve Ames (toim.) *The American Experience with alcohol contrasting cultural perspectives*. New York: Plenum Press, 435-458.
- Antaki, Charles (1994) *Explaining and Arguing. The Social Organization of Accounts*. Lontoo: Sage.
- Aula, Pekka & Matikainen, Janne & Villi, Mikko (2006) Verkko yhteiskunnallisena tilana. Teoksessa Pekka Aula, Janne Matikainen & Mikko Villi (toim.) *Verkkoviestintäkirja*. Helsinki: Palmenia, 9-22.
- Buttny, Richard (1993) *Social Accountability in Communication*. Lontoo: Sage.
- Conrad, Peter & Schneider, Joseph W. (1992) *Deviance and medicalization: from badness to sickness*. Philadelphia: Temple University Press.
- Copello, Alex & Maslin, Jenny & Velleman, Richard (1998) Overview and conclusions: Normal people, abnormal circumstances. Teoksessa Richard Velleman, Alex Copello & Jenny Maslin (toim.) *Living with Drink. Women who live with problem drinkers*. Lontoo: Longman, 202-212.
- Cutland, Liz (1998) A codependency perspective. Teoksessa Richard Velleman, Alex Copello & Jenny Maslin (toim.) *Living with Drink. Women who live with problem drinkers*. Lontoo: Longman, 89-98.
- Davies, Celia (1995) Competence versus Care? Gender and Caring Work Revisited. *Acta Sociologica* 38(1), 17-31.
- Ferrera, Kathleen & Brunner, Hans & Whittemore, Greg (1991) Interactive written discourse as an emergent register. *Written Communication* 8(1), 8-34.
- Francis, Linda E. (1997) Ideology and interpersonal emotion management: Redefining in two support groups. *Social Psychology Quarterly* 60(2), 153-171.
- Gordon, Judith & Barrett, Kimberly (1993) The codependency Movement: Issues of Context and Differentiation. Teoksessa John S. Baer, Alan G. Marlatt & Robert J. McMahon (toim.) *Addictive Behaviors Across the Life Span Prevention, Treatment and policy Issues*. Lontoo: Sage, 307-339.
- Hall, Chripher & Slembrouck, Stef & Sarangi, Srikant (2006) *Language Practices in Social Work. Categorisation and accountability in child welfare*. Routledge. London.
- Hands, Melanie & Dear, Greg (1994) Co-dependency: a critical review. *Drug and Alcohol Review* 13(4), 437-447.
- Hankonen, Nelli & Ristolainen, Heidi & Lehtinen, Vilma (2007) Sosiaalipsykologisia lähestymistapoja verkkovuorovaikutukseen. *Psykologia* 42(4), 276-288.

- Hellsten, Tommy (1995) Virtahepo olohuoneessa. Läheisriippuvuus ja sisäisen lapsen kohtaaminen. Helsinki: Kirjapaja.
- Helne, Tuula (2002) Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: Stakes, tutkimuksia 123.
- Herring, Susan C. (2001) Computer-mediated Discourse. Teoksessa Deborah Schiffrin, Deborah Tannen & Heidi E. Hamilton (toim.) The Handbook of Discourse Analysis. Malden: Blackwell, 612-634.
- Hiltunen, Tarja (2005) Äitien voimaantuminen huostaanoton jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma.
- Hokkanen, Liisa (2003) Vapaaehtoinen ja vertainen auttaminen. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-kustannus, 254-274.
- Hokkanen, Liisa & Kinnunen, Petri & Kauppinen, Risto & Parhankangas, Outi (2001) Tartu toimeen! Käyttäjien kokemuksia yhdistelmästä. Arviointitutkimus. Sosiaali- ja terveysviesti 3/2001, liite.
- Holmila, Marja (1993) Alkoholistin läheiset. Alkoholipolitiikka 58(6), 437-444.
- Holmila, Marja (1997) Perhe ja muut läheiset. Teoksessa Marja Holmila (toim.) Yhteisö ja interventio. Alkoholihaittojen paikallinen ennaltaehkäisy. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus tutkimuksia 73, 167-187.
- Holmila, Marja (2001) Perhe, päihteet ja sukupuoli. Yhteiskuntapolitiikka 66(1), 55-62.
- Holmila Marja (2003a) Läheisen ratkaisut. Teoksessa Marja Holmila & Janna Kantola (toim.) Pullonkauloja: kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Helsinki: Stakes, 79-95.
- Holmila Marja (2003b) Yhteenveto. Teoksessa Marja Holmila & Janna Kantola (toim.) Pullonkauloja: kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Helsinki: Stakes, 97-105.
- Hyväri, Susanna (2005) Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta, Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 214-235.
- Hänninen, Vilma (1999) Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis.
- Irti huumeista ry. <http://www.irtihuumeista.fi/>. Viitattu 9.2.2009.
- Itäpuisto, Maritta (2001) Pullon varjosta valoon. Vanhempiansa alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita. Kuopio: Kuopion yliopisto, Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 22.
- Itäpuisto, Maritta (2003) Vanhempien alkoholiongelma, lasten ongelma. Teoksessa Marja Holmila & Janna Kantola (toim.) Pullonkauloja: kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Helsinki: Stakes, 31-51.
- Itäpuisto, Maritta (2005) Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopio: Kuopion yliopisto, Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 124.

Jallinoja, Riitta (2000) *Perheen aika*. Helsinki: Otava.

Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioon. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 37-53.

Jokinen, Arja (2004) Asuntola kulttuurisella tasolla. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 74-97.

Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 9-19.

Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2000) Esipuhe. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 7-11

Juhila, Kirsi (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 54-97.

Juhila, Kirsi (2000) Neuvot ja pulmat lastensuojelukeskusteluissa. Teoksessa Arja Jokinen & Eero Suoninen (toim.) *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino, 105-129.

Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi (2008) Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 48-81.

Julkunen, Raija (2006) *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: Stakes.

Koski-Jännes, Anja (2004) Mikä avuksi – toimivia vaihtoehtoja läheisille. Teoksessa Anja Koski-Jännes & Vilma Hänninen (toim.) *Läheiseni on päihdeongelmainen*. Helsinki: Kirjapaja, 114-128.

Krestan, Jo-Ann & Bepko, Claudia (1991) *Co-dependency: The Social Reconstruction of Female Experience*. Teoksessa Claudia Bepko (toim.) *Feminism and Addiction*. New York: The Haworth Press, 49-66.

Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Lamerichs, Joyce & te Molder, Hedwig (2003) *Computer-mediated communication: from a cognitive to a discursive modal*. *New Media & Society* 5(4), 451-473.

Manovich, Lev (2001) *The Language of New Media*. Cambridge: MIT Press.

Matikainen, Janne (2006a) *Vuorovaikutus ja sosiaalisuus verkossa*. Teoksessa Pekka Aula, Janne Matikainen & Mikko Villi (toim.) *Verkkoviestintäkirja*. Helsinki: Palmenia, 177-195.

Matikainen, Janne (2006b) *Identiteetti verkossa - yhteisöllisen vuorovaikutuksen näkökulma*. *Psykologia* 41(2), 112-122.

Mikkonen, Irja (1996) Sairastuneiden vertaisryhmät ja terveydenhuollon ammattilaiset. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Tampere: Vastapaino, 217-225.

Munnukka, Terttu & Kiikala, Irma & Valkama, Katri (2005) Vertaiset verkossa. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 214-254.

Myllyhoito. <http://www.myllyhoito.fi>. Viitattu 13.2.2009.

Nettimylly. <http://www.nettimylly.fi>. Viitattu 13.2.2009.

Nylund, Marianne (1996) Suomalaisia oma-apuryhmiä. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Tampere: Vastapaino, 193-205.

Nylund, Marianne (1999) Oma.apuryhmät välittäjinä arjessa. Teoksessa Liisa Hokkanen, Petri Kinnunen & Martti Siisiäinen (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen toiminnan moninaisuudesta. Jyväskylä: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 116-134.

Nylund, Marianne (2005) Vertaisryhmät kokemuksen ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 195-213.

Ollikainen, Heikki (2004) Turmiolan Tommi Internetissä. Sisällönanalyysi Päihdelinkin alkoholismikeskustelusta. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Tiedotusopin lisensiaattitutkielma.

Orford, Jim (1998) The coping perspective. Teoksessa Richard Velleman, Alex Copello & Jenny Maslin (toim.) Living with Drink. Women who live with problem drinkers. Lontoo: Longman, 128-149.

Orford, Jim & Guillermina, Natera & Davies, Jill & Nava, Adriana & Mora, Jazmin & Rigby, Kate & Bradbury, Colin & Bowie, Nadia & Copello, Alex & Velleman, Richard (1998) Tolerate, engage or withdraw: a study of the structure of families coping with alcohol and drug problems in South England and Mexico City. *Addiction* 93(12), 1799-1813.

Peltomäki, Päivi & Harjumäki, Piia & Husman, Kaj (2002) Muuttuva auttamistyön asiantuntijuus – kriisityön ja työterveyshuoltotoiminnan tarkastelua. Teoksessa Ilkka Pirttilä & Susan Eriksson (toim.) Asiantuntijoiden areenat. Jyväskylä: SoPhi, 81-104.

Peltoniemi, Teuvo (2005) Suomalaisten lasinen lapsuus 1994 ja 2004. Tiimi 2. <http://www.a-klinikka.fi/tiimi/arkisto/205/lasinenlapsuus04.html>. Viitattu 18.10.2008.

Päihdelinkki. <http://www.paihdelinkki.fi>. Viitattu 25.10.2008.

Raitakari, Suvi (2004) Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 56-73.

Raitasalo, Kirsimarja (2003) Miten läheisen alkoholinkäyttöä selitetään? Teoksessa Marja Holmila ja Janna Kantola (toim.) Pullonkauloja: kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Helsinki: Stakes, 61-77.

- Raitasalo, Kirsimarja (2004) Päihdeongelmaisten läheiset Suomessa. Teoksessa Anja Koski-Jännes & Vilma Hänninen (toim.) *Läheiseni on päihdeongelmainen*. Helsinki: Kirjapaja Oy, 13-18.
- Roine, Mira (2003) Huumeiden käytön merkitykset internetin keskusteluryhmässä: Diskursiianalyttinen tapaustutkimus A-klinikkasäätiön Saunafoorumista. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Sosiologian pro gradu tutkielma.
- Roman, Paul (1993) Book Review: The other half: wives of alcoholics and their social- psychological situation. *Deviant Behaviour* (14), 266-270.
- Ruusuvuori, Johanna (2007) Tunteet vuorovaikutuksessa. *Psykologia* 42 (2), 126-133.
- Räsänen, Jenni-Mari (2006) Vuorovaikutus ja dialogi sosiaalityöntekijöiden ammatillisissa verkko-keskusteluissa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma.
- Savolainen, Reijo (1996) Suurajot vai surmanajot? Internetin keskusteluryhmä keskustelee. *Tiedotustutkimus* 19(4), 48-65.
- Savolainen, Reijo (1999) Kokemuksia keskusteluryhmistä: Internetin keskusteluryhmät arkipäivän viestinnän ja tiedonhankinnan foorumeina. *Informaatiotutkimus* 18(1), 12-22.
- Scott, Marvin B. & Lyman, Stanford M. (1968) Accounts. *American Sociological Review* 33(1), 46-62.
- Steffen, Vibeke (1997) Life stories and shared experience. *Social Science and Medicine* 45(1), 99-111.
- Suoninen, Eero (1997) Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Tampere: Tampereen yliopisto, *Acta Universitatis Tamperensis* 580.
- Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssi-analyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17-36.
- Taitto, Annikka (2005) 415-läheisriippuvuus. Päihdelinkki. <http://www.paihdelinkki.fi/Tietoiskut/415-laheisriippuvuus>. Viitattu 18.3.2009.
- Thune, Carl (1977) Alcoholism and the archetypal past. *Journal of Studies on Alcohol* 58(1), 75-88.
- Thurlow, Crispin & Lengel, Laura & Tomic, Alice (2004) Computer mediated communication. Social interaction and the Internet. Lontoo: Sage.
- Turkki, Teppo (1998) Minuus mediassa: uusia identiteettejä metsästävässä. Jyväskylä: Atena.
- Vetere, Arlene (1998) A Family system perspective. Teoksessa Richard Velleman, Alex Copello & Jenny Maslin (toim.) *Living with Drink. Women who live with problem drinkers*. Lontoo: Longman, 113-127.
- Watt, Susan E. & Lea, Martin & Spears, Russell (2002) How Social is Internet Communication? A Reappraisal of Bandwidth and Anonymity Effects. Teoksessa Steve Woolgar (toim.) *Virtual Society? Technology, Cyberbole, Reality*. Oxford: Oxford University Press, 61-77.

Wilska-Seemer, Kati (2005) Voimaantuminen vammaisten naisten vertaisryhmissä. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta, Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 255-276.

Wiseman, Jacqueline P. (1991) The Other Half. Wives of Alcoholics and Their Social-Psychological Situation. New York: Aldine de Gruyter.

Yleinen suomalainen asiasanasto (YSA). <http://vesa.lib.helsinki.fi/ysa/index.html>. Viitattu 12.11.2008.